

Kulttuuripolitiikan käsite: väline ja kamppailun kenttä

Historiallinen käsiteanalyysi vuosien 1967 ja 1968 kulttuuri-
ja taidelehtien sekä Helsingin Sanomien artikkeleista

Jyväskylän yliopisto
Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos
Valtio-oppi / kulttuuripolitiikka
Ulla-Maija Matikainen
Pro gradu -tutkielma
Kevät 2006

TIIVISTELMÄ

Kulttuuripolitiikan käsite: väline ja kamppailun kenttä Historiallinen käsiteanalyysi vuosien 1967 ja 1968 taide- ja kulttuurilehtien sekä Helsingin Sanomien artikkeleista

Ulla-Maija Matikainen
Valtio-oppi / kulttuuripolitiikka
Pro gradu -tutkielma
Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos
Jyväskylän yliopisto
Ohjaajat: Anita Kangas ja Marja Keränen
Kevät 2006
Sivumäärä: 117 sivua

Tutkielmani käsittelee kulttuuripolitiikan käsitteelle Suomessa vuosina 1967 ja 1968 annettuja merkityksiä viidessä kulttuuri- ja taidelehdessä (Rondo, Parnasso, Taide, Kaltio ja Ylioppilaslehti) sekä Helsingin Sanomissa. Työssäni on kaksi päämäärää: toisaalta tarkastelen kulttuuripolitiikan käsitteelle annettuja merkityksiä ja käsitettä ympäröivää merkitystilaa sekä toisaalta kulttuuripolitiikan käsitteen luonnetta ja käsitteen ilmenemistapoja. Työni on näin ollen sekä historiallis-deskriptiivinen että teoreettisfilosofinen. Kieliteoreettinen ja -filosofinen tarkastelu nojaa historialliseen tekstianalyysiin, joka muodostaa suurimman osan työstäni.

Tutkielman kaksinaisesta luonteesta johtuen tekstianalyysin ja teorioiden suhde vaihtelee sen hetkisen tarkoituksen mukaan. Etsittäessä merkityksiä artikkeleista analyysi on vapaamuotoista erilaisten tekstianalyysitapojen ollen vain löysästi läsnä. Apuna on käytetty retoriikan ja ranskalaisen kielifilosofian lähestymistapoja, mutta pääpaino on itse tulkinnan liikkeessä. Tekstianalyysin jälkeen siirrytään käsitteen teoreettisfilosofiseen tarkasteluun, jossa pääpaino on kieli- ja käsiteteorioilla. Mukana esiintyy sellaisia filosofeja ja teoreetikkoja kuin Paul Ricoeur, Ludwig Wittgenstein, Martin Heidegger, Gilles Deleuze ja Félix Guattari sekä Hannah Arendt.

Tekstianalyysissä paljastuu, että kulttuuripolitiikan käsitteessä ja sen ympärillä liikkuu paljon erilaisia merkityksiä. Tässä on mahdollista mainita vain muutamia niistä. Liberaalit aatteet ja snellmanilais-hegeliläiset ajattelutavat nivoutuvat yhteen esimerkiksi tutkimuksen ja suunnittelun painottamisen kanssa. Eliitin ja kansan suhdetta koskeva kysymys elää rinnan kulttuurin sivistystehtävän pohtimisen sekä kulttuurin tuottamista ja kuluttamista koskevien kysymysten kanssa.

Tekstianalyysiin pohjautuvan teoreettisfilosofisen tarkastelun kautta tulee esille kulttuuripolitiikan käsitteen erilaiset käyttö- ja ilmenemistavat. Kulttuuripolitiikan käsite ilmeni työkaluna ja strategisena pelinappulana – toisin sanoen välineenä, jolla tehtiin asioita ja joka suuntautui itsensä ulkopuolelle. Tämän lisäksi kulttuuripolitiikan käsite näyttäytyi poliittisen kamppailun kenttänä, jolloin se avasi itsessään laajan merkitysten tilan, jossa esiintyi merkityskonflikteja, merkitysten yhteentörmäyksiä ja lähenemistä. Kulttuuripolitiikan käsite ilmeni selvästi useammin kamppailun tilana kuin välineenä.

Avainsanat: kulttuuripolitiikan käsite, kulttuuripolitiikan historia ja teoria, 1960-luku, käsiteteoria, kielifilosofia

1. JOHDANTO	4
1.1. Tutkimuskysymys ja tutkimuksen luonne	4
1.2. Lähdeaineisto	6
1.3. Teoreettinen kirjallisuus ja lähestymistapa	7
1.4. Aikaisempi tutkimus	10
1.5. Tutkimuksen rakenne	12
2. SUKELLUS 1960-LUVULLE	13
2.1. Murroksen vuosikymmen	14
2.2. Talous ja hallinto	15
2.3. Taide- ja kulttuurihallinnon kehitys	17
3. KÄSITETTÄ YMPÄRÖIVÄ ILMAPIIRI TEKSTEISSÄ	20
3.1. Negatiivinen ja positiivinen	21
3.2. Vastakkainasettelut	31
3.3. Järki ja tunteet: ethos, pathos ja logos	40
4. KÄSITE KESKIÖSSÄ	53
4.1. Käsitteen asema tekstissä solmumerkkinä	53
4.2. Kulttuuri – politiikka vai kulttuuripolitiikka	60
4.3. Suhde läheisiin termeihin	64
4.4. Tekniikkaa vai arvoja ja ideologiaa	72
5. KÄSITTEEN ILMENEMISTAVAT	87
5.1. Strateginen pelinappula ja työkalu	87
5.2. Merkityksen ja referentin kentät	94
5.3. Poliittisen kamppailun tila	101
6. PÄÄTÄNTÖ	109
LÄHTEET	113

1. Johdanto

1.1. Tutkimuskysymys ja tutkimuksen luonne

Kulttuuripolitiikan tutkimus on ollut tutkimusalana osa kansainvälistä tutkimuskenttää yli kolmekymmentä vuotta. Myös kulttuuripolitiikan käsite on saanut oman huomionsa tällä kentällä, ja edelleen useat kansainväliset tutkijat kokevat tärkeänä puhua siitä, ihmetellä sitä ja kohdistaa siihen erilaisia analyyseja ja määrittelyjä¹. Tämän jatkuvan huomion kohteena oleminen selittyy pitkälti sillä, että kulttuuripolitiikan käsite, kuten käsitteet yleensä pakenevat tutkijoilta. Juuri käsitteen kielellisyys estää sen täydellisen vangitsemisen ja lopullisen määrittelemisen. Käsitteen eläminen puheessa ja teksteissä vaatii tutkimukselta jatkuvaa varpailla oloa. Tästä huolimatta Suomessa ei ole aikaisemmin tehty kulttuuripolitiikan käsitteen historiallista tutkimusta, joka on tämän työn aiheena.

Tutkin kulttuuripolitiikan käsitteelle vuosina 1967–1968 kulttuuriaikakauslehdissä ja yhdessä päivälehdessä annettuja merkityksiä. Työssäni on kaksi päämäärää: ensinnäkin tuon esille niitä merkityksiä, joita teksteissä annettiin kulttuuripolitiikalle vuosina 1967 ja 1968; toiseksi tarkastelen analyysin kohteena olevien merkityksien antojen kautta sitä, millaisena kielellisenä oliona tai yksikkönä kulttuuripolitiikan käsite näyttäytyy teksteissä. Yhdistän historiallis-deskriptiivisen lähestymisen teoreettisfilosofiseen käsitteen luonteen tarkasteluun. Tarkoituksena on hahmottaa kulttuuripolitiikan käsitteelle annettuja merkityksiä ja samalla ymmärtää käsitteen kielellistä luonnetta. Pääpaino on merkitysanalyysissä, sillä tämän kautta avautuu myös käsitteen luonne.

Tarkastelen kulttuuripolitiikan käsitettä menneessä ajassa. En kuitenkaan lähesty sitä ajallisia muutoksia etsivänä historioitsijana, vaan mikroskoopilla varustettuna käsitetutkijana. Kohteenani on kieli ja siinä liikkuvat merkitykset. Lähestymistapani on yhdistelmä kieliteoriaa ja -filosofiaa, retorista analyysia ja hermeneutiikkaa. Parhaimman käsityksen työstäni saa luonnehtimalla sitä kieliteoreettisin termein. Työni on kieliteoreettiselta identiteetiltään lähinnä synkroninen. Ferdinand de Saussure jakaa kielen tutkimuksen synkroniseen ja diakroniseen. Edellisessä

---

¹ Esim. McGuigan 2004, etenkin 34–35; Miller & Yúdice 2002, 1–3; Ahponen & Kangas 2004, 9–13.

tutkitaan kieltä merkkien välisinä suhteina tietyssä ajallisessa tilanteessa. Jälkimmäisessä analysoidaan kielessä tapahtuvia muutoksia ajassa.² Työni sykroninen luonne tulee ennen kaikkea esille siinä, että tarkastelemani ajanjakso on lyhyt. Merkityksissä tapahtuva muutos ei juuri nouse esiin kahden vuoden pituisessa ajanjaksossa. Katseeni on kohdistunut vuosien 1967 ja 1968 merkityksien ja referenttien maailmaan. Tuija Pulkkinen puhuu käsitettä ympäröivästä semanttisesta kentästä, johon kuuluvat esimerkiksi käsitteen tai sanan synonyymit ja antonyymit. Tämän kentän analysointiprosessiin voidaan lukea esimerkiksi semasiologinen analyysi, jossa tutkitaan tietylle termille annettuja eri merkityksiä.³ Työskentelytapaa voidaan kuvata lähinnä semasiologiseksi, sillä valotan kulttuuripolitiikan käsitteelle annettuja eri merkityksiä. Lähestyn kulttuuripolitiikan käsitettä sen tekstiympäristön kautta. Tarkastelen, minkälaisia käsite- ja termiverkostoja ja -suhteita siihen liittyy: mitä käsitteitä se on lähellä ja mitä se kannattaa tai mitä se asettuu oponoimaan.

Painotan, etten pyri saamaan selville, miten teksteissä määriteltiin kulttuuripolitiikka, enkä aio sitä myöskään itse määritellä⁴. Tarkastelen sitä, minkälaisia merkityshahmoja ja merkitysverkkoja teksteistä löytyy. Määritelmät liittyvät merkityksiin, mutta toisin kuin merkitykset määritelmät ovat teoreettisia ja reflektoituja. Merkityksiä ei taas välttämättä reflektoida, vaan ne syntyvät poliittisessa, sosiaalisessa ja semanttisessa ympäristössään kielen toiminnassa ja merkitysten antoprosessissa.

En myöskään varta vasten nosta esiin politiikan tai kulttuurin määritelmiä⁵ – vain siinä tapauksessa, jos niiden määritteleminen teksteissä oli eksplisiittistä.

---

² Saussure 1969, 11–117, 119–127, Ks. myös Koselleck 1985, 80.

³ Pulkkinen 2003, 217.

⁴ Ks. kulttuuripolitiikan käsitteestä esim. Toby Miller ja George Yúdice, *Cultural Policy*. Teoksessa Miller ja Yúdice määrittelevät kulttuuripolitiikan siten, että se viittaa sellaiseen institutionaaliseen tukeen, jolla ohjataan taiteellista luomista ja kollektiivista elämäntapaa. Siihen kuuluu oleellisesti systemaattinen ja säännöllinen toiminanohjaus, jonka eri organisaatiot omaksuvat saavuttaakseen päämääränsä. Miller ja Yúdice käyttävät esim. sellaisia termejä kuin byrokraatia, hallinnointi, rahoitus ja kulttuurinen kansalaisuus, määritellään kulttuuripolitiikkaa. (Miller & Yúdice 2002, 1–2.)

⁵ Poliitiikan määrittämiseen suhtaudutaan tutkijoiden keskuudessa eri tavoin. Jotkut pyrkivät määrittämään sen selkeästi, kuten Heikki Paloheimo ja Matti Wiberg tekevät. Heidän mukaansa politiikka on “toimijoiden tavoitteiden edistämiseen tähtäävää yhteisten asioiden hoitamista”. Poliitiikka on sekä konflikteja että yhteistyötä. (Paloheimo & Wiberg 1996, 15–16.) Toiset tutkijat taas, kuten Kari Palonen, välttävät yksinkertaistettuja määritelmiä. Palonen huomauttaa, etteivät käsitteet ole määritelmiä, jotka lopettavat keskustelun. Oleellisempaa on tutkia sitä, miten politiikkaa rakennetaan retorisesti, millaisia eri aspekteja siihen liitetään ja miten se elää ajan mukana. (Palonen 1997, 11–19; 1988, 18–20.) Myös kulttuurin määrittäminen on hankalaa ja kiistoja herättävää. Anders Frenander

Kieliteoreettisesta painotuksesta huolimatta työni ei ole tiukasti kieliteoreettinen, vaan siinä jätetään tilaa vapaalle tulkinnan prosessille. Tällä tarkoitan sitä, etten pakota analysoimiani tekstejä kieliteoreettisiin malleihin, jotka muistuttavat usein loogisia ja matemaattisia kaavoja. Tekstianalyysistä ei löydy tiukkoja kaavoja, mallintamisia tai muita vastaavia, sillä sen taustalla on hermeneuttinen ajatus tulkinnan ja ymmärtämisen jatkuvasta prosessista. Tekstien tulkinta liikkuu omalla painollaan muodostaen tekstistä merkityshahmoja ja -muotoja. Kieliteoreettista otetta pehmentää näin ollen hermeneuttinen tapa suhtautua kieleen ja tekstien tulkintaan ilman determinoivia kaavoja.

1.2. Lähdeaineisto

Lähdeaineistonani ovat vuosien 1967 ja 1968 aikana ilmestyneitä kulttuuri- ja taidelehtiä sekä yksi päivälehti. Yleiskulttuurilehdiksi voidaan lähdeaineistoni lehdistä lukea *Kaltio* ja *Ylioppilaslehti*. Taidealan ja taiteilijajärjestöjen lehtiä ovat *Parnasso*, *Taide*, ja *Rondo*. Päivälehdistä tarkasteluni kohteeksi olen valinnut *Helsingin Sanomat*. Helsingin Sanomissa käytiin runsaasti kulttuuripolitiikkaan liittyvää keskustelua ja julkaistiin siihen liittyviä uutisjuttuja vuosina 1967–68. Merja Hurri on osoittanut, että etenkin 1967 Helsingin Sanomien kulttuuriosastolla osallistuttiin aktiivisesti yhteiskunnalliseen keskusteluun ⁶. Levikkiään jatkuvasti kasvattaneesta Helsingin Sanomista tuli sitoutumaton toisen maailmansodan jälkeen, ja se suhtautui vapaamielisesti ja suvaitsevasti myös vasemmistoon ⁷. Myöskään valitsemani kulttuuri- ja taidelehdet eivät edusta mitään tiettyä poliittista puoluetta ja suuntausta.

Valitsin kulttuuri- ja taidealan lehdet sekä Helsingin Sanomat, koska haluan ottaa huomioon sekä taiteen kentällä toimivien ihmisten että valtamedian toimijoiden puheen ja käsitteelle antamat merkitykset. Valitsin lehdet myös sen mukaan, miten kulttuuripolitiikan käsite esiintyi niissä: joissakin taide- ja kulttuurilehdissä sitä ei tullut juuri ollenkaan vastaan, minkä vuoksi ne jäivät pois lähdevalinnoistani (esimerkiksi *Suomalainen Suomi / Aikalainen / Aika* oli tällainen lehti).

---

kutsuu kulttuurin käsitettä teoksensa *Kulturen son kulturpolitikens stora problem* otsikossa kulttuuripolitiikan suureksi ongelmaksi ja käy läpi kulttuurin käsitettä koskevaa keskustelua (Frenander 2005, 34–47.) Sitä voidaan tarkastella taiteena ja korkeakulttuurina, kansan- ja perinnekulttuurina, massa- ja populaarikulttuurina, elämäntapana ja antropologisena kokonaisuutena, relativistisena ja absoluuttisena jne. (ks. esim. Häyrynen 2006, 23–32).

⁶ Hurri 1993, 158–161.

⁷ Salminen 1988, 154, 156.

Vuosien valitseminen vaati eri lehtien useiden vuosikertojen läpikäymistä. Kävin läpi taide- ja kulttuurilehtiä 1960-luvulta. Kulttuuripolitiikan käsite esiintyy lähinnä vuosien 1964–1970 välisenä aikana, mutta varsinainen käyttösuma osuus vuosiin 1967–1968. 1960-luvun ja toisaalta myös 1970-luvun alkuvuosina kulttuuripolitiikan käsitettä ei mainita kuin muutamia kertoja. Näin päädyin vuosiin 1967 ja 1968. Valitsin vuodet lähinnä taide- ja kulttuurilehtien mukaan. On mahdollista, että kulttuuripolitiikan käsite esiintyy Helsingin Sanomissa tai muissa päälehdissä yleisesti jo ennen valitsemiani vuosia. Vuosien valintaan vaikuttivat myös historialliset tapahtumat. Vuonna 1967 säädettiin laki taiteen edistämisen järjestelyistä ja vuonna 1969 laki taiteilijaprofessorin viroista ja valtion taiteilija-apurahoista. Täten vuodet 1967 ja 1968 ovat keskellä ahkeraa lainsäädännöllistä prosessia.

En niinkään etsi lehdistä sellaisia kirjoituksia, joissa eksplisiittisesti pohdittaisiin kulttuuripolitiikan käsitettä tai kulttuuripolitiikan luonnetta, vaan yksinkertaisesti tekstejä, joissa kulttuuripolitiikan käsite on jollakin tavalla läsnä. Kysymys on niistä merkityksistä, joita kulttuuripolitiikalle annetaan kirjoitetun tekstin muodossa olevassa puheessa. Tämä ei tietenkään sulje pois artikkeleita, joissa reflektoidaan suoraan kulttuuripolitiikan luonnetta, mutta nämä artikkelit ovat vähemmistönä tutkimuksen kohteena olevissa lehdissä.

Tekstit jakautuvat sellaisiin artikkeleihin, jotka on kirjoitettu nimellä tai nimimerkillä, ja muihin teksteihin, joissa kirjoittajaa ei ole mainittu ja jotka ovat lähinnä uutisjuttuja. Taide- ja kulttuurilehdissä artikkelit sijaitsivat lehdissä ilman määrättyä paikkaa, kun taas Helsingin Sanomissa tekstit sijaitsivat usein kulttuuriosastolla. Tosin Helsingin Sanomissa tekstin sijainti riippui joskus myös siitä, oliko teksti kirjoitettu nimellä. Tällaiset artikkelit julkaistiin usein alkupuolella lehteä samalla sivulla kuin pääkirjoitukset. Käsittelen kaikkia tekstejä mainitsematta kirjoittajan nimeä. Kirjoittajan nimen esille ottaminen olisi mahdollisesti tuonut mukanaan vaatimuksen tarkastella kirjoittajaa henkilönä, mikä ei ole työni aiheena. Päämääränäni on tarkastella kulttuuripolitiikan käsitettä ja sille annettuja merkityksiä – ei henkilöihin sidottuja poliittisia argumentaatioita.

1.3. Teoreettinen kirjallisuus ja lähestymistapa

Työni on lähdeaineiston tulkinnan ja erilaisten teorioiden välistä vuoropuhelua. Lähdeaineiston tulkinta perustuu sille ajatukselle, että aluksi on tekstianalyysissä lähdettävä liikkeelle itse teksteistä ilman selkeää metodologiaa. Matkan varrella otetaan tulkintaan mukaan joitain retoriikan tutkimuksen ja kieliteorian ja -filosofian ideoita tulkinnan omilla ehdoilla. Teksteissä alkaa tulkinnan liikkeen ja teorioiden yhteisvaikutuksen avulla muodostumaan erilaisia merkityshahmoja ja -muotoja. Lähtökohdani tulkinnan prosessin ymmärtämisessä on hermeneuttinen. Hans-Georg Gadamerin hermeneutiikan viesti on, että tulkinnan metodi on, ettei ole mitään tulkinnan metodologiaa. On vain tapa kohdata teksti, tapa ymmärtää. Gadamerin mukaan tulkintaan perustuvan tiedon saavuttaminen on lähempänä taiteilijan intuitiota kuin luonnontieteellisen tutkimuksen metodista henkeä⁸. Tulkinnassa on aina jossain määrin mukana intuitiota tai sellaista, jota voisi parhaiten kuvata ilmaisulla ”minulla on sellainen tuntuma, että...”. Gadamer tarkentaa tätä selvittämällä ymmärtämisen liikkeen luonnetta. ”Ymmärtämisen liike kulkee kokonaisuudesta osaan ja osasta kokonaisuuteen.” Kriteeri oikeanlaiselle ymmärtämiselle on, että yksittäiset osat sopivat yhteen kokonaisuuden kanssa.⁹ Tutkija tekee liikettä yksityiskohtien ja kokonaisuuden välillä ymmärryksen kasvaessa tämän jatkuvan liikkeen myötä. Kysymys on lakkaamattomasta ymmärtämisen ja tulkitsemisen¹⁰ liikkeestä. Tekstejä jatkuvasti lukiessa tutkijalle alkaa niissä pikkuhiljaa hahmottua merkitysmuotoja ja -suhteita.

Tällaisen ajattelun taustalla on häivähdys sellaisesta ajattelusta, että tutkittavaa ilmiötä on lähestyttävä siitä itsestään käsin. Myös tässä työssä ajatellaan, että kulttuuripolitiikan käsitettä on lähestyttävä sen ilmenemistavoista käsin. Tällainen lähestymistapa muistuttaa fenomenologista tarkastelutapaa, jossa lähestytään ilmiötä siitä itsestään käsin, siitä miten se meille ilmenee¹¹. Fenomenologian viesti on, että on palattava ilmiöön itseensä. Tätä työtä ei kuitenkaan voi kutsua fenomenologiseksi, sillä myös teoriat ovat siinä tärkeässä asemassa. Ymmärtämisen ja tulkinnan liike ei kulje pelkästään käsitteen ilmenemismuotojen, itse ilmiön kautta, sillä liike tapahtuu myös teorioiden ja ilmiön välillä. Lisäksi tulkinnassa ovat aina mukana ennakkokäsitykset.

---

⁸ Gadamer 2004, 4.

⁹ Ibid., 29.

¹⁰ Ymmärtämisen ja tulkitsemisen suhteen pohtiminen ei kuulu tämän työn päämääriin. Ymmärtämisen ja tulkitsemisen suhdetta on pohtinut esimerkiksi Heidegger. Tämän mukaan ymmärtäminen kehittyy tulkinnaksi. Tulkitseminen ”työstää edelleen ymmärtämisessä luonnostettuja mahdollisuuksia”. (Heidegger 2000, 191.)

¹¹ Heinämaa 1996, 15, 17. Fenomenologiasta on erilaisia versioita. Niin sanotussa husserlilaisessa fenomenologiassa ilmiötä tarkastellaan jonakin, joka on tietoisuuden kohteena. Se voi olla mitä tahansa, mistä voi olla esimerkiksi

Ennen tutkimuksen alkua on tutkijalla olemassa erilaisia ennakkokäsityksiä. Omaan teoreettiseen taustaani sisältyy ranskalaista kielifilosofiaa, retoriikkaa, hermeneutiikkaa ja joitakin muita filosofisia suuntauksia. Näiden alojen tiedot kielestä ja sen luonteesta pohjustavat tapaan analysoida, tulkita ja jäsenellä tekstiä. Etenkin kielifilosofia ja -teoria, ranskalainen tai muunlainen, ovat tärkeässä asemassa kokonaisuuden saavuttamisessa. Tulkinnan prosessi itsessään antaa tukea joillekin ennakkokäsityksille muuttaen toisia. Gadamer suhtautuu positiivisesti ennakkokäsityksiin ja ennakkoluuloihin. Hänen mukaansa vain niiden kautta ymmärtäminen on ylipäätään mahdollista. Ennakkokäsitykset ohjaavat ymmärtämistä.¹² Ennakkokäsitykset ja -luulot ovat siis välttämättömiä ymmärtämiselle ja tulkinnalle. Niiden luonne on kuitenkin muuttuvaa ja muokkautuvaa: ne elävät tekstin mukana.

Teorioiden ja analysoitavien tekstien suhde vaihtelee työssäni tarkoituksen mukaan. Kahdessa kulttuuripolitiikalle annettuja merkityksiä analysoivassa luvussa teoria on vain löysästi läsnä ja päähuomio on kiinnitetty itse teksteihin. Käsitteen luonnetta ja ilmenemistapoja käsittelevässä luvussa taas teoreettinen ja filosofinen tarkastelu ovat dominoivassa asemassa, sillä tehtävänä on syventää tekstianalyysiä ja ymmärtää kulttuuripolitiikan käsitteen tapoja ilmetä ja toimia tekstissä.

Tekstianalyysissä käytän hyvin löysästi Chaïm Perelmanin ja Aristoteleen retorisia näkemyksiä, kuten arvojen ja oppositioiden tarkastelu sekä ethos–pathos–logos-analyysi. Käytän epäsuorasti myös Ernesto Laclauin ja Chantal Mouffin tapaa hahmottaa käsitteet teksteissä solmumerkkeinä. Enimmäkseen annan kuitenkin tulkinnan liikkeen ohjata sitä, miten teksti hahmottuu ja mitä merkityksiä ja merkitysmuotoja sieltä löytyy. Tekstien poliittiset ja arvosidonnaiset vivahteet tulevat esiin tulkinnan edetessä.

Yksi työni kannalta keskeisimmistä filosofeista on Paul Ricoeur. Hänen filosofiansa jälki näkyy sekä tekstianalyysissä että käsitteen luonteen tarkastelussa. Ricoeurin ajattelu tulee etenkin näkyviin avatessani käsitteen luonnetta ja sen ilmenemistapoja, sillä nojaan esimerkiksi hänen

---

tietoa, havaintoa tai luuloa. Ilmiöitä voidaan tarkastella tietoisuusaktien, kuten tietämisen ja havaitsemisen, immanenteina korrelaateina. (Juntunen & Mehtonen 1977, 109.)

¹² Gadamer 1965, 250–254, 159–261.

tapaansa puhua merkityksestä ja referentistä. Luen Ricoeurin, ainakin osittain, ranskalaisen kielifilosofian edustajaksi. Tämä kieliteoreettinen suuntaus onkin tärkeässä osassa työtäni sen vuoksi, että näen kielen suhteiden järjestelmänä. Ferdinand de Saussuren ajattelu on ranskalaisen kielifilosofian perustana, minkä vuoksi hänen nimensä vilahtelee silloin tällöin tekstissäni. Ranskalaisesta kielifilosofiasta ovat ammentaneet myös Gilles Deleuze ja Félix Guattari sekä Michel Foucault. Deleuze ja Guattari ovat tärkeässä asemassa käsitellessäni käsitteen luonnetta, mutta Foucault'n filosofia esiintyy vain eräänlaisena peilinä omalle tarkastelulleni – ei osana sitä. Ranskalainen kielifilosofia ei kuitenkaan ole ainoa kieliteoreettinen suuntaus, jota käytän ajattelussani. Analyyttistä kielifilosofiaa edustaa työssäni Ludwig Wittgenstein. Fenomenologista ajattelua taas edustaa Martin Heidegger. Olen huomannut, että Heideggerin ja Wittgensteinin ajattelut tukevat toisiaan, niin epäpyhäältä allianssilta kuin se kuulostaakin.

Politiikan teoriaa käsitteen luonteen tarkastelussa edustavat Hannah Arendt sekä jossain määrin myös Chantal Mouffe ja Carl Schmitt. Käytän hyödyksi Arendtin tapaa ymmärtää julkinen tila, ja Mouffelta ja Schmittiltä olen omaksunut ajatuksen siitä, että poliittisuus on kamppailua ja konflikteja. Poliittisuus on kulttuuripolitiikan käsitteen yksi keskeisimmistä ulottuvuuksista, mikä tulee ilmi käsitteen luonnetta tarkasteltaessa.

Edellä mainittu näennäisesti sekalainen joukko filosofeja ja teoretikkoja auttavat näkemään käsitteen luonteen sen erilaisissa ilmenemistavoissa, mutta teoriat eivät saa ottaa tulkinnassa valta-asemaa. Oma tutkimusta ohjaava teesini voisi kuulua siten, että älä koskaan suhtaudu mihinkään dogmaattisesti, sillä se vaikeuttaa asian ymmärtämistä.

1.4. Aikaisempi tutkimus

Kulttuuripolitiikan historiallista käsiteanalyysia ei Suomessa ole tehty, ei synkronista eikä liioin diakronista. Monista muista suomalaisista yhteiskunnallisista ja poliittisista käsitteistä on kuitenkin tehty käsitehistoriallista tutkimusta. Ehkä merkittävin teos tältä alueelta on Matti Hyvärisen, Jussi Kurunmäen, Kari Palosen, Tuija Pulkkinen ja Henrik Steniuksen toimittama teos *Käsitteet liikkeessä*. Sen sisältämissä artikkeleissa tarkastellaan politiikan tutkimuksen kannalta keskeisiä käsitteitä, kuten valtio, politiikka, yhteiskunta ja puolue. Teoksen käsitehistorialliset

analyysit käsittelevät pitkähköä aikakautta, yleensä 1800-luvun alusta 1900-luvun puoleen väliin joidenkin käsitellessä myös varhaisempaa aikaa. Teoksessa on käyty läpi kulttuuripolitiikan käsitteen kannalta oleellisia käsitteitä: valtio, hallitseminen ja politiikka. Mainittujen käsitteiden tutkijat, Tuija Pulkkinen (valtio), Kyösti Pekonen (hallitseminen) ja Kari Palonen (politiikka) tuovat oivallisesti esille yleisiä suomalaisten käsitteiden merkityksiä koskevia muutostendenssejä. Oma tapani lähestyä käsitettä eroaa *Käsitteet liikkeessä* -teoksen käsitehistoriallisesta lähestymisestä. Työni ei ole käsitehistoriallinen siten, että tarkkailisin käsitteen muuttumista ajassa. Työni tosin on historiallinen, mutta ei käsitehistoriallinen. Kohteenani ovat lyhyen aikavälin merkityskentät. *Käsitteet liikkeessä* on kuitenkin eräänlainen implisiittinen tausta työlleni, sillä sen avulla olen voinut hahmottaa suomalaisia poliittisia käsitteitä ja niiden suhteita, jotka vallitsivat enimmäkseen ennen oman tutkimiskohteeni aikaa.

Pohjoismaista tutkimusta kulttuuripolitiikasta ja siihen liittyvistä käsityksistä on jonkin verran tehty. Rolf Hugosonin tutkii *Vad är kulturpolitik?* -teoksessaan kulttuuripolitiikkaa kielellisenä ilmiönä, kuten minäkin, mutta lähestymme sitä eri tavalla. Hugoson kysyy, mitä kulttuuripolitiikka on, mikä on sen identiteetti. Tällä hän ei kuitenkaan tarkoita sitä, että etsisi jotain oikeaa käsitystä kulttuuripolitiikasta, vaan hän tarkastelee erilaisia tapoja käsittää kulttuuripolitiikka. Hän etsii niitä retorisia keinoja, joita käytettiin vakuuttamaan yleisö siitä, mitä kulttuuripolitiikka on.¹³ Toisin sanoen hän tutkii kulttuuripolitiikkaa koskevia käsityksiä ja niitä retorisia keinoja, joilla omaa käsitystä viedään eteenpäin. Oma tutkimukseni taas tarkastelee käsitettä, ei käsityksiä. Käsite ja sitä koskeva merkitysanalyysi on erotettava käsityksestä ja sen tarkastelusta. Hugoson kuitenkin tuo tutkimuksessaan esille tapoja ymmärtää kulttuuripolitiikkaa niin Pohjoismaissa kuin muissa maissa. Myös Per Magnsetin teos *Kulturliv og forvaltning Innføring I kulturpolitikk* antaa hyvän taustan sille, miten kulttuuripolitiikka on ymmärretty Pohjoismaissa.

Mentaalisesti lähellä työtäni on Raija-Leena Loisan väitöskirja *The Polysemous Contemporary Concept The Rhetoric of the Cultural Industry*, sillä oma näkökulmani on jossain määrin samankaltainen kuin Loisan. Hän tutkii kulttuuriteollisuuden käsitettä retorisen käsitehistorian näkökulmasta. Loisa tarkastelee käsitteen erilaisia käyttötapoja eri näkökulmina käsitteeseen.

---

¹³ Hugoson 2000, 9–10.

Näistä näkökulmista ei mikään ole dominoiva.¹⁴ Lähestyn kulttuuripolitiikan käsitettä samanlaisesta monimerkityksellisyyden näkökulmasta, mutta toisin kuin Loisan työni ei ole käsitehistoriallinen, kuten jo aikaisemmin on tullut ilmi. Loisa myös etsii selityksiä tai oikeutuksia niille muutoksille, joita käsitteissä ja diskursseissa on tapahtunut¹⁵. Itse en niinkään etsi syitä kulttuuripolitiikan käsitteen merkityksille, vaan niitä merkitysverkostoja, joita käsite pitää sisällään ja joihin se on kytkeytynyt.

Taidekeskusteluihin ja kulttuuripolitiikkaan liittyviä tutkimuksia on useita. Leena-Maija Rossin *Taide vallassa: politiikan käsityksen muutoksia 1980-luvun suomalaisessa taidekeskustelussa* ja Pirkkoliisa Ahposen *Kulttuuripolitiikka ja sen representaatiot Tutkimus ylevän maallistumisesta* lähestyvät omalla tavallaan työtäni – ensimmäinen lähinnä lähdeaineistovalinnan (taidelehdet) ja toinen kulttuuripolitiikan kielellisen tutkimuksen kautta. Kulttuuripolitiikkaan liittyviä teoksia ovat esimerkiksi Anita Kankaan ja Juha Virkin toimittama *Kulttuuripolitiikan uudet vaatteet*, Pirkko-Liisa Ahposen ja Anita Kankaan toimittama *Construction of Cultural Policy*, Duelundin toimittama *Nordic Cultural Model*, Jim McGuiganin *Rethinking Cultural Policy* sekä Anders Frenanderin *Kulturen som kulturpolitikens stora problem* vain muutamia mainitakseni.

Yhteiskunnallista, poliittista ja institutionaalista taustaa saan etenkin *Suomen kulttuurihistoria* -teoksesta, niin vuoden 1982 kuin vuoden 2004 kolmannen osan painoksista. Muita aikakautta käsitteleviä teoksia ovat muun muassa *Suomen historian pikkujättiläinen* ja Pertti Alasuutarin *Toinen tasavalta*. Paula Tuomikoski-Leskelän *Taide ja Poliittikka Kansanedustuslaitoksen suhtautuminen taiteen edistämiseen Suomessa* antaa työlleni arvokasta institutionaalista ja poliittista taustaa. Muista hyödyllisistä teoksista voi esimerkiksi mainita Maritta Pohlsin *Suomen kulttuurirahaston historia*, joka tuo mukaan taiteiden kentän historiaa omalla tavallaan.

1.5. Tutkimuksen rakenne

Ensiksi luon katsauksen 1960-luvun puolen välin ja vuosikymmenen jälkipuolen Suomeen. Katsaus on lähinnä kulttuurihistoriallinen: tarkastelen yleistä ilmapiiriä sekä kulttuuriin ja

---

¹⁴ Loisa 2003, 11, 14.

¹⁵ Ibid., 14.

politiikkaan liittyviä tapahtumia unohtamatta kuitenkin esimerkiksi talouden käsittelyä. Katsauksen tarkoitus on auttaa lukijaa laskeutumaan kyseessä olevaan aikakauteen ja luomaan yleisen taustan analysoitaville teksteille. Tekstit ja kulttuuripolitiikan käsite kertovat itsessään lisää kyseisestä vuosikymmenestä.

Historiallisen taustaluvun jälkeen alkaa varsinainen tekstianalyysi, jolle on omistettu kaksi lukua. Ensimmäisessä analyysiluvussa tarkastelen kulttuuripolitiikan käsitteen ympärillä olevaa ilmapiiriä kielellisine arvottamisineen, vastakkainasetteluineen ja niine tapoineen, joilla teksteissä vedottiin yleisöön ja jotka koettiin hyväksi ja menestyksekkääksi tavaksi kertoa asioita. Avaan kulttuuripolitiikan käsitteeseen liittyvää kuvaa arvoista, rationaalisuudesta ja tunteista käsin. Toisessa analyysiluvussa suuntaan valokeilan suoraan kulttuuripolitiikan käsitteeseen. Tarkastelen, miten se ymmärrettiin teksteissä ja miten sitä rakennettiin ja miten sen mukaan toimittiin. Aluksi esittelen ajatuksen solmumerkeistä ja määrittelyketjuista, ja tarkastelen, toimiko kulttuuripolitiikka solmumerkkinä vai määrittelyketjun osana. Tämän jälkeen katson, käytettiinkö kulttuuripolitiikkaa kokonaisena käsitteenä vai kulttuuri – politiikka -yhdistelmänä. Tärkeässä asemassa analyysissäni on kulttuuripolitiikan suhde sitä lähellä oleviin käsitteisiin, sillä näiden kautta muodostuu pitkälti sen merkitysverkosto. Lopuksi kiinnitän huomiota siihen, tulkittiinko kulttuuripolitiikka tekniikaksi vai ideologiaksi. Etenkin tämä viimeinen teema paljastaa kulttuuripolitiikan käsitteen poliittisen ulottuvuuden. Kulttuuripolitiikan käsitteen merkitysten sisällä ja niiden avulla kamppailtiin arvoista ja aatteista sekä esimerkiksi siitä, kuka oli toimija.

Viimeisessä varsinaisessa luvussa tarkastelen, millaisena kulttuuripolitiikan käsite ilmeni teksteissä. Tämä luku on luonteeltaan teoreettisfilosofinen, sillä siinä käsitettä lähestytään kielellisenä oliona. Luvussa nähdään, että käsite näyttäytyy teksteissä sekä välineenä johonkin että poliittisena kamppailun kenttänä.

2. Sukellus 1960-luvulle

Käsite on kielellinen olento, joka on olemassa vain suhteessa toimintaan ja tapahtumiin. Joidenkin teoreetikkojen mielestä se on itsekin toimintaa ja tapahtumaa ¹⁶. Toiminta tapahtuu aina jossakin ajassa ja paikassa. Tämän vuoksi on käännettävä katse 1960-luvulle, aikakauden toimintaan ja tapahtumiin. Tarkasteluni kohteena olevien kulttuuri- ja taidelehtien sekä Helsingin Sanomien artikkelit olivat osa omaa aikaansa, minkä vuoksi on tärkeää hahmottaa kuva 1960-luvun puolen välin toiminnasta, ilmapiiristä ja tapahtumista. Tämä luku toimii taustana tekstianalyysille ja siinä esiin tuleville merkityksille.

2.1. Murroksen vuosikymmen

Suomalainen kulttuuripolitiikka jaetaan usein kolmeen pitkään linjaan: ensimmäiseen, kansallisuutta ja sivistystä korostavaan, toiseen demokratiaa painottavaan sekä kolmanteen yksilöllisyyttä ja autonomiaa esiin nostavaan. 1960-luku oli ensimmäisen ja toisen linjan välistä siirtymäkautta.¹⁷ Kulttuuripolitiikan linjan vaihtuminen on nähtävä osana laajempaa, 1960-luvulla tapahtunutta yhteiskunnallista muutos- ja käymisprosessia. Lähteenäni olevat artikkelit ja lehtikirjoitukset sijoittuvat ydinhalkeamien tienoille, sillä Timo Vihavaisen mukaan erityisesti 1960-luvun puoliväli oli murrosaikaa. Tänä aikana yhteiskunnan päättäjien asenteet ja päämäärät lähenivät toisiaan, ja käsitys taloudellisen ja yhteiskunnallisen kehityksen sisällöstä ja tarpeellisuudesta tulivat yhdenmukaisemmiksi aikaisempiin vuosikymmeneihin verrattuna. Hyvinvoinnin ja sosiaalisen turvallisuuden kehittämistä ei enää kyseenalaistettu. Demokratia ja tasa-arvo nousivat keskiöön aatteellisessa kentässä. Yhdenmukaistuminen kuljetti kuitenkin rinnallaan vastapoolia, sillä 1960-luvun puoliväli oli myös esimerkiksi opiskelijoiden radikalisoitumisen aikaa.¹⁸ Näin ollen 1960-luvun puolenvälin murros oli samanaikaisesti sekä konsensusta että radikalisoitumista.

Toisaalta radikalisoituminenkin voidaan nähdä vain protestina muutosten hitautta kohtaan ¹⁹, eikä niinkään erimielisyytenä esimerkiksi sosiaaliseen tasa-arvoon pyrkimisestä tai demokratian lisäämisestä. Murros kuvastaakin yhteistä muutostahtoa ja halua parantaa yhteiskunnallisia oloja

---

¹⁶ Ks. esim. Skinner 2002, 91–93, 98–102.

¹⁷ Kangas 1999, 161–164. Ks. myös Wilenius 2004, 60–61 sekä pitkistä linjoista liittyen työn teoriaan Julkunen 1987, etenkin 26–33.

¹⁸ Vihavainen 2003, 856–857.

– vain muutoksen tahti ja radikaalius aiheuttivat erimielisyyksiä. Jukka Relander tulkitsee radikalismilta pudonneen pohjan yhteiskunnan assimiloidessa nuorten radikaalien pyrkimykset ja aatteet osaksi itseään: esimerkiksi presidentti Urho Kaleva Kekkonen tuki nuorison toimintaa, viestintävälineet ottivat esille nuorison teemoja ja virkakunnan nuorennus muutti hallinnollisia henkilöstörakenteita.²⁰ Tämä vei hampaat kärkevimmältä radikalismilta. 1960-luvulla Suomi otti tärkeimmät askeleensa kohti tyypillistä pohjosmaista konsensusyhteiskuntaa. Seuraavaksi katsomme tarkemmin, mitä edellä sanottu tarkoitti talouden, hallinnon ja taiteiden alalla.

2.2. Talous ja hallinto

Kulttuuripolitiikan muotoutumiselle ovat tärkeitä ne muutokset, jotka tapahtuivat hallinnossa ja taloudessa. Itse asiassa kulttuuripolitiikan syntyminen hyvinvointiyhteiskuntaa tukevana toimintana mahdollistui 1960-luvun hallinnollisten ja taloudellisten muutosprosessien kautta. Pertti Alasuutari kirjoittaa 1960-luvulle sijoittuvasta siirtymästä moraalitaloudesta suunnittelutalouden vaiheeseen. Moraalitaloudessa yksittäisten virkamiesten moraalinen asema korostui: heidän velvollisuutenaan ja etuoikeutenaan oli luoda ja hoitaa valtiollista järjestelmää. Suunnittelutaloudessa yksittäiset virkamiehet ymmärrettiin ennemminkin suuren järjestelmän yksiköinä. Järjestelmä nojasi korporatismiin sekä tieteelliseen suunnitteluun ja organisointiin. Tieteellinen suunnittelu korostui etenkin 1960-luvun jälkipuoliskolla.²¹ Taloutta ja yhteiskuntaa pyrittiin hallitsemaan systemaattisella ja kaiken kattavalla suunnittelulla ja organisoinnilla.

Taloustiede ja yhteiskuntatieteet löysivät toisensa etenkin John M. Keynesin opeissa, joissa sosiaalipolitiikalla nähtiin olevan taloudellista kasvua edistävä vaikutus ja jotka Suomessakin omaksuttiin johtonuraksi. Pekka Kuusen teos *60-luvun sosiaalipolitiikka* oli Suomen keynesiläinen raamattu, joka toimi aikakauden merkittävänä ohjelmanjulistuksena.²² Relander kuvaa teoksen eetosta taloudelliseksi kasvuideologiaksi, jossa päämääränä on tehokkaampi ja tuottavampi kansantalous. Siinä on hyvin teknokraattinen ote. Yhteiskunta nähdään abstraktina koneistona, jossa jokainen tuottaa ja kuluttaa mahdollisimman paljon. Valtion jäsenillä nähtiin

---

¹⁹ Ibid., 870.

²⁰ Relander 2003, 161.

²¹ Alasuutari 1996, 108–129.

²² Vihavainen 2003, 852.

olevan vahva yhteinen etu.²³ Yhteiskunta nähtiin kokonaisuutena, jossa jokaisella osalla oli oma paikkansa ja jossa kaikki oli kytköksissä toisiinsa, kuten köyhimpien hyvinvointi talouden kasvuun.

Tällaisen ajattelun vetureina puuskuttivat yhteiskuntatieteet ja erityisesti sosiologia. 1950–1960-luvuista onkin usein käytetty ilmaisua ”yhteiskuntatieteiden imperialismi kausi”²⁴. Yhteiskuntaa alettiin etenkin 1960-luvulla mitata sosiologisin käsittein ja sosiologia sai oraakkelin aseman historiatieteiltä, joilla se oli ollut ennen sotia. Ongelmiin etsittiin järkipäisiä syytä ja ratkaisua. Analyysin kautta oli löydettävissä täsmälääke. Sosiologian avulla saatiin kaikelle selkeät ja kirkkaat syy-seuraussuhteet. Empiristisin metodein saatujen konkreettisten havaintojen kautta ajateltiin saatavan täsmällistä tietoa. Yhteiskunnan toiminnan tehokkaalla tarkastelulla pyrittiin yhteiskuntajärjestelmän hallittavuuteen. Ihminen nähtiin rationaalisena, maallisena ja kiihkottomana, mutta samalla ihmiskuva myös oheni ja pinnallistui suhteessa aikaisempiin käsityksiin ihmisestä.²⁵ Yhteiskunnan näkeminen monimutkaisena, mutta hallittavana järjestelmänä, jossa jokaisella oli oma osansa ja tehtävänsä kuin osilla hyvin toimivassa koneessa, ihmisen elämä ja toiminta yksinkertaistettiin. Kaikki – niin yksilö, yhteisöt kuin yhteiskunta – oli läpivalaistavissa ja selitettävissä.

Valtion asema oli vahva yhteiskuntakoneiston ylläpitäjänä, mistä todistaa valtion hallinnon menojen roima kasvu 1960-luvulla. Todellinen menojen kasvubuumi sijoittuu 1970-luvun puoleen väliin, mutta 1960-luku osoittaa sille hyvää alkua.²⁶ Valtio näytti edustavan yhteiskuntaa kokonaisuudessaan, joten kasvattamalla valtion budjettia sijoitettiin yhteiskuntaan. Tämä keynesiläinen ajattelu liittyy kokonaisuudessaan siihen, mistä edellä jo jonkin verran puhuttiin: uusien tieteiden, yhteiskuntatieteiden ja erilaisten tieteellisten paradigmojen käyttöön ottoon. Ilkka Heiskanen ja Tuomo Martikainen kiinnittävät valtion menojen kasvun sekä muutokset inflaatiossa ja työttömyydessä kansallisen ja kansainvälisen taloudellisen tilan lisäksi uusiin tiedollisiin prosesseihin, joita hallinnossa opittiin 1960-luvulla. Heidän mukaansa 1960-luvun alkupuolella kansantalouden stabilisointi sujui vielä vanhoin menetelmin, mutta 1960-luvun

---

²³ Relander 2003, 154–155.

²⁴ Esim. Tuominen 1991, 88.

²⁵ Relander 2003, 142–145.

²⁶ Heiskanen & Martikainen 1989, 366–368.

puolivälissä uudet ongelmat, kuten kansainvälisen kaupan liberalisointi ja sota-aikaisten sääntelyjen purkaminen, vaativat uusia instrumentteja talouden säätelyyn. 1960-luvun jälkimmäinen puolisko oli ensimmäinen uusi oppikausi taloudellisessa hallinnoinnissa, jossa valtiolla oli aktiivinen rooli ja jossa hallitus sai erityisvaltaa taloudelliseen kontrollointiin. Hallituksen budjetti ja siihen liittyvät suunnitteluprosessit modernisoitiin 1960-luvun lopulla ja 1970-luvun alussa.²⁷ Näin ollen jälleen kerran 1960-luvun puoliväli osoittautui ratkaisevaksi murroskaudeksi, joka johti muutoksiin hallinnointitavoissa ja taloudellisen säätelyn instrumenteissa.

Myös desentralisaatio voidaan nähdä osittain liittyvän uusien hallinnointiprosessien oppimisen, vaikka desentralisaation trendi kulkee läpi 1960-luvun. Keskushallinnolta siirrettiin tuloja ja menoja yhä enemmän paikallishallinnon hoidettavaksi. Kysymys on lähinnä distribuutiosta keskukselta paikalliselle tasolle. Paikallishallinnon menot kasvoivat suhteellisesti enemmän kuin keskushallinnon menot 1960-luvulla.²⁸ Desentralisaatio kuuluu oleellisesti uusien taloutta ja hallinnointia koskevien tietojen käyttöön ottoon. Desentralisaatiota perusteltiin yleisesti sillä, että se tehostaa hallintoa.²⁹ Näin taloudellinen ja hallinnollinen tehokkuus kytkettiin toisiinsa niin paikallis- kuin keskushallinnon tasoilla.

2.3. Taide- ja kulttuurihallinnon kehitys

Kulttuuritukien myöntäminen siirtyi 1960-luvulla yhä enenemässä määrin kulttuurialan yksityisiltä säätiöiltä ja rahastoilta valtiolle, joka otti taiteen tukemisen huolekseen. Tähän vaikutti kaikesta huolehtivan hyvinvointivaltion nousun lisäksi puhtaasti taloudelliset seikat, kuten se että inflaatio söi rahastojen pääomaa. Vuosikymmenen loppupuolella yleisesti hyväksyttiin ajatus, että taide on osa yleistä yhteiskuntapolitiikkaa, jota valtio johtaa.³⁰ Yleinen keskustelu taiteesta ja tieteestä sekä näihin liittyvästä politiikasta alkoi vähin erin siirtyä valtiolle, vaikka vuosikymmenen alkupuoliskolla etenkin Suomen kulttuurirahasto osallistui vilkkaasti keskusteluun esimerkiksi pitämiensä kulttuuripoliittisten neuvottelupäivien kautta, joista

---

²⁷ Ibid., 370–378.

²⁸ Ibid., 368–369.

²⁹ Ahponen 1996, 110.

³⁰ Kolbe 2003, 197; Tuomikoski-Leskelä 1977, 9, 50.

viimeinen pidettiin vuonna 1968³¹. Valtion vaikutus astui voimallisesti taiteen ja tieteen edistämiseen ja tukemiseen.

Laura Kolben mukaan toimintaideologian muutos näkyi valtion taidekomitean mietinnössä vuodelta 1965³². Mietinnössä kartoitettiin lähinnä olemassa olevaa taiteenedistämisjärjestelmää ja tehtiin ehdotuksia sen parantamiseen. Siinä myös tuli esille jossain määrin uutta ajattelua suhteessa taiteeseen ja sen asemaan yhteiskunnassa, kuten kysymykset tasa-arvosta ja yksilön aktiivisuuden lisäämisestä.³³ Mietintö oli tärkeä merkki hallinnon kasvavasta kiinnostuksesta taiteeseen ja kulttuuriin sekä siitä, että nämä alettiin nähdä osana yhteiskuntapoliittisia toimia. Budjetin tasolla kiinnostus taiteeseen näkyi budjetin uudistamisen yhteydessä vuonna 1966. Siinä taiteen edistäminen sai muun muassa oman lukunsa budjetissa.³⁴ Taiteen uudenlainen budjettikäsittely voidaan nähdä osana uusia taloutta koskevia tiedollisia käytänteitä ja instrumentteja, sillä se osuu yhteen Heiskasen ja Martikaisen osoittaman uusien talouden hallinnointitietojen käyttöönoton kanssa.

Vuonna 1967–69 tehtiin vielä kaksi muuta keskeistä hallinnollista ja lakimuutosta. Laki taiteen edistämisestä toi taiteen selkeästi lailla säädeltäviin ja valtion vastuualueisiin kuuluviin alueisiin. Osoitettiin lakisääteiset ja vapaaehtoiset toimenpiteet taiteen tukemiseen liittyen. Lain kirjaimen keskiössä olivat tässä laissa ensisijaisesti taiteen tuottajat.³⁵ Tärkeä hallinnollinen muutos oli taidehallinnon uudistus, jossa perustettiin valtion taidetoimikunnat sisältäen läänien taidetoimikunnat³⁶. Toimikuntien perustaminen ilmensi 1960-luvulla alkanutta painotusta korporatismiin ja asiantuntijuuteen, jotka edellisessä alaluvussa otettiin esille.

Taidetoimikuntien merkitys taiteentukemisessa alkoi hahmottua vuosien 1967–1969 välisenä aikana. Vanhat taidelautakunnat, niin kutsutut ”Setälän lautakunnat” oli todettu tehottomiksi, minkä vuoksi perustettiin taidetoimikunnat. 1960-luvun loppuvuosiin asti valtion taiteen

---

³¹ Pohls 172–173; Tuomikoski-Leskelä 1977, 11.

³² Kolbe 2003, 197.

³³ Kolbe 2003, 197; Tuomikoski-Leskelä 1977, 243–244.

³⁴ Tuomikoski-Leskelä 1977, 44.

³⁵ Kolbe 2003, 198.

³⁶ Tuomikoski-Leskelä 1977, 63, 216.

tukeminen oli pääsääntöisesti määrärahopoliittikkaa ja perustui harkinnanvaraisuuteen. Apurahoja ja eläkkeitä myönnettiin opetusministeriön budjetista, ja päätäntävalta oli yksinomaan ministeriöllä. Vanhat lautakunnat eivät voineet siihen vaikuttaa. Tilanne muuttui vasta, kun taidetoimikunnat perustettiin. Suomen Akatemia oli tarkoitettu tieteen lisäksi taiteen tukemista varten, mutta sen havaittiin kuitenkin taiteen tukemisen ja kehittämisen kannalta enemmän toimivan jarruna kuin edistäjänä. Taide haluttiin eristää Akatemiasta, mikä tapahtuikin 1970-luvun alussa. Valtion budjetin ja Akatemian lisäksi taidetta tuettiin raha-arpajaisista ja veikkaustoiminnasta saaduilla tuloilla. Vaikka valtion merkitys taiteen tukemisessa kasvoi huomattavasti, yksityisten kulttuurirahastojen määrä pysyi merkittävänä.³⁷ 1960-luvun lopulla tapahtunut taidehallinnon selkiytyminen ja valtion taiteen tukemisen vakiintuminen ei lopettanut yksityisten säätiöiden toimintaa.

Paula Tuomikoski-Leskelä on tutkimuksissaan tuonut esille, miten erityisesti opetusministeriössä, jonka alaisuuteen taiteen tukeminen kuului, näkyivät 1960-luvulle tyypilliset piirteet: korporatiivinen ja teknokraattinen suuntaus, asiantuntijuus, suunnittelu, tietojen keruu ja käsittely sekä hallinnon politisoituminen.³⁸ Politisoituminen oli vasemmiston salonkikelpoisuudeksi tulemisen ohella vuosikymmenen eräs mielenkiintoa herättävistä piirteistä. Vuonna 1966 tapahtui vallan vaihto porvarillisesta vasemmistolaiseen, sillä sosiaalidemokraatit voittivat eduskuntavaalit. Vasemmistopuolueet, SDP ja SKDL muodostivat Maalaisliitto/ Keskustan kanssa niin sanotun kansanrintamakoalition. Kansanrintamakausi merkitsi intensiivistä lainsäädäntötyötä, jolla pyrittiin kattamaan kaikki yhteiskunnan osa-alueet, joihin myös kulttuuri kuului. Suunnittelubyrokratia nousi tänä aikana keskiöön.³⁹ Suunnittelu, hallinta lain kautta lyöttäytyy yhteen politiikan ja vasemmiston nousun kanssa. Tämä näkyy opetusministeriön toiminnassa sekä taiteen ja kulttuurin alalla siten, että yhteiskunnallinen radikalismi ja uusvasemmistolaisuus tukivat niiden hallinnollis-rakenteellista muutosta⁴⁰. Kysymys ei ollut pelkästään siitä, että opetusministeriön hallinnolliset käytävät olisivat politisoituneet, vaan että poliittiset kysymykset alkoivat herättää yleisön kiinnostusta ja että yhteiskunta kääntyi enemmän vasemmalle kuin aikaisemmin.

³⁷ Ibid., 40–44, 50, 53, 58–63. Ks. lisää Setälän lautakunnista ja asiantuntijajärjestelmän alkuvaiheista esim. Sokka 2005, 109–113, 121–123.

³⁸ Tuomikoski-Leskelä 1977, 210–211.

³⁹ Jansson 1993, 139–142.

Uusvasemmistolaisuus kulttuurissa oli 1960-luvun puolella usein puoluepoliittisesti sitoutumatonta vasemmistolaisuutta, ja siihen liittyi arvojen pluralismin esiin marssi⁴¹. Sellaiset liikkeet kuin pasifistinen Sadankomitea, naisasiaa ajanut Yhdistys 9 ja kolmannen maailman asiaa ajanut Tricont hallitsivat niin sanotun edistyksellisen ajattelun kenttää vuosina 1966–1968⁴². Liikkeet ajoivat demokratiaa, rauhaa ja tasa-arvoa, jotka kuvaavat jossain määrin myös yhteiskunnan yleisiä tavoitteita ja hallinnon poliittista suuntausta. Relander pitää Vanhan ylioppilastalon valtausta vuonna 1968 käänteenä yleisestä kulttuuriradikalismista poliittiseen jyrkästi vasemmistolaiseen radikalismiin. Hänen mukaansa työväenliike ja nuori radikalismi löysivät toisensa kuusikymmentä luvun viimeisinä vuosina.⁴³ On vaikea sanoa, voiko Vanhan valtausta pitää ratkaisevana käänteenä, mutta yleisesti ottaen voidaan sanoa, että 1960-luvun puoliväli oli yleisen kulttuuriradikalismin ja uusvasemmistolaisuuden aikaa ja vasta kymmenluvun kaksi viimeistä vuotta antoivat merkkejä 1970-luvun äärivasemmistolaisista tendensseistä. Tärkeintä on huomata, että vasemmistolaiset ajatukset tasa-arvosta ja demokratiasta vaikuttivat taidehallinnon ja taiteeseen liittyvien ajatusten muutoksiin.

Perti Alasuutari kiinnittää huomion siihen, miten termi ”taide” alkoi yhä useammin korvautua termillä ”kulttuuri”. Alettiin esimerkiksi puhua kulttuuriaktiivisuudesta, joka sisälsi ajatuksen, että kansalaisia on sivistettävä ja aktivoitava tukemalla kulttuuritoimintoja. Kansaa piti älyllisesti aktivoida ja opettaa esittämään kriittisiä kysymyksiä.⁴⁴ Nämä ovat niitä teemoja, jotka nousevat esille lähdeanalyttisissä osissa. Riittääköön nyt sanoa yleisesti, että henkisessä ilmapiirissä tapahtui murros, johon liittyi ajatuksia esimerkiksi tasa-arvosta ja demokratiasta.

3. Käsitettä ympäröivä ilmapiiri teksteissä

Tässä luvussa nostetaan esille kulttuuripolitiikan käsitteen ympärillä teksteissä olevaa ilmapiiriä ja arvoasetelmia. Edellisessä luvussa hahmoteltiin 1960-luvun yhteiskuntaa yleensä. Nyt

---

⁴⁰ Esim. Kolbe 2003, 197.

⁴¹ Vihavainen 2003, 872.

⁴² Relander 2003, 160.

⁴³ Ibid., 161–162.

⁴⁴ Alasuutari 1996, 221–222, 242.

tarkastellaan, millaisena ajan luonne tulee esille artikkeleissa ja lehtijutuissa liittyen kulttuuripolitiikan käsitteeseen. Apuna tekstien tulkinnassa olen käyttänyt väljästi Chaïm Perelmanin ajatuksia retorisesta analyysistä. Etsin hänen laillansa erilaisia tapoja esittää asioita, teksteissä esiintyviä arvoja ja niiden tietynlaista kuvaamista ⁴⁵. Tarkastelen ensiksi sitä, miten asiat jaetaan myönteisiin ja kielteisiin. Tämän kautta päästään kurkistamaan tekstien arvoperusteisiin. Arvot nousevat keskeiseksi myös nosttaessani esiin vastapareja – sitä, mitkä asiat asettuvat toisiaan vasten ⁴⁶. Viimeisenä tarkastelen Aristoteleelta peräisin olevan retorisen jaottelun – ethos, pathos ja logos – avulla ensinnäkin niitä tapoja, joilla kirjoittaja antaa itsestään hyvän vaikutelman, toisekseen niitä tyylejä, joilla kirjoittaja vetoaa yleisöönsä, sekä kolmanneksi niitä muotoja, joiden avulla asioita esitettiin ⁴⁷. Ethos, pathos ja logos -analyysin avulla nähdään, minkälaista puhujaa arvostettiin, mitkä koettiin hyviksi vaikutuskeinoiksi, esimerkiksi järki vai tunteet, sekä minkälaiset rationaliteetit hallitsivat puhetta ja tapaa tarkastella maailmaa.

3.1. Negatiivinen ja positiivinen

Tarkastelen kulttuuripolitiikan käsitteen ympäristön jakautumista positiiviseen ja negatiiviseen. Yleisesti ottaen tekstien pääpainotus oli positiivinen: niissä todettiin ja kerrottiin sekä vaadittiin ja puolustettiin asioita. Jotkin artikkelit olivat selvästi negatiivisempia kuin toiset. Niissä kritisoitiin jotain asiantilaa, ajatuskantaa tai muita tekstejä sekä varoiteltiin – tosin vähemmässä määrin – mahdollisista seuraamuksista, jos jotain asiaa ei tehtäisi. Kulttuuripolitiikan käsite ympäröitiin voittopuolisesti positiivisilla ilmaisuilla. Niissäkin artikkeleissa, joissa siihen liitettiin negatiivisia asioita, ei kritisoitu tai kyseenalaistettu itse kulttuuripolitiikan käsitettä tai kulttuuripolitiikan ilmiötä. Kritiikki kohdistettiin tällöin siihen tapaan, jolla kulttuuripolitiikkaa tehtiin, tai niihin ihmisiin, jotka sitä tekivät. Tämä tukee sitä oletusta, että kulttuuripolitiikka oli käsitteenä tai ainakin sanana ja myös ilmiönä jo tuttu mutta että sen luonteesta tai sisällöstä vallitsi erimielisyyksiä.

---

⁴⁵ Perelman 1996, 16, 42.

⁴⁶ Perelman 1996, 142–150. Perelman itse puhuu todellisuuden ja ilmiön muodostamasta oppositioparista. Minä en ole etsinyt tätä jaottelua, sillä se ei ole relevantti työni kannalta. Muita vastapareja teksteistä löytyi paljonkin.

⁴⁷ Retoriikka esim. 1377b 13–1378a 31 ja 1393a 22–30.

Kiintoisaa oli, että teksteissä ilmeni suurempaa yksimielisyyttä siitä, mitkä asiat olivat positiivisia, kuin siitä mitkä asiat eivät olleet. Kielteisiksi miellettyissä asioissa oli enemmän hajontaa kuin myönteisinä pidetyissä. Positiivisissa asioissa oli joitakin suursuosikkeja, jotka kohosivat selvästi yli muiden, kun taas negatiivisella puolella tätä ilmiötä ei juurikaan esiintynyt. Toinen mielenkiintoinen asia oli kiistely joidenkin termien tai asioiden luonteesta: samat asiat tulkittiin yhtäällä kielteisiksi ja toisaalla myönteisiksi. Paneudun muun muassa näihin seikkoihin seuraavassa. Olen muodostanut 14 väljää teemaa, joista kolme on negatiivisia, seitsemän positiivisia ja neljässä esiintyy ambivalenssia.

Suuret joukot, massat ja väestö sekä kulttuuri ja kuluttaminen

Tähän teemaan sisältyvät sellaiset termit ja asiat kuin populaarikulttuuri, kuluttajakeskeinen ajattelu, alhaalta päin tulevat mielipiteet sekä väestön tarpeet ja päämäärät. Näitä asioita sisältävissä kirjoituksissa vaadittiin massakulttuurin tai populaarikulttuurin huomioon ottamista sekä väestön tai kuluttajien kuuntelemista kulttuuripolitiikassa. Enimmäkseen puhuttiin massakulttuurista, väestön tarpeista, populaarikulttuurista tai sen alueista. On huomattava, että kuluttaminen ja väestön tarpeista puhuminen eivät juuri esiintyneet samoissa teksteissä. Itse asiassa kuluttaminen eksplisiittisesti ilmaistuna ja yksinomaan positiivisena asiana tuli ilmi lähinnä vain yhdessä tekstissä. Siinä julistettiin, että ”taide on olemassa vain suhteessa taiteen kuluttajaan” ja että ”taiteen päämäärä on kulutustapahtuma”. Nämä seikat pitäisi tekstin mukaan ottaa huomioon taiteen tukemisessa.⁴⁸ Kuluttamiseen ja kuluttajaan suhtaudutaan siinä avoimen myönteisesti ja ne otetaankin poliittisen toiminnan perusteiksi. Näin selkeän myönteistä suhteutumista kuluttajaan ei muista analysoiduista teksteistä löytynyt. Mutta muuten kansaan, väestöön ja massoihin suhtauduttiin muutamassa artikkelissa positiivisesti. Artikkelit, joissa mainittiin massakulttuurin tai väestön toiveet ja tarpeet, kansa ja massat otettiin kulttuuripolitiikan perustaksi: ”maakunnan kulttuuripolitiikan yleisenä tavoitteena on kysymys tavoittaa maakunnan väestön toiveet ja päämäärät”⁴⁹. Näin massoihin ja väestön mielipiteeseen sekä heidän kulttuuriinsa suhtauduttiin myönteisesti. Tällaisia positiivisia tekstejä löytyi kuitenkin vain yhden käden sormilla laskettavaksi asti.

⁴⁸ Kulttuurin päämäärä on kulutustapahtuma, HS 1.8.1967, 11.

⁴⁹ Maakuntien kulttuuripolitiikan tähdättävä osakulttuureihin, HS 6.6.1967, 16.

Massat, populaari- ja massakulttuuri ovat ambivalentteja merkkejä, sillä ne saivat positiivisten merkitysten lisäksi kielteisiä merkityksiä. Ne olivatkin niitä harvoja negatiivisia asioita, joita esiintyi useammassa kuin yhdessä tekstissä. Etenkin niissä teksteissä, joissa otettiin esille kaupallisuus, kaupallinen viihde tai kulutus- ja tuottamistoiminta, niihin suhtauduttiin kriittisesti: ”[J]os Suomen kulttuurisuunnittelun tavoitteeksi asetetaan taiteen kulutuksen lisääminen, vaatimusta on jyrkästi vastustettava”, ”--- kulttuuria --- tuotetaan ja markkinoidaan mahdollisimman monen ulottuville --- [J]a siinä on jo vallan makua”⁵⁰ sekä ”[J]a kaupallisen viitteen hallitsema kansakunta on lopullisesti menettänyt henkisen hammastarhansa”⁵¹. Kuluttamisessa ja tuottamisessa sekä siihen liittyvässä massakulttuurissa nähtiin ongelmia.

Näyttääkin siltä, että silloin kuin massakulttuuri yhdistettiin kuluttamiseen ja tuottamiseen, epäluulot heräsivät ja kritiikki nousi pintaan, mutta silloin kuin massakulttuuri liitettiin väestöön, kansaan tai suuriin joukkoihin, siihen suhtauduttiin myönteisesti. Tämä päti kaikissa teksteissä paria poikkeusta lukuun ottamatta, joista yhtä esiteltiin jo edellä. Massakulttuuri, massat, väestö ja kuluttaminen olivat merkkejä, joiden myönteisyydestä tai positiivisuudesta ei oltu yksimielisiä. Massakulttuurin olemassaolo sellaisenaan jopa kyseenalaistettiin yhdessä artikkelissa, sillä kirjoittajan mukaan taiteen yksilöllinen kokemus säilyi myös massakulttuuriin luettavan taiteen tai kulttuurin kokemuksessa. Artikkelissa muun muassa väitetään, että ”mitä reproduktioivampi, mitä massamaisemman tuotannon tulosta taideteos on, sitä ainutkertaisempaa ja yksilöllisempää voi kokemus olla”.⁵²

Demokratia

Demokratia on yksi niistä käsitteistä tai termeistä, jota käytettiin määrällisesti eniten. Se esiintyi monissa teksteissä niin uutisjutuissa kuin lehtiartikkeleissa. Demokratia ymmärrettiin yksinomaan myönteiseksi ja sen avulla tuettiin muita myönteisiksi koettuja asioita. Demokratia linkitettiin esimerkiksi edellä mainittuun aiheeseen massoista, väestöstä, kuluttajista ja kulttuurista. Jo edellä lainatussa, kulutusta arvostavassa tekstissä esitettiin, että ”ainoa

---

⁵⁰ Kulttuurin manipulointi, Parnasso 1968, 74–80.

⁵¹ Musiikki ja vapaa-aika, Rondo no 1–2 / 1967, 3–4. Lainatussa tekstissä on ilmeisesti kirjoitusvirhe: ilmaisulla ”kaupallisen viitteen” tarkoitetaan todennäköisesti kaupallista viihdettä.

⁵² Kulttuurin manipulointi, Parnasso 1968, 74–80.

demokraattinen ratkaisu on kulttuurin kuluttajakeskeinen tarjonta”⁵³. Tekstissä demokratia liitetään kuluttamiseen ja kuluttajan valintaan: kuluttaminen on demokraattista toimintaa. Tällaista näkemystä ei muissa teksteissä tullut esiin, mutta myös massakulttuurista ja väestön mielipiteestä yleisesti puhuvat liittivät massakulttuurin usein demokraattisina pidettyihin asioihin, esimerkiksi pohdittaessa kulttuurin ja taiteen saamista kaikkien ulottuville ⁵⁴. Demokratia esiintyi lisäksi hyvin yleisessä muodossa, millä tarkoitan sitä, ettei sitä erityisemmin liitetty mihinkään tiettyyn teemaan ja että lukijan ilmeisesti oletettiin ymmärtävän demokratian yleisessä merkityksessä.

Yksilö ja yksilöllisyys

Tämän teeman alle kerääntyy sellaisia termejä ja asioita kuin yksilön kokemus tai elämys, luominen ja tarpeet. Tämä teema esiintyi teksteissä jonkin verran, mutta se ei useinkaan saanut merkittävää osaa tekstissä – paria poikkeusta lukuun ottamatta. Usein yksilöitä käsiteltiin teksteissä hyvin abstraktilla tasolla: ”kuinka maakunnat voisivat --- palvella alueensa kuntia ja yksityisiä ihmisiä” ja ”kuntien välitettävä ne [palvelut] edelleen yksilön ulottuville”⁵⁵ sekä ”[Y]ksilön, eriasteisten ihmisyhdyskuntien ja --- koko ihmiskunnan henkinen ja siveellinen kehittyminen”⁵⁶. Vain niissä artikkeleissa, joissa puhuttiin kokemuksesta yksilö tuli lähemmäksi lukijaa: ”--- tuhannen ihmisen tuntemukset? Kukin kuulee musiikin laillansa”⁵⁷. Näissä tapauksissa yksilö oli kuulija, lukija, kokija, taiteilija ja muusikko: ”[L]ukijan ja romaanin kohtaaminen on yksityiselämää”⁵⁸ ja ”--- maassamme ehkä olisi joitakin jazzmuusikoita, jotka haluaisivat toteuttaa ominaista luomistarvettaan ja elää ammatillaan”⁵⁹. Jälkimmäisessä lauseessa tulee esille luomistarve ja ammatilla eläminen, jotka kokemuksen ohella niin sanotusti inhimillistävät yksilön lukijalle. Yksilö – ymmärrettiin se sitten abstraktina tai askelta inhimillisempänä oliona – esiintyi teksteissä ainoastaan myönteisessä merkityksessä.

Alueellisuus

---

⁵³ Kulttuurin päämäärä on kulutustapahtuma, HS 1.8.1967, 11.

⁵⁴ Esim. Kuinka taide saadaan kaikkien ulottuville, HS 16.9.1968, 14.

⁵⁵ Maakuntien kulttuuripolitiikan tähdättävä osakulttuureihin, HS 6.6.1967, 16.

⁵⁶ Valtiojohtoisuus ja kulttuuritoiminta, HS 26.1.1968, 23

⁵⁷ Kulttuurin manipulointi, Parnasso, 74–80.

⁵⁸ Ibid.

⁵⁹ Kulttuuripolitiikan paluu inhimilliseen, Parnasso 1968, 269–279.

Alueellisuus oli suosittu teema teksteissä ja se ilmeni sellaisissa termeissä ja ilmaisuissa kuin maakunta, maakunnallinen, kunta, itsehallinto, seminaarit, omatoimisuus ja omaehtoisuus sekä omat edellytykset ja valmiudet. Alueellisen alle teksteissä näytettiin lukevan kaupungit, kuten Tampere⁶⁰, Helsinkiä lukuun ottamatta. Omaleimaisuus ja omat edellytykset koettiin tärkeäksi alueellisuudessa seuraavalla tavalla: ”--- maakunnallisen kulttuurityön --- [I]tse toiminnan on ollakseen elävää tapahduttava perusyksiköissä vapaaehtoisena ja mahdollisimman suuressa määrin oma-aloitteisen työn pohjalta”⁶¹ sekä ”--- käyttämällä järjestelmällisesti ja tehokkaasti hyväksi maakunnan omat ja hankittavat edellytykset ja mahdollisuudet”⁶². Maakunnallisuus ja alueellisuus näkyivät yksinomaan positiivisina ilmiöinä niin Helsingin Sanomissa kuin taide- ja kulttuurilehdissä. Alueellisuudesta kertovia tekstejä esiintyi huomattavasti enemmän kuin Helsinkiä ja sen kulttuuripolitiikkaa käsitteleviä tekstejä, joita oli vain yksi.

Sivistys ja valistus

Sivistyksen ja valistuksen kanssa samaan joukkoon kuuluu myös kasvatus ja – usein epäsuorasti – koulutus. Joissakin artikkeleissa sivistystyö nostettiin ensiarvoiseksi siten, että ”vapaa kansansivistystyö kaikissa --- muodoissaan on eräs tärkeimmistä toimintatavoista”⁶³. Sivistystä koskevissa teksteissä vilahti myös 1960-luvun koulu-uudistus, joka arvostettiin yleensä osuvaksi: ”Suomen koulu-uudistussuunnitelmissa ollaan --- toisaalta oikeilla jäljillä, kun on lähdetty yleissivistävältä linjalta”. Ajatusta jatkettiin tekstissä yliopistojen osalta sitten, että yliopistojen tekemässä ”kasvatuksessa on korostettava omakohtaista aktiivisuutta ja osallistumista”. Tässä tekstissä sivistys ymmärrettiin nimenomaan humanistisena kasvatuksena.⁶⁴ Sivistyksen ja kasvatuksen kannatus rajautui kuitenkin vain tiettyihin teksteihin. Näissä käsiteltiin lähinnä alueellisia ja koulutukseen liittyviä kysymyksiä, kuten edellä lainatut tekstit. Sivistys ja kasvatus eivät tuntuneet sopivan juuri muiden tekstien terminologiseen tai ajatukselliseen ilmapiiriin. Toisaalta niitä ei leimattu myöskään negatiivisiksi asioiksi – ne vain niin sanotusti loistivat poissaolollaan.

Suunnittelu

---

⁶⁰ Näkökohtia Tampereen kuvataidepolitiikasta, Taide nro 3 / 1967, 133–136.

⁶¹ Järjestelmä kehitettävissä malliksi muille maakunnille, HS 18.6.1968, 15.

⁶² Maakuntien kulttuuripolitiikkaan tähdättävä osakulttuureihin, HS 6.6.1967, 16.

⁶³ Maalaiskunta kulttuuriyksikkönä, Kaltio nro 2 / 1968, 36–37.

⁶⁴ Yliopistokasvatuksemme ja kulttuuri, HS 29.8.1968, 4.

Suunnittelu esiintyi teksteissä ylivoimaisesti tiheimmin tässä luvussa esitellyistä teemoista, sillä sitä käytettiin noin joka viidennessä tekstissä. Suunnittelu esiintyi muun muassa kulttuurisuunnitteluna, yhteiskunnallisena suunnitteluna, koulusuunnitteluna ja kuntasuunnitteluna. Teksteistä tuli esille, että sitä oli jo harjoitettu, mutta että sitä tarvittaisiin edelleen lisää: ”[V]apaa-aikaongelmaa on toistaiseksi tarkasteltu liian yksipuolisesti sosiaalisesta ja yhteiskuntasuunnittelullisesta aspektista” ja [K]ulttuuripoliittiselta valtakunnan suunnittelultamme kysytään lähivuosina hyvin paljon”⁶⁵. Suunnittelu koettiin tarpeellisena lähestulkoon kaikilla alueilla. Suunnittelua tuntuivat kannattavan hyvin erityyppiset kirjoittajat, eikä sitä juurikaan kritisoitu. Vain yhdessä tekstissä tuotiin esille suunnittelun ongelmallisuus, mutta myös tässä tekstissä sitä pidettiin oikein toteutettuna myönteisenä ilmiönä. Kirjoittaja kritisoi tekstissään niitä argumentteja, joihin hänen näkemyksensä mukaan vallalla oleva kulttuurisuunnittelu nojaa.⁶⁶

Suunnittelun teeman alle sopivat myös suunnitteluun läheisesti liitetyt asiat, kuten ohjelma, päämäärät, palvelut ja hallinto sekä kokonaisnäkemys ja kokonaisvaltaisuus siten, että kaksi viimeiseksi mainittua olivat oleellisempia kuin niitä ennen mainitut asiat. Nämä asiat koettiin usein elimelliseksi osaksi kulttuurisuunnittelua. Esimerkiksi eräässä tekstissä sanottiin, että ”kulttuurisuunnittelu on itse asiassa kuntasuunnittelun laajin osa --- [E]rityisen tärkeän tehtävän muodostaa kunnan kulttuurihallinnon kehittäminen”⁶⁷. Yksi suunnitteluun usein liitetty käsite oli tutkimus.

Tutkimus

Tutkimus oli melkein yhtä suosittu käsite kuin suunnittelu. Sen ajateltiin antavan suunnittelulle tärkeän pohjan tai olevan yhtä tärkeä suunnittelun kanssa: ”Kulttuuripoliittinen suunnittelu- ja tutkimustyö on Suomessa ollut liian vähäistä”⁶⁸, ”[A]jan tasalla oleva, johdonmukainen kulttuuripoliittikka edellyttää perusteellisia tutkimuksia ---”⁶⁹ sekä ”--- jotka ovat kaivanneet empiiristä tutkimusta kulttuurisuunnittelun pohjalle”⁷⁰. Tutkimuksen teeman alle liittyviä asioita

⁶⁵ Musiikki ja vapaa-aika, Rondo no 1–2 / 1967, 3–4.

⁶⁶ Kulttuurin manipulointi, Parnasso 1968, 74–80.

⁶⁷ Maalaiskunta kulttuuriyksikkönä, Kaltio nro 2 / 1968, 36–37.

⁶⁸ Lisää kuntakulttuuria, Kaltio nro 3 / 1968.

⁶⁹ Kulttuurivälitys Pohjoismaissa, YL 26.4.1968, 4.

⁷⁰ Mitä on taiteen sosiologia, YL 8.3.1968, 11.

voi katsoa olevan tiede ja tieto, jotka eivät esiinny kuin muutamia kertoja teksteissä. Varsinkin tiede ja tutkimus liittyvät yhteen selkeästi, mutta tieto ja tutkimus eivät näytä esiintyvän samassa tekstissä lähellä toisiaan. Eräs kirjoittaja puhuu kriittisesti sellaisesta tiedosta, joka ei tiedosta. Tämän sanonnan hän on lainannut ilmeisesti muualta. Tietoa, joka ei tiedosta, tuottaa hänen mukaansa virkamieskunta.⁷¹ Muissa artikkeleissa tietoa katsottiin tuottavan muun muassa sosiologit. Virkamieskunta ja sosiologit herättivät ristiriitaisia mielipiteitä tiedon tuottajina, mutta tutkimus, tiede ja tieto (ainakin tietynlainen tieto) saavat jakamattoman hyväksynnän.

Tutkimuksen teeman alle näyttää sopivan myös analysointi, määrittäminen, kartoittaminen, havaintojen tekeminen ja järjestelmällisyys tai lähinnä niiden vaatimus. Esimerkiksi voitiin vaatia järjestelmällistä ja tehokasta toimintaa sekä tehtävien selvittämistä ja määrittämistä.⁷²

Asiantuntijat ja asiantuntemus

Teksteissä seikkailee sellaisia hahmoja kuin asiantuntijoita, virkamiehiä ja sosiologeja, jotka voidaan usein niputtaa samaan pakettiin – tosin maininnat virkamiehistä ovat vähemmistössä. Suurimmaksi osaksi edellä mainitut toimijat esiintyvät myönteisessä valossa, mutta he kuitenkin ovat kiistanalaisia hahmoja. Asiantuntemus, erikoistuminen ja perehtyminen ovat sitä vastoin lähes yksinomaan positiivisia asioita, mistä ainoana poikkeuksena on maininta ”epäterveestä spesialisoitumisesta”, jolla viitataan pieneen kirjalliseen osakulttuuriin⁷³.

Asiantuntijoina toimivat muun muassa taidejärjestöjen edustajat, kulttuuripolitiikan ammattilaiset ja sosiologit. Sosiologeja ja yhteiskuntatieteilijöitä arvostetaan erityisesti muutamissa teksteissä, kuten eräässä tekstissä, jossa sosiologiaa ylistetään menestyksellisenä ja tuloksiin vievänä tieteenä⁷⁴. Toisessa tekstissä taas vaadittiin taiteentuntijoiden tilalle yhteiskuntatieteilijöitä⁷⁵. Kaikkialla sosiologeihin tai yhteiskuntatieteilijöihin ei suhtauduttu näin myönteisesti. Yhdessä tekstissä, joka jäi mielipiteessään kuitenkin ainokaiseksi, puhui sosiologien toiminnasta hyvin ironiseen sävyyn: ”--- sosiologit häärivät yhteiskunnassa onnellisina ja puuhakkaina --- [H]e ovat sosiaalitekniikoita, tämän yhteiskunnan partiopoikia --- mutta he hoitavat vain oireita,

⁷¹ Miksi en halua ‘osallistua’?, Parnasso 1967, 233–237.

⁷² Maakuntien kulttuuripolitiikan tähdättävä osakulttuureihin, HS 6.6.1967, 16.

⁷³ Matkaopas 60-luvun kulttuuripolitiikkaan, HS 21.5.1967, 23.

⁷⁴ Mitä on taiteen sosiologia, YL 8.3.1968, 11.

suunnittelevat niitä pois”⁷⁶. Sosiologeihin suhtauduttiin tässä hyvin kriittisesti. Tekstin kirjoittajan suhtautumisessa sosiologeihin on jotain samankaltaista kuin aikaisemmin lainatulla kirjoittajalla virkamiehiin: sekä virkamiehet että sosiologit näyttäytyvät puuhastelijoina ja pinnallisen tiedon tuottajina. Sosiologeja kritisoivassa artikkelissa sanotaan, että ”[T]ämänhetkinen sosiologia on perspektiivitöntä ja presentuaalista.”⁷⁷ Yleisesti voisi sanoa, että teksteissä suhtauduttiin myönteisesti asiantuntijoihin ja asiantuntemukseen ylipäätään, mutta eriäviä mielipiteitä vallitsi siitä, keiden asiantuntemus koettiin myönteisenä ja keiden kielteisenä tai ketkä ylipäätään kelpuutettiin asiantuntijoiksi.

Keskustelu ja mielipiteet

Joissakin teksteissä keskusteluun, mielipiteiden vaihtoon ja puheenvuorojen esittämiseen suhtauduttiin hyvin positiivisesti. Eräässäkin tekstissä riemuitaan, että Suomessa on ollut ”poikkeuksellisen vilkasta” kulttuurikeskusteluja ja protesteja. Samassa tekstissä yleisönosaston kirjoitukset, tarkkailevat artikkelit ja puheenvuorot ylipäätään arvotettiin korkealle.⁷⁸ Myös eräässä toisessa tekstissä lehdistö joukkotiedotusvälineenä ymmärrettiin myönteisenä ilmiönä, ja painotettiin toimittamisen merkittävyyttä lehtien kulttuuriolosuhteilla.⁷⁹ Keskusteluun ja julkiseen keskusteluun liittyvään positiiviseen ilmapiiriin sopii kuitenkin myös yksi vastarannan kiiski, joka varoittaa turhasta ja liian kärjistyneestä keskustelusta.⁸⁰

Edistys, kehitys, kasvu

Myönteinen ilmapiiri vallitsi voimakkaasti mainittaessa edistys, kehitys tai kehittäminen ja kasvu. Hyvin eri tyyppiset kirjoittajat pitivät näitä tärkeinä: joku puhui musiikin kehittämisestä, toinen yhteiskunnan kehittämisestä, kolmas demokraattisesta kehityksestä ja teknisestä edistymisestä, neljäs henkisestä ja sivistyksellisestä kehittämisestä ja viides taloudellisesta kasvusta. Luottamus edistyksen, kehityksen ja kasvun voimaan oli suuri, ja kaikki niin henkisen kuin materiaalisen alueella näyttivät olevan edistyksen ja kehityksen vallassa.

---

⁷⁵ Kulttuurivälitys Pohjoismaissa, YL 26.4.1968, 4.

⁷⁶ Kulttuurin manipulointi, Parnasso 1968, 74–80.

⁷⁷ Ibid., ks. myös virkamiehiin ivallisesti suhtautuneen kirjoittajan artikkeli ”Mksi en halua ‘osallistua’?”, Parnasso 1967, 233–237.

⁷⁸ Puheenvuoroja ja vastalauseita: sosiaalistuvan kulttuurin kuvaa, HS, 2.4.1967, 22.

⁷⁹ Kulttuuriolosuhteiden tehtävät muuttuneet, HS 26.10.1967, 17.

⁸⁰ Taidetoimikuntakeskustelu, Taide nro 1 / 1968, 45.

Vapaus, uusi, rajojen rikkominen

Usein ne tekstit, joissa puhuttiin mielipiteen ilmaisusta, sisälsivät myös sellaisia termejä ja ajatuksia kuin vapaus, uusi ja rajojen rikkominen. Toiminnan vapaus taiteen ja kulttuurin kentällä arvotettiin korkealle ja sen menettämistä pelättiin⁸¹. Eräässä tekstissä puhuttiin ”olosuhteiden muokkaamisesta uusia tavoitteita vastaavalla tavalla” ja uudesta kirjoittajakunnasta, jolle ”on ominaista hakeutuminen kaikkien rajojen ylitse, alitse ja ohitse” sekä suostumisesta ”mukaan aitojen kaatamiseen, sallimalla entistä suurempi vapaus kirjoittajille”⁸².

Ahdasmielisyys, ennakkoluulot ja yksipuolinen näkökanta

Tämä teema on yksinomaan kielteinen. Ahdasmielisyyden ja ennakkoluulojen sekä muunlaisen edistystä tai muutosta tai demokratiaa vastaan asettuvat asiat koettiin vastustettavina ja väärinä hyvin erilaisten kirjoittajien joukossa, niin korkeakulttuuria kuin kansankulttuuria arvostavien. Esimerkiksi kuntalaisten kulttuuriharrastusmahdollisuuksien puolesta liputtavassa tekstissä moititaan silloin tällöin esiintyvistä ”jyrkkämielisestä kulttuurin torjunnasta” sekä valitetaan ”asennejäykistymisestä” ja siitä, ettei ”välitetä ideoista, joten yrityshalu puuttuu”⁸³. Korkeakulttuurin ylevyyttä puoltavassa tekstissä taas puhuttiin siitä, kuinka ”provinsialismi” on uhka Suomen kulttuurille. Kirjoittaja selventää asiaa jatkamalla, että ”nurkkakuntaisuuden leima, etten sanoisi lemu, on eräillä tahoilla aistittavissa lukuisista ilmiöistä”. Tekstissä yhdistettiin tähän ilmiöön myös viha, ”silmitön aggressiivisuus” ja ”kritiikitön ihailu”.⁸⁴ Myös fanaattisuus ja äärilleen menevä usko koettiin pahoina esteinä muutoksille tai asioiden parantamiselle⁸⁵. Ahdasmielisyyttä vastustavien tekstien erilaisuus tulee edelleen esiin siinä, että eräs teksti, joka osittain tyylillisesti ja aatemaailmallisesti asettuu provinsialismin uhasta puhunutta tekstiä vastaa, valittaa ennakkosensuurin uhasta ja välinpitämättömyydestä ”niin demokraattisen kehityksen kuin kirjailijoiden omien toimintamahdollisuuksien suhteen”. Kirjoittaja liittää ahdasmielisten tai demokraattista kehitystä hidastavien joukkoon myös perinteitä rakastavat.⁸⁶ Myös

⁸¹ Ibid.; Ministeri Oittinen varoitti kulttuurilakien haitoista, HS 17.11.1967, 7.

⁸² Kulttuuriosaston tehtävät muuttuneet, HS 26.10.1967, 17.

⁸³ Maalaiskunta kulttuuriyksikkönä, Kaltio nro 2 / 1968, 36–37.

⁸⁴ Provinsialismi uhka Suomen kulttuurille, HS 21.10.1968, 11.

⁸⁵ Ibid.; Maalaiskunta kulttuuriyksikkönä, Kaltio nro 2 / 1968, 36–37; Kulttuuripolitiikan paluu inhimilliseen, Parnasso 1968, 269–270.

⁸⁶ Matkaopas 60-luvun kulttuuripolitiikkaan, HS 21.5.1968, 23.

ammattikuntaedut liitettiin yhdessä kirjoituksessa ahdasmielisyyteen⁸⁷, mutta tätä ei muissa teksteissä tullut esille.

Ahdasmielisyyden teeman alle näyttää sopivan myös poliittinen kapeanäköisyys ja pakottaminen, joka näyttäytyy teksteissä sellaisina ilmaisuina kuin diktatuurimaat, stalinismi ja totalisoituminen. Esimerkiksi tietynlaisten kysymysten esittäminen todettiin puuttuvan totalitaarisesta tai autoritaarisesta valtiosta⁸⁸. Myös elitismi tai eliitti näytettiin joissakin teksteissä yhdistettävän autoritaarisuuteen ja ahdasmielisyyteen: ”suomalainen kulttuuri on yhtä epädemokraattinen kuin kansankirkkomme tai kansanarmeijamme --- [T]aiteemme eliitin luonne näkyy esimerkiksi korkeakulttuurin yliarvostuksessa”⁸⁹. Ottamalla lukuun puheet totalitarismista ja auktoritaarisuudesta ahdasmielisyyden teema oli yksi laajimmalle levinneitä kielteisiä asioita.

Sopuun pääsemättömyys

Teksteissä koettiin pahana sellaiset asiat, jotka estivät sopuun pääsemisen. Esimerkiksi konflikti, erimielisyys, jyrkkä kaksijakoisuus ja kiistely nähtiin negatiivisina: ”mahtien etupiiristä yhtäkkiä vapautunut --- konfliktin vaara on huomattavan suuri”⁹⁰, ”maassamme syntyy lähivuosien aikana --- selvä nuijasotarintamaa --- [Y]ksi yhteiskunnallinen perusvastakohta syventyy kuilumaiseksi”⁹¹ ja ”[O]n murheellista todeta, miten --- eri osat kiistelevät keskenään”⁹². Erimielisyys, kiistely ja yhteenotot ymmärrettiin vahingollisina asioiden aikaansaamisen ja edistyksen etenemisen kannalta.

Puute

Yksi mielenkiintoisimmista negatiivisista teemoista on eittämättä puute ja siihen eri tavalla viittaavat ilmaisut. Tämä oli yllättävän yleinen eksplisiittisesti ilmaistu kielteinen asia. Lukija voi aistia tässä teemassa teksteissä asuvat agrariiyhteiskunnan jäänteet, jotka näyttäytyivät vain kielellisinä ilmiöinä, sillä usein puutteella viitattiin institutionaaliseen tai ajatukselliseen suppeuteen tai puutteeseen. Se liitettiin myös taloudellisiin termeihin: ”kulttuuritarjonta on

⁸⁷ Suomen Akatemia: kuollako vai eikö kuolla, HS 13.1.1968, 15.

⁸⁸ Valtiojohtoisuus ja kulttuuritoiminta, HS 26.1.1968, 6.

⁸⁹ Kulttuurin päämäärä on kulutustapahtuma, HS 1.8.1967, 11.

⁹⁰ Musiikki ja vapaa-aika, Rondo nro 1–2 / 1967, 3–4.

⁹¹ Maalaiskunta kulttuuriyksikkönä, Kaltio nro 2 / 1968, 36–37.

⁹² Maakuntien kulttuuripolitiikan tähdättävä osakulttuureihin, HS 6.6.1967, 16.

äärimmäisen niukkaa, mutta kysyntä vielä vähäisempää” ja ”vähän erilaista vaihtoa ja erikoistuneita ihmisiä”⁹³. Myös rippeistä ja muruista puhuttiin valtiontuesta puhuttaessa: ”[T]aidetoiminnan tuki menee leijonan osalta valtakunnalliselle tasolle ja Helsinkiin --- rippeet tulevat maakuntaan, aluetasoon ei muruakaan ⁹⁴.

3.2. Vastakkainasettelut

Vastakkainasetteluista keskeisimmät liittyivät kulttuuripolitiikan määrittämisestä käytyyn valtataisteluun. Teksteissä taisteltiin siitä, ketkä saivat toimia kulttuuripolitiikassa, mitkä maailmakatsomukset tai tieteelliset suuntaukset sopivat kulttuuripolitiikan perustaksi ja millä alueilla kulttuuripolitiikkaa tehtiin. Muut vastakkainasettelut näyttävät kytkeytyvän enemmän tai vähemmän näihin. Joissakin teksteissä vastakkainasettelut astuivat näkyviin selkeämmin kuin toisissa. Vastakkainasetteluja sisältäviä tekstejä löytyi niin kulttuuri- ja taidelehdistä kuin Helsingin Sanomista.

Taidelehdessä vuonna 1968 ilmaestyneessä nimimerkillä kirjoitetussa artikkelissa ”Taidetoimikuntakeskustelu” käydään läpi taidetoimikuntien jäsenien nimittämistä ympäröivää keskustelua. Kirjoittaja tunnustaa eron yleisen kulttuuripolitiikan ja taidepolitiikan välillä, mutta silti kuljettaa niitä jossain määrin rintarinnan tekstissä. Keskustelussa vastakkain ovat kirjoittajan mukaan taiteilijajärjestöjen vaikutusvaltaa vastustavat tahot ja ne, jotka tunnustavat taiteilijajärjestöjen asiantuntemuksen. Tekstissä ”pahiksia” ovat taidejärjestöjen vaikutusvaltaa vastustavat, jotka pelaavat niin sanotun luonnottoman politiikan alueella eli puoluepolitiikan ja aatepolitiikan alueella ja tukevat niitä, jotka ovat saaneet poliittisilla ansioilla vaikutusvaltansa. Kirjoittaja lainaa Lassi Nummen Uudessa Suomessa julkaistua tekstiä:

”Tällä hetkellä merkitsee puoluepolitiikan liiallinen sekoittaminen taidehallintoon asiantuntemustason laskua, päähuomion kiinnittymistä useastikin taide-elämän kehityksen peruslinjoihin nähden toisarvoisiin seikkoihin sekä tilaisuuden antamista suuren vaikutusvallan saavuttamiseen taideoasioissa poliittisilla ansioilla asiantuntemuksen ja taide-elämässä saavutetun luottamuksen ohi.”⁹⁵

⁹³ Maalaiskunta kulttuuriyksikkönä, Kaltio nro 2 / 1968, 36–37.

⁹⁴ Organisaation tehtävä on tasapainottaa kokonaisuutta, HS 19.6.1968, 19.

⁹⁵ Taidetoimikuntakeskustelu Taide nro 1 / 1968, 45.

Puoluepolitiikka ja aatepolitiikka näyttävät olevan käärmeitä yrttitarhassa, sillä taidejärjestöt todetaan luonnostaan olevan ”jo sinänsä poliittisesti sävytettyjä pienen yhteiskunta”, joihin ei pitäisi tunkea lisää puoluepolitiikkaa pilaamaan asioita⁹⁶. Taidejärjestöt ja niihin liittyvä taide, kulttuuri ja poliittis-yhteiskunnallinen toiminta edustavat tekstissä luonnollista politiikkaa, joka vallitsee yleensäkin yhteiskunnassa. Puoluepolitiikka on vääränlaista politiikkaa, jossa tuovat valtaa vain poliittiset ansiot, jotka vastaavasti näytetään ymmärtävän jonkinlaisena kähmintänä tai epämääräisenä pelinä. Taiteilijoiden järjestöt luonnollisena poliittisena toiminta edustavat asiantuntemusta, joka on saatu todellisen taiteen ja kulttuurin tuntemuksen kautta. On tulkittavissa, että puoluepolitiikka edustaa vain valtapoliittisia pelejä, kun taas järjestöjen luonnollinen politiikka edustaa politiikkaa, jossa hoidetaan yhteisiä asioita ja ajetaan oman ryhmän kantaa⁹⁷.

Tällaista puoluepolitiikan ja taiteilijajärjestöjen politiikan vastakkainasettelua ei löytynyt muista teksteistä. Artikkelin kirjoittajan lainaamat tekstit olivat Uudesta Suomesta ja Suomen Sosialidemokraatti -lehestä, ja kirjoittaja asettui vastustamaan Suomen Sosialidemokraatin kirjoittajaa ja puoltamaan Uuden Suomen kirjoittajaa.

Toinen vastakkainasettelu toimijoiden kenttää koskien liittyi eliittiin ja suuriin joukkoihin. Tämä taistelu tuli suoraan ja epäsuorasti esille Ylioppilaslehdessä ja Helsingin Sanomissa, mutta lähinnä vain epäsuorasti taide- kulttuurilehdissä esimerkiksi erilaisten eliittiin liitettävien attribuuttien kautta. Kaksinkamppailu toimijoista ei ainoastaan koskenut sitä, kuka oli kulttuuripolitiikan tekijä, vaan myös sitä, kuka oli kulttuuripolitiikan kohde ja kenellä oli oikeus kulttuurin kokemiseen.

Helsingin Sanomissa vuonna 1967 julkaistussa erästä keskusteluseminaaria käsittelevässä jutussa eliitti yhdistettiin korkeakulttuuriin ja sitä vastaan asettuva suurille joukoille tähdätty kulttuuri kuluttamiseen. Kuluttamista edustivat tekstissä iskelmät ja korkeakulttuuria teatteri.⁹⁸ Tämä kiista ei suoranaisesti koskenut kulttuuripolitiikan toimijoita, vaan kulttuurin kokijoita: ketkä

---

⁹⁶ Ibid.

⁹⁷ Ks. politiikka yhteisten asioiden ajamisena ja oman ryhmän etujen ajamisena Paloheimo & Wiberg 1996, 15.

⁹⁸ Kulttuuripäämäärä on kulutustapahtuma, HS 11.8.1967, 11.

ovat oikeutettuja kokemaan kulttuuria ja minkäläistä kulttuuria. Tekstissä asetuttiin suurten joukkojen puolelle eliittiä vastaan, ja näin tekivät sekä tekstissä lainatun puheenvuoron esittäjä että jutun kirjoittaja. Samalla linjalla jatkettiin Ylioppilaslehdessä vuonna 1968 julkaistussa artikkelissa liittyen tällä kertaa rahanjakamiseen ja siihen, ketkä siitä hyötyvät: ”[T]untojen mukaan jaetaan rahaa perinteelliselle, eliittiä ruokkiville taideinstituutioille suuret joukot tavoittavien uusien kulttuurimuotojen saadessa kitua joidenkin ennakkoluulottomien henkilöiden ja rahastojen varassa”⁹⁹. Kulttuuripolitiikan toimijoiden katsottiin suosivan eliittiä. Toisaalta eliitti myös nähtiin kulttuuripolitiikan toimijoina ja suurten joukkojen katsottiin olevan jätetty syrjään. Esimerkiksi kulttuuripoliittisia neuvottelupäiviä¹⁰⁰ kritisoitiin siitä, ettei pienen piirin keskustelutilaisuudesta ollut mitään hyötyä ja että tärkeä keskustelu tulisi käydä lehtien palstoilla, joiden kautta ne saavuttavat suuren yleisön¹⁰¹.

Viimeisestä lainauksesta käy myös ilmi, että eliitti vs. suuret joukot keskusteluun liittyi myös tila, jossa poliittista keskustelua käytiin. Perinteiset seminaarit koettiin kyseessä olevassa tekstissä estävän poliittisen tilan leviämistä suurten joukkojen keskuuteen. Lehdistön taas nähtiin edustavan suuria joukkoja. Myös Helsingin Sanomien kirjoituksessa vuotta aikaisemmin nähtiin lehdistön edustavan erityisesti joukkojen kulttuuriin liittyvää keskustelua¹⁰². On kuitenkin kiinnostavaa huomata, että myös tämä teksti käsitteli eräillä neuvottelupäivillä käytyä keskustelua. Näyttää siis siltä, että erilaisissa seminaareissa keskusteltiin siitä, etteivät ne voi toimia poliittisen keskustelun tilana, vaan että tila tulee siirtää tai perustaa tai sitä tulee vahvistaa joukkotiedotusvälineissä – eritoten sanomalehdissä. Tämän voisi tulkita niin, että eliitti toteaa oman tilansa olevan elitistinen ja vaatii tilaa suurille joukoille. Näin ollen osa eliittiä siirtyi kannattamaan suuria joukkoja populaari-/kulutuskulttuuria sekä vastustamaan toista osaa eliitistä, joka nähtävästi ajoi korkeakulttuurin harjoittamista ja tukemista. Jälkimmäinen eliitti näyttää henkilöityvän – ainakin erästä tekstiä tulkiten – säveltäjä Joonas Kokkoseen, jonka

---

⁹⁹ Kulttuurivälitys Pohjoismaissa, YL 26.4.1968, 4.

¹⁰⁰ Kulttuuripoliittiset neuvottelupäivät olivat Suomen kulttuurirahaston järjestämä seminaari, jossa käsiteltiin esim. kulttuuriin liittyviä asioita. Ensimmäiset neuvottelupäivät pidettiin vuonna 1959 ja viimeiset vuonna 1968. (Pohls 172–173.)

¹⁰¹ Taidekeskustelun peijaiset, YL 26.1.1968.

¹⁰² Kulttuuriosaston tehtävät muuttuneet, HS 1.8.1967, 11.

nähtiin edustavan vanhentuneita käsityksiä pitäessään kiinni populaarikulttuurin ja korkeakulttuurin tasoerosta¹⁰³.

Uusi vastaan vanha ja perinteinen oli tärkeä vastinpari taisteltaessa toimijoista, mikä tuli esille Joonas Kokkosta kritisoineessa tekstissä. Taistelu käytiin lähinnä siitä, kuka edusti uutta ja kuka vanhaa. Uusi koettiin aina hyväksi, mutta vanha tai ennemminkin perinne ei saanut vastaavasti kaikkialla täydellistä tuomiota. Uusi vs. vanha -asettelu ei liittynyt ainoastaan eikä edes kaikkein selkeimmin eliitin (liittyen usein miten vanhaan) ja suurten joukkojen (liittyen uuteen) vastakkainasetteluun. Se toimi erityisesti aseena sosiologien ja humanistien välisessä kamppailussa.

Humanististen tieteiden edustajat vastaan yhteiskuntatieteilijät -asetelma oli erityisen selvä monissa teksteissä. Se todettiin hyvin selkeästi esimerkiksi Ylioppilaslehdessä: ”[E]steetikkojen, kirjallisuushistorioitsijoiden, kielitieteilijöiden ym. taiteentutkijoiden tilalle tarvitaan ennen kaikkea yhteiskuntatieteilijöitä”, joiden tutkimuksen katsotaan olevan ajan tasalla¹⁰⁴. Astetta kovempi vastakkainasettelu tulee esille eräässä toisessa Ylioppilaslehden artikkelissa, jossa väitetään muun muassa, että taidetieteet ovat eliittikeskeisiä ja että ne ovat enemmän ideologiaa kuin tiedettä. Kirjoittaja menee jopa niin pitkälle, että kutsuu niitä epäsuorasti kultivoituneeksi taikauskoksi. Kirjoittaja ei halua madaltaa tai lieventää taidetieteiden ja sosiologian kahtiajakoa – päinvastoin. Hän julistaa tieteiden välistä suurta työnjakoa ja erimielisyyttä. Hän ylistää sosiologiaa liittämällä sen tekstissä perinteisistä arvolauselmista vapaaksi tieteksi, joka osoittautuu menestyksekkääksi ja joka johtaa tuloksiin. Hän sanoo samalla epäsuorasti, etteivät taidetieteen täytä näitä ehtoja ja että ne ovat näin ollen vääränlaisia tieteitä, jotka ovat sidottuja perinteisiin ennakkoluuloihin. Ja tietenkin vain sosiologia voi toimia kulttuuripoliitikkojen toiminnan pohjana.¹⁰⁵ Sosiologia edustaa uutta ja todellista tiedettä ja humanistiset tieteet edustavat vääristyneitä tai vanhentuneita tieteitä ja katsontakantoja, eivätkä ne näin ollen sovi kulttuuripoliitiikan perustaksi. Kulttuuripoliitiikka näyttää edustavan tekstissä jotain uutta tai ainakin edistyksellistä toimintaa.

---

¹⁰³ Populaarikulttuurin asema, HS 9.7.1967, 6.

¹⁰⁴ Kulttuurivälitys Pohjoismaissa, YL 26.4.1968, 4.

¹⁰⁵ Mitä on taiteen sosiologia, YL 8.3.1968, 11.

Yhteiskuntatieteet ja -tieteilijät sekä sosiologia ja -sosiologit saivat monissa teksteissä arvostusta osakseen, ja vain harvoissa artikkelissa kritisoitiin niitä tai puollettiin humanistisia tieteitä ja niiden edustajia. Toisaalta nämä muutamat artikkelit olivat varteenotettavia vastustajia argumenttiansa ja kielellisen taitavuutensa vuoksi. Parnassossa vuonna 1968 ilmestyneessä artikkelissa arvosteltiin voimakkaasti yhteiskuntatieteilijöiden ja sosiologien sekä näiden toiminnan argumentatiivisia ja ajatuksellisia perusteita. Kirjoittaja näki sosiologien tavoitteiden olevan vaarallisen yksipuolisia ja vailla laajempaa ymmärrystä, esimerkiksi liittyen kulttuurin kulutuksen lisäämiseen sellaisenaan. Sosiologit ovat kirjoittajan mukaan liian sokeasti omaksuneet kulutusajattelun sekä siihen liittyvän tehokkuuden. He eivät kykene näkemään muun muassa sitä, että kulttuurin kuluttamisessa ja tarjoamisessa on kysymys myös siitä, kenen kulttuuria kulutetaan ja tarjotaan. Kulttuurisuunnittelu sellaisenaan ilman kysymyksiä arvoista (millaisia ne ovat ja kenen ne ovat) on ”harkitsematon ja vaarallinen”. Kirjoittaja ei kuitenkaan hävittäisi sosiologeja maan päältä, vaan lisäisi näiden koulutukseen humanistisia aineita ja filosofiaa.¹⁰⁶ Tämä viittaa siihen, että kirjoittaja hyväksyy sosiologit toimijoina, mutta vain sitten, kun heidän koulutuksensa on tullut humanistisemmaksi. Artikkelin kirjoittamisen aikoina sosiologien koulutustausta ei ilmeisesti täyttänyt näitä ehtoja, joten kirjoittaja katsoi sosiologien olevan epäpäteviä toimijoita.

Helsingin Sanomissa vuonna 1968 ilmestyneessä artikkelissa ei niinkään suomittu sosiologeja, mutta puolustettiin humanistista sivistystä. Artikkelin liikkua hyvin intertekstuaalisella alueella, sillä sen voi tulkita olevan vastaus humanistisia tieteitä vastaan suunnattuun hyökkäykseen. Kirjoittaja myöntää, että yliopistojen tavassa kouluttaa nuoria on jotain mätää: yliopistot ovat liian sulkeutuneita ympäröivästä yhteiskunnasta ja näin ollen myös kouluttavat ympäristöltä silmänsä sulkevia nuoria. Kirjoittaja ei kuitenkaan hylkää humanistisia aineita ja käännä yhteiskuntatieteiden kannattajaksi, vaan katsoo, että muutoksen yliopistojen sisällä on edelleen nojattava humanistiseen sivistykseen. Henkítieteiden, kuten hän niitä kutsuu, on astuttava alas ”korkealta korokkeeltaan muun yhteiskunnan pariin”. Kirjoittajasta ”[N]ykyisessä teknistyvässä maailmassa yliopistolla on ratkaisevan tärkeä osa inhimillisen kulttuurin jatkuvuuden ja yhteiskunnalle edullisen yksilöllisyyden vaalimisessa. Humanistisella kasvatuksella oli tässä erityisen selvä asema.” Humanistiset aineet asennejäykkyydestään huolimatta ovat niitä tieteitä,

---

¹⁰⁶ Kulttuurin manipulointi, Parnasso 1968, 74–80.

jotka tuovat inhimillisyyttä tekniseen yhteiskuntaan, pitävät yllä yksilön ja yhteiskunnan hedelmällistä vuorovaikutusta ja antavat näin ollen hyvän perustan kulttuuripolitiikalle.¹⁰⁷ Täten siis humanistit ovat tärkeitä ja keskeisiä kulttuuripolitiikan toimijoita.

Sosiologeja ja yhteiskuntatieteilijöitä puolustavissa teksteissä asetuttiin suoraan vastustamaan humanisteja, mutta humanistisia aineita ja ajattelua puoltavissa teksteissä ei suoraan hylätty sosiologiaa tai muita yhteiskuntatieteellisiä aineita, vaikka niitä kritisoiitiin ja asetettiin humanistinen sivistys ja siihen liittyvä laaja perspektiivi etusijalle. Tämä on tulkittavissa niin, että molempien tahojen kritiikki kohdistui ennen kaikkea tieteiden aksiomaattisiin ja epistemologis-ontologisiin perusteisiin – toisin sanoen tieteiden maailmankuvaan. Tämä tulee ilmi kahdessa kahtiajaossa: ensinnäkin metafysiset oletukset huomioon ottava tiede vs. tieteellinen realismi¹⁰⁸, mikä tuodaan esille sosiologiaa painokkaasti puoltavassa ja edellä lainatussa Ylioppilaslehdessä julkaistussa tekstissä¹⁰⁹, sekä toisekseen henkisen ja materiaalsen välinen erottelu, mikä tulee esille joissakin teksteissä. Nämä kaksi vastakkainasettelua voisi typistää sellaiseen muotoon, jossa hegeliläisyyttä asettuu vastustamaan toisaalta englantilais-amerikkalainen induktiivinen tiede ja toisaalta marxilainen materialistinen näkemys.

Ylioppilaslehden artikkelissa vuodelta 1968 pidetään hyvänä englantilais-amerikkalaiseen tieteenteoriaan yhdistettävää tiedesuuntausta, sillä artikkelissa arvostetaan sellaista tutkimusta, joka lähenee tieteellistä realismia noudattaen loogis-analyyttistä tutkimusotetta ja lainaten luonnontieteiden metodeita. Kirjoittaja puhuu siitä, kuinka sosiologia on induktiivis-empiirisestä ja perustuu havaintoihin, että se on ”vaikei suorastaan kasautuvaa niin ainakin keräytyvää” ja että sen ”käsitteistö on ihmistieteelliseksi hämmästyttävän solidi”.¹¹⁰ Kirjoittajan kritisoimat taidetieteet eivät edusta ainoastaan humanismia, vaan myös tiedettä, joka perustuu niin sanottujen hengentieteiden tarkastelutavoille. Näissä ei noudateta luonnontieteiden aksiomeja tai metodeita, eikä niissä ole tieteellistä verifikaatiomenetelmää. Tämä puheenvuoro kytkee Suomen kulttuuripolitiikan ympärillä käydyn keskustelun Euroopassa 1960-luvulla tapahtuneeseen

---

¹⁰⁷ Yliopistokasvatuksemme ja kulttuuri, HS 29.8.1968, 4.

¹⁰⁸ Etenkin englanninkielisissä maissa oli 1950- ja 1960-luvuilla vallalla esim. neo-positivismi ja behaviorismi (Lane 2003, 336–341, 387). Tieteelliseen realismiin ja erityisesti positivistiseen tiedekäsitykseen sisältyy esim. ajatus verifikaatiosta ja falsifikaatiosta sekä näkemys siitä, että aistihavainnot ovat kaiken tiedon perusta. Metafysiset pohdiskelut ovat tällaisessa tieteessä täysin hylätty. (O’Hear 1989, 106–110.)

¹⁰⁹ Mitä on taiteen sosiologia YL 8.3.1968, 11.

tieteelliseen valtsiirtymään, jossa luonnontieteelliset metodit siirtyivät ihmistieteisiin ¹¹¹. Kirjoittajan jyrkän asenteen humanistisia tieteitä kohtaan tulee ilmeisesti siitä, etteivät ne ole halunneet tai kyenneet omaksumaan luonnontieteellisiä metodeja tutkimukseensa – toisin kuin yhteiskuntatieteet.

Hengentieteet ja metafysiikkaa painottavat suuntaukset vs. englantilais-amerikkalainen induktiivisempiirinen tiede -asetelma liittyy myös toiseen keskeiseen vastakkainasetteluun, joka tapahtuu henkisen ja materiaalisen välillä. Empiriaa painottava tiede nostaa materiaalisen ulottuvuuden esille. Tämä lisää sen vastakkaisuutta henkityeteisiin ja metafysiikan perinteeseen. Teksteissä ei kuitenkaan yllä lainattua tekstiä lukuun ottamatta kiinnitetty huomiota empiriseen tutkimukseen henkistä ja materiaalista pohdittaessa, vaan katseet olivat kääntyneet muualle.

Teksteissä on muutama sellainen kirjoitus, joissa henkisyys on perusta kulttuuritoiminnalle ja tämän toiminnan suunnittelulle. Niissä puhutaan hengen maisemasta, henkisistä voimavaroista, hengenviljelystä, hengenelämän aloista sekä henkisestä ja siveellisestä kehittämisestä ¹¹². Henkinen tarvitsee näissä teksteissä kumppanikseen aineellisen, jota käytetään tukemaan kulttuurielämää. Kulttuurielämä näyttää olevan eräänlainen perimmäinen hengen ala, sillä sen tukemiseen ei ainoastaan tarvita aineellista vaan myös muita henkisiä voimavaroja.¹¹³ Tällainen ajattelu kuulostaa jossain määrin hegeliläiseltä, sillä G. W. F. Hegel painotti filosofiassaan hengen keskeistä asemaa maailmassa ¹¹⁴. Hengen ja materiaalisen suhde ei ollut teksteissä yksioikoinen. Muutamassa tekstissä henkinen ja aineellinen asetettiin rinnakkain, yhtä arvokkaiksi, vaikka ne edelleenkin erotettiin toisistaan. Erään kirjoittajan mukaan ”kulttuuri merkitsee aineen ja hengen viljelyä” ja että ”[K]ulttuuripolitiikka pyrkii ihmisen ja aineelliseen ja henkiseen viihtymiseen ja valistumiseen”¹¹⁵. Tämä kanta tunnuttiin implisiittisesti hyväksyttävän monissa muissakin kirjoituksissa.

---

¹¹⁰ Mitä on taiteen sosiologia, YL 8.3.1968, 11.

¹¹¹ Esim. Lane 2003, 336–342.

¹¹² Provinsialismi uhka Suomen kulttuurille, HS 21.10.1968, 11; Maakuntaorkesterit, Rondo nro 1–2 /1967, 5; Valtiojohtoisuus ja kulttuuritoiminta, HS 26.1.1968, 6.

¹¹³ Maakuntaorkesterit, Rondo nro 1–2 / 1967, 5

¹¹⁴ Frederick Beiser kertoo Hegelin filosofiassa hengen olevan korkein luonnon orgaanisten voimien kehityksen ja järjestyksen aste. Henki on ylempänä kaikkia muita olemisen ulottuvuuksia, kuten materiaa, mutta ei suinkaan irrallinen ja riippumaton niistä, sillä maailmankaikkeus on kokonaista luonnon organismia. Henkikin on vain yksi osa kokonaisuutta, vaikka se edustaakin maailmankaikkeuden korkeinta muotoa. (Beiser 1993a, 4–6, 9.)

¹¹⁵ Maalaiskunta kulttuuriyksikkönä, Kaltio nro 2 / 1968, 36–37.

Eräässä tekstissä, jossa puhuttiin kansainvälisen kulttuuriyhteistyön tärkeydestä ja Unescosta henkinen ja materiaallinen asettuvat monimutkaiseksi toimintapariksi. Henkinen (opetustoimi, tiede ja kulttuuri) kanssakäyminen nähdään materiaalsen kanssakäymisen mahdollistajana ja edistäjänä, mutta tästä huolimatta tekstissä joudutaan selittämään henkisen kanssakäymisen tärkeyttä. Tekstissä ilmaistaan, että opetustoimen, tieteen ja kulttuurin kautta saadaan ”riittävä älyllinen perusta” materiaaliselle, kaupalliselle kanssakäymiselle. Henkinen kehitys on yhtä tärkeää kuin materiaallinen kehitys, ja kansainvälinen yhteistyö tällä alalla on tärkeää henkiselle kehitykselle. Toisaalta henkinen ei ole aivan materiaalisesta erillinen itseisarvo, vaan henkisen nähdään lisäävän materiaalista kehitystä. Henkisestä myös puhutaan sellaisin termein, joilla yleensä viitataan materiaaliseen, kuten tuntiartikkeli, tuonti ja vienti, vaihdanta.¹¹⁶ Nämä elementit, muiden muassa, näyttävät viittaavan siihen, että kirjoittaja hakee jonkinlaista tasapainoa henkisen ja materiaalsen välille, mutta samalla päätyy kellumaan tilassa, jossa molemmat vuorotellen antavat perustan toiselle. Materiaallinen näyttää jossain määrin vievän kuitenkin voiton henkisestä: se on perimmäinen syy, miksi henkistä vaihdantaa tulisi harjoittaa.

Teksteissä on pari sellaista tekstiä, joissa aineellinen nähdään kaiken perustana. Teksteissä ei eksplisiittisesti ilmaista tätä, mutta siihen viittaavat useat merkit. Erityisesti eräässä tekstissä painotetaan kuluttamista: taiteen ja kulttuurin merkitys tulee vain ja ainoastaan kuluttamisesta. Taiteen itseisarvo kielletään jyrkästi, sillä taide on tuotetta, jota kulutetaan.¹¹⁷ Tällainen on tulkittavissa siten, että aineellisuus on kaiken perusta ja kaiken perimmäinen luonne. Tekstissä jää silti eräänlainen tyhjä tila rivien väliin, sillä puhe kuluttamisesta ja tuottamisesta on suunnattu jotain vastaan. Kirjoittaja puhuu perinteisestä ja eliitistä kulutusajattelun vastapoolina, mutta jättää nimeämättä sen, mitä hän oikeasti tuntuu vastustavan, eli ajattelua, jossa kulttuuri ymmärretään henkiseksi ja jossa henkinen on kaiken perusta.

Viimeisenä vastakkainasetteluna otan esille maantieteellisen vastakkainasettelun, joka sekin liittyy osittain taisteluun toimijoista. Maantieteellinen vastakkainasettelu tuli selkeimmin esille Suomen sisäisenä, ja siinä kentän eri päihin asettuivat Helsinki / kaupunki ja muu maa /

---

¹¹⁶ Unesco, YL 20.10.1967, 7.

¹¹⁷ Kulttuurin päämäärä on kulutustapahtuma, HS 1.8.1967, 11.

maalaiskunta. Kaupunkia kuvattiin muuttuvaksi ja maaseutua torjuvaksi, ja niiden välillä nähtiin tapahtuvan vieraantumista. Maaseudulla ei ole monipuolista vaihtoa tai ajattelua, joita kaupungissa ilmeisesti vastaavasti on. Maaseudun ja kaupungin välistä eroa tulisi kaventaa, esimerkiksi sivistystoimintaa lisäämällä.¹¹⁸ Eron nähtiin osaksi johtuvan maaseudun jäykästä ilmapiiristä, jota tulisi muuttaa. Toisaalta ero nähtiin myös poliittisen toiminnan tuloksena. Eräässä seminaaria käsittelevässä tekstissä tuotiin esille näkökanta, jonka mukaan Helsingille suunnatut kulttuurituet ovat poissa maakunnilta, ja pääkaupunkikeskeinen ajattelu on osaksi estänyt ”maakuntien tasapuolista sekä kokonaisuuden kannalta tarkoituksenmukaista kehitystä”.¹¹⁹ Vallassa olevien toiminta nähtiin näin rajaavan pois toimintaa kulttuurin kentältä alueellisin perustein. Maalaiskuntien kulttuurin puute nähtiin osittain niiden omana syynä, mutta samalla vaadittiin valtaa omaavia, lähinnä pääkaupunkiseudulla olevia päättäjiä pienentämään maaseudun ja kaupungin kuilua mahdollistamalla kulttuurin harrastamisen ja sivistyksen edistämisen maaseudulla.

Suomen rajojen ylitse meneviä maantieteellisiä vastakkainasetteluja tuli esille hyvin vähän, sillä vastakkainasettelujen kenttä oli teksteissä suunnattu selvästi Suomen rajojen sisäpuolelle. Kansainväliset alueelliset vastakkainasettelut tulivat lähinnä esille yhdessä tekstissä, joka kertoi Pohjoismaiden neuvoston järjestämästä kulttuurikonferenssista. Tekstissä jakauman katsottiin kulkevan etelän ja mannermaan sekä pohjoisen ja koillisen välillä. Ruotsi ja Tanska sijoittivat itsensä kulttuurisesti etelään ja mannermaahan ennemminkin kuin pohjoiseen, jonne Suomi näytti sijoittuvan. Tanska ja Ruotsi olivat ovia Englannin ja Ranskan kulttuureihin välittämällä sitä muihin Pohjoismaihin. Suomi taas nähtiin välittäjänä itäisen naapurimaan (jota ei mainita nimeltä) kulttuurille. Suomen erillisyys etelästä ja mannermaasta katsottiin voitavan kuroa umpeen kääntämistä lisäämällä samalla, kun toivottiin suoraa yhteyttä niihin välillisen yhteyden sijaan.¹²⁰ Suomen tilanne nähtiin siis sellaisena, että sillä oli vain välillinen yhteys etelään ja mannermaahan. Tähän se tarvitsi välittäjiä. Toisaalta se itse toimi välittäjänä Venäjälle. Yhteyksiä Venäjän kulttuuriin ei katsottu tarpeellisiksi parantaa, mutta Etelä- ja Länsi-Euroopan sekä myös muiden Pohjoismaiden kulttuureihin suoran kulttuuriyhteistyön lisääminen nähtiin tarpeellisena. Vastakkainasettelua jälkimmäisenä mainittujen maiden kanssa haluttiin lievittää,

---

¹¹⁸ Maalaiskunta kulttuuriyksikkönä, Kaltio nro 2 / 1968, 36–37.

¹¹⁹ Maakuntien kulttuuripolitiikan tähdättävä osakulttuureihin, HS 6.6.1967, 16.

¹²⁰ Kulttuurivälitys pohjaa tieteen tutkimustyöhön, HS 22.4.1968, 11.

mutta vastakkainasettelu Venäjän kanssa haluttiin pitää ennallaan. Itse asiassa vastakkainasettelua Venäjän kanssa vain sivuttiin hyvin epäsuorasti ja epämääräisesti. Kulttuuripolitiikan toimijoina etelä- ja länsieurooppalaiset saivat etusijan suhteessa venäläisiin, joiden toimijuus todettiin mutta samanaikaisesti haluttiin painaa villaisella.

3.3. Järki ja tunteet: ethos, pathos ja logos

Ethos

Ensimmäiseksi tarkastelen, millaisia vaikutelmia tekstien kirjoittajat antoivat itsestään. Yleisilmeenä teksteistä jäi, että kirjoittajat yleensä esittivät itsensä samantyyppisin tavoin positiivisessa valossa.

Lähden liikkeelle niistä piirteistä, joita kirjoittajat yleisimmin antoivat itselleen. Monet kirjoittajat antoivat itsestään sellaisen kuvan, että he erityisesti näkivät pinnan alle ja pintaa syvemmälle. He näkivät asioiden monimutkaisuuden ja moniulotteisuuden. Jotkut heistä mielsivät itsensä jopa varoittaviksi visionääreiksi. Heidän artikkeleidensa otsikotkin sisältävät usein jotain elementtejä, joiden voisi kuvitella herättävän kysymyksiä. Esimerkiksi otsikko ”Kulttuurin manipulointi” voi herättää lukijassa heti alkuun ristiriitaisuuksia tai kysymyksiä, ja kirjoittaja osoittaa tekstissään sukeltavansa syvälle otsikon ilmiöön¹²¹. Myös otsikko ”Miksi en halua ’osallistua’?” antaa vaikutelman pintaa syvemmältä raapaisemisesta, sillä se on asetettu kysymyksen muotoon ja osallistuminen on laitettu puolilainausmerkkeihin¹²². Otsikko ”Maalaiskunta kulttuuriyksikkönä” voi aluksi kuulostaa tylsältä, mutta lähemmin tarkasteltuna siinä on muutama piirre, joka voi saada lukijan odottamaan kirjoittajalta syvempää näkemystä asiasta: ensinnäkin siinä yhdistetään maalaiskunta kulttuuriin (millä tavalla maalaiskunta ja kulttuuri liittyvät toisiinsa?) ja toisekseen siinä puhutaan yksiköstä (mitä yksiköllä tai kulttuuriyksiköllä tarkoitetaan?)¹²³. Kaikki edellä mainittujen otsikoiden kirjoittajat esittivät itsensä näkijöinä alkaen jo otsikkotasolta.

---

¹²¹ Kulttuurin manipulointi, Parnasso 1968, 74–80.

¹²² Miksi en halua ’osallistua’?, Parnasso 1967, 233–237.

¹²³ Maalaiskunta kulttuuriyksikkönä, Kaltio nro 2 / 1968, 36–37.

Yleensä ”pintaa syvemmältä luotaavat” kirjoittajat näkivät itsensä myös asiantuntijoina ja kyseessä olevan asian todellisen luonteen tietävänä ja tuntevana. Asiantuntijana esiintyminen tuli yleensä esille kirjoittajan varmassa tavassa käsitellä asiaa. Joissakin tapauksissa kirjoittaja näytti luottavan tekstin puisevuuden ilmentävän hänen asiantuntemustaan, kuten Tampereen kuvataidepolitiikasta kertovassa artikkelissa tehtiin ¹²⁴. Puisevuudella ja persoonattomuudella tai itsensä piilottamisella asiantuntemustaan esittävät olivat yleensä eri kirjoittajia kuin ”pintaa syvemmältä luotaavat”, jotka usein miten laittoivat persoonansa peliin tekstissään. Poikkeuksena voisi katsoa olevan ”Maalaiskunta kulttuuriyksikkönä” -artikkelin kirjoittajan, joka samalla piilotti itsensä ja huokui byrokraattista, hallinnollista ja sivistävää visionäärisyyttään ¹²⁵. Joskus, mutta yllättävän harvoin, vedottiin muihin asiantuntijoihin. Tällä vetoamisella haluttiin lähinnä ilmaista sitä, että oltiin laajalti perillä asiaan liittyvästä keskustelusta. Esimerkkinä näistä toimikoon musiikkia ja vapaa-aikaa käsittelevä artikkeli, jossa vedottiin taiteilijoihin ja psykiatreihin ¹²⁶.

Useat ”pintaa syvemmältä luotaavat” kirjoittajat pyrkivät myös esittämään itsensä uudistajina tai muutosta ajavina tai puolustavina – tosin näin ei aina ollut laita. Taiteensosiologiaa puolustavassa artikkelissa kirjoittaja painotti itseään eksplisiittisemmin uutta edustavana ja muutosta ajavana kuin pinnan alle näkevä. Kuitenkin hän implisiittisesti osoitti olevansa myös todellisen näkijä. On kuitenkin huomattava, ettei hänen kykynsä nähdä todellinen ollut niin sanotusti asian syväluotausta tai monimutkaisuuden näkemistä, vaan näitä yksiviivaisempaa todellisen näkemistä. Tämä liitettynä uuden vaatimukseen, kirjoittaja todellakin ymmärsi ja esitti itsensä jonkin täysin uuden edustajana. ¹²⁷

Kirjoittajat määrittelivät itseään asettamalla itselleen vastaparin, joita yleisimmin edusti vanhoillisuus, vanhanaikaisuus, perinteiden puolustaminen ja aikaisemmat päätöksentekijät, mutta myös sosiologit ja pinnallisuus sekä virkamiehet. Vastakkainasetteluista onkin jo ollut puhetta, joten en pysähdy tähän tämän enempää. Toinen jo aikaisemmissa luvuissa sivuttu aihe on suunnitelmallisuus ja kokonaisnäkemys. Kirjoittajat nimittäin esittivät itsensä sellaisiksi, jotka

---

¹²⁴ Näkökohtia Tampereen kuvataidepolitiikasta, Taide nro 3 / 1967, 133–137.

¹²⁵ Maalaiskunta kulttuuriyksikkönä, Kaltio nro 2 / 1968, 36–37.

¹²⁶ Musiikki ja vapaa-aika, Rondo no 1–2 / 1967, 3–4.

¹²⁷ Mitä on taiteensosiologia, YL 8.3.1968, 11.

edustivat joko suunnitelmallisuutta tai kokonaisnäkemyistä tai molempia. Molempien, suunnitelmallisuuden ja kokonaisnäkemyksen omaavana kokee tarpeellisen esiintyä esimerkiksi populaarikulttuurin ja sen julkisen rahoituksen puolustaja kirjoittaja, joka antaa ymmärtää, että populaarikulttuurin tukeminen on osa suunnitelmallista ja kokonaisvaltaista kulttuuripolitiikkaa¹²⁸. Myös Suomen Akatemiaa puolustava kirjoittaja esittää itsensä järjestelmällisenä ja kokonaisuus ymmärtävänä, ja hän perustaa S:n puolustuksen osittain yleisiin kulttuuripoliittisiin lähtökohtiin, kuten hän hivenen epämääräisesti ilmaisee asian¹²⁹. Samoin humanismin puolustaja näkee tarpeellisen antaa itsestään kokonaisuus hahmottavan henkilön kuva, mutta hän ei kuitenkaan esitä itseään suunnitelmallisuutta ajavana¹³⁰. Näyttää siltä, että etenkin puolustavalla kannalla olevat kirjoittajat näkivät usein tarpeellisen antaa itsestään kokonaisuus näkevä ja suunnitelmallisuutta edustava vaikutelma. Nämä piirteet näyttivät antavan erityisen painoarvon silloin, kun sitä eniten tarvittiin. Tästä voisi päätellä, että nämä ominaisuudet olivat arvostettuja 1960-luvun lopussa.

Etenkin taide- ja kulttuurilehdissä oli jonkin verran tapana esittää itsensä esimerkiksi taiteen kehityksen tai tietyn taidelajin puolustajana tai jonkin taidesuuntauksen ihailijana. Esimerkiksi eräs kirjoittaja toi selvästi esille tuntevansa Anhavan ja Haavikon runoutta, minkä hän toi esille lainaamalla ja tulkitsemalla heidän tekstejään¹³¹. Oma harrastuneisuus tuli esille myös puhuttaessa julkisuudessa käydystä keskustelusta. Kirjoittajat halusivat osoittaa olevansa aktiivisia keskustelijoita ja keskustelun seuraajia sekä yleensäkin kiinnostuneita yhteiskunnallisista asioista. Eräs kirjoittaja ei ainoastaan halunnut osoittaa seuraavansa keskustelu tarkasti, vaan myös pyrki näyttämään kykenevänsä analysoimaan sitä hyvin.¹³² Hän osoitti näin olevansa todella aktiivinen.

Toiset kirjoittajat halusivat selkeästi ilmaista moraaliset ja poliittiset vakaumuksensa, kun taas toiset kirjoittajat esittivät mielellään olevansa neutraaleja ja arvostelmista vapaita. Jälkimmäiset olivat vähemmistössä. Enimmäkseen moraalisen kantansa esille tuoneet esittivät itsensä oikeudenmukaisuuden ja demokratian sekä vapauden ja tasa-arvon kannattajina. Esimerkiksi

---

¹²⁸ Kulttuuripolitiikan paluu inhimilliseen, Parnasso 1968, 269–270.

¹²⁹ Suomen Akatemia: kuolla vai eikö kuolla”, HS 13.1.1968, 15.

¹³⁰ Yliopistokasvatuksemme ja kulttuuri, HS 29.4.1968, 4.

¹³¹ Miksi en halua ‘osallistua’, Parnasso 1968, 233–237.

Ylioppilaslehdessä kirjoittava mies pyrki osoittamaan edustavansa ajattelua, jonka mukaan kaikki uudistukset kulttuuripolitiikassa on tehtävä demokratian hyväksi¹³³. Jopa senaikainen opetusministeri antoi ymmärtää, että hän tai ehkä lähinnä hänen edustamansa Suomen valtio ajaa ja kannaa suvaitsevaisuutta ja liberalismien henkeä, kuten hän asian ilmaisi. Ministeri suhtautui positiivisesti vasemmistolaisuuteen.¹³⁴ Tämä suuntaus näytti olevan heräämässä, sillä pari henkilöä esitti epäsuorasti tai suoraan kannattavansa vasemmistolaisia ajatuksia¹³⁵. Näille vastapainoksi pari muuta halusivat antaa vaikutelman edustavansa neutraalia ja arvovapaata kantaa. Eräs kirjoittaja pyrki korostamaan neutraaliuttaan tarkastellessaan valtion kulttuurille antaman tuen eri puolia siten, että hän ilmaisi selvästi, milloin hän puhui oman vakaumuksensa kautta: ”[V]ahva henkilökohtainen käsitykseni on ---”¹³⁶. Yleensä arvovapautta painottavat henkilöt kuitenkin sitoutuivat vahvasti johonkin aatteeseen tai ajatukseen, jota he halusivat edistää, minkä vuoksi neutraalius oli vain näennäistä. Esimerkiksi neutraalia tiedettä ja arvovapaata asennetta kannattavalla kirjoittajalla oli vahva näkemys siitä, millä tavoin tiedettä piti tehdä ja minkälaisella tieteellä totuus tai todellisuus voitiin kaivaa esiin¹³⁷. Itsensä esittäminen arvottamisesta vapaana oli näin ollen vain argumentaation ase – tajusivatpa kirjoittajat sitä itse tai eivät.

Pathos

Yleisöön tai tässä tapauksessa lukijaan vedottiin teksteissä monin eri tavoin, mutta jälleen kerran jotkin tavat nousivat suosituimmaksi kuin muut. Kaksi suosituinta näytti olevan pelottelu sekä faktoihin ja lukuihin tai asiapohjaisuuteen ja tietomäärään vetoaminen. Järkeä ja tunteita näyttävät olleen yhtäläillä käytetyillä tapoilla vaikuttaa lukijaan kulttuuripolitiikasta puhuttaessa. Suurimmassa osassa tekstejä vedottiin molempiin, mutta joitakin poikkeuksia löytyi. Esimerkiksi Taide-lehdessä ilmestyneessä ”Näkökohtia Tampereen kuvataidepolitiikasta” -artikkelissa käytettiin ainoastaan järkipäisiä vakuutteluja luettelemalla faktoja ja lukuja¹³⁸. Vastaavaa

---

¹³² Puheenvuoroja ja vastalauseita: sosiaaliturvan kulttuurin kuva, HS 2.4.1967, 22.

¹³³ Kulttuurivälitys Pohjoismaissa, YL 26.4.1968, 4.

¹³⁴ Kulttuurivarojen käytön valvonta muodostunut entistä tärkeämmäksi, HS 17.11.1967, 21.

¹³⁵ Teatteripolitiikasta on kyse, ei linnoista, HS 30.10.1968, 18; Miksi en halua ‘osallistua’?, Parnasso 1967, 233–237.

¹³⁶ Valtiojohtoisuus ja kulttuuritoiminta, HS 26.1.1968, 6.

¹³⁷ Mitä on taiteensosiologia, YL 8.3.1968, 11.

¹³⁸ Näkökohtia Tampereen kuvataidepolitiikasta, Taide nro 3 / 1967, 133–137.

yksipuolista painottamista tunteisiin ei löytynyt mistään, sillä yleensä järki ja tunteet kulkivat rintarinnan ja tukivat toisiaan. Mainittu artikkeli on täten mielenkiintoinen poikkeus. Se edustaa hyvin lievää, mutta silti havaittavaa virkamieskielitentenssiä, jossa annettiin vaikutelma siitä, että asiat puhuvat eivät ihmiset.

Pelotteleminen tai pelolla vaikuttaminen oli yksi käytetyimmistä teemoista. Kaupallinen viihde ja viihdeteollisuus olivat parissa tekstissä merkittävä pelottelun aihe. Sen rappeuttavalla vaikutuksella peloteltiin: ”kaupallisen viihteen hallitsema kansakunta on lopullisesti --- tullut kykenemättömäksi henkisiä, taloudellisia ja yhteiskunnallisia arvoja luovaan toimintaan, pitkäjänteiseen elämänsenteeseen, jonka mukaan historiassa mitataan kansakunnan taso ja suorituskyky”¹³⁹. Varoiteltiin myös, että viihdeteollisuus voi ryöstää ihmisen koko vapaa-ajan taiteen kadotessa pois ¹⁴⁰. Kaupallisella viihteen vaarallisuudella pelottelevat artikkelit ilmestyivät Rondo-lehden samassa numerossa vuonna 1967, eikä tämän jälkeen samalla teemalla pelottelua ei enää esiintynyt yhtä eksplisiittisesti. Rondon artikkeleissa toisaalta myös vastattiin uhkaan ja pelkoon tarjoamalla suhteellisen selkeitä ratkaisuja ja vastatoimia. Molemmissa tapauksissa ratkaisijana toimi kulttuuripoliitikko ja kulttuuripoliittiset toimenpiteet. Samanlainen pelottelu – pelastus -vaikuttamistapa tapa toimi myös Kaltiossa 1968 ilmestyneessä artikkelissa, jossa peloteltiin erityisesti maalaiskuntien jäämisellä jälkeen kehityksestä ja jossa jälleen kerran uhan torjumiseksi annettiin selkeä tapa, kulttuuripoliittiset toimet ¹⁴¹. Pelotteleminen jollain ongelmalla tai uhallalla sai näin ollen usein miten rinnalleen ratkaisun ja pelastuksen. Aina selvää ja suoraa pelastusta ei tarjottu, vaan pelko jätettiin ikään kuin leijumaan ilmaan, vaikka ratkaisuun viitattiin epäsuorasti. Teknistyminen nähtiin vaarana, jolle ei ollut selkeää torjuntatapaa. Toisaalta sen nähtiin vievän pois vapautta ja lisäävän yhteiskunnan totalisoitumista ja toisaalta robotisoivan yhteiskuntaa ja kadottavan inhimillisyyden, kuten parissa Helsingin Sanomissa ilmestyneessä artikkelissa peloteltiin. Molemmissa suhteellisen epäsuorasti jonkinlaiseksi ratkaisuksi tarjottiin tieteiden tai taiteiden osallistumista yhteiskuntaan, mutta uhat jätettiin kuitenkin elämään, sillä ratkaisuja ei voinut tulkita kaikkivoiviksi.¹⁴²

---

¹³⁹ Musiikki ja vapaa-aika, Rondo no 1–2 / 1967, 3–4.

¹⁴⁰ Maakuntaorkesterit no 1–2 / 1967, 5–6.

¹⁴¹ Maalaiskunta kulttuuriyksikkönä, Kaltio nro 2 / 1968, 36–37.

Asiapohjaisuuteen, tietomäärään ja faktoihin vetoaminen oli pelottelun lisäksi toinen yleisimmistä vaikuttamisen muodoista. Lukijalle osoitettiin asioiden tuntemusta puhumalla esimerkiksi tuonnista ja viennistä sekä selittämällä yksityiskohtaisesti kulttuurin tukemisen osuutta valtion budjetista ja veikkausmäärärahoista¹⁴³. Vaikutusta voitiin myös tehdä lainaamalla tekstissä paljon muita artikkeleita, millä viitattiin asian laajaan seurantaan ja sitä koskevaan hyvään tietomäärään¹⁴⁴. Tutkimuksen voimaan luottaminen oli myös suosittua. Yleensä vaadittiin tutkimuksen tekemistä kulttuuriin liittyvistä asioista, kuten kulttuurin kuluttamisesta¹⁴⁵, eikä niinkään vedottu jo tehtyihin tutkimustuloksiin, kuten muissa asioiden tuntemukseen ja alapohjaisuuteen vetoavissa teksteissä. Kirjoittajat näyttivät luottavan siihen, että lukijat jakaisivat vaatimuksen tutkimuksesta, niin yksikantaan ja varmuudella se esitettiin. Tutkimuksen vaatimusta pidettiin lähestulkoon yleisenä mielipiteenä.

Järjestelmällistä argumentaatiota ja kysymysten esittämistä näytettiin pitävän hyvinä vaikuttamisen tapoina. Monesti lähdettiin liikkeelle toisten argumenteista ja niiden premisseistä, jotka olivat joko ääneen lausuttuja ja julkaistuja tai muista asiayhteyksistä tulkittuja. Ensimmäisestä käyköön esimerkkinä taidejärjestöjen merkitystä käsittelevä artikkeli, jossa lainattiin sekä taidejärjestöjen vaikutusvaltaa vastustavan että sitä puoltavan henkilön tekstejä. Kirjoittaja kritisoi taidejärjestöjen vaikutusvallan kaventamista ajavan henkilön premissejä ja pyrki osoittamaan sitä puoltavan henkilön premissien oikeellisuuden.¹⁴⁶ Kulttuurin manipulointia käsittelevässä artikkelissa sitä vastoin käytiin läpi argumenttia, joka ei ollut lainattu toisesta tekstistä, vaan joka oli ilmeisesti tulkittu muista asiayhteyksistä. Kirjoittaja halusi osoittaa tämän ääneen lausumattoman argumentin vaarat käymällä läpi sen premissejä ja johtopäätöksiä.¹⁴⁷ Sekä tämä että edellinen artikkelit olivat taide- ja kulttuurilehdissä, mutta argumentaation vahvuuteen luotettiin myös Helsingin Sanomissa. Esimerkiksi Suomen Akatemian tulevaisuutta pohtivassa artikkelissa kumottiin järjestelmällisesti vastustajan argumentteja¹⁴⁸. Tämä viittaa siihen, että

---

¹⁴² Matkaopas 60-luvun kulttuuripolitiikkaan, HS 21.5.1967, 23; Yliopistokasvatuksemme ja kulttuuri, HS 29.8.1968, 4.

¹⁴³ Esim. Unesco, YL 20.10.1967 ja Kulttuurivarojen käytön valvonta muodostunut entistä tärkeämmäksi, HS 17.11.1967, 21.

¹⁴⁴ Esim. "Puheenvuoroja ja vastalauseita: sosiaalistuvan kulttuurin kuva", HS 2.4.1967, 22.

¹⁴⁵ Esim. Kulttuurivälitys Pohjoismaissa, YL 26.4.1968, 4.

¹⁴⁶ Taidetoimikuntakeskustelu, Taide 1 / 1968, 45.

¹⁴⁷ Kulttuurin manipulointi, Parnasso 1968, 74–80.

¹⁴⁸ Suomen Akatemia: kuolla vai eikö kuolla, HS 13.1.1968, 11.

tekstien kirjoittajat olettivat lukijoilla olevan suhteellisen hyvä sivistystaso, johon kuului myös kykyä ymmärtää väittelyn kulkua ja johon vetoamalla he saisivat aikaan hyvän tuloksen.

Retoristen kysymysten esittäminen sekä kysymys – vastaus -tekniikan käyttämistä harjoitettiin myös jonkin verran. Retorisia käytettiin poleemisesti ja ironisesti esimerkiksi puolustettaessa taiteilijajärjestöjä:

”Onko taiteemme rappioitunut tähän mennessä tapahtuneella oman palstan viljelyllä? --- Eikö myös puutarha kukoista, jos jokainen palsta reheväi?” ”Kuka tekee käytännön työn ja kuka toteuttaa päätökset? --- Eihän vain parjatut taiteilijajärjestöt”¹⁴⁹

Kysymyksiä esitettiin myös siten, että niihin vastattiin tekstissä. Esimerkiksi kappaleet voitiin aloittaa asiasisältöä koskevalla kysymyksillä, kuten kulttuurin manipulointia käsittelevässä tekstissä, mikä jaksotti pitkää tekstiä oivallisesti ja nosti esiin asiat, jotka haluttiin tuoda lukijalle läsnäoleviksi. Manipulaatio-tekstissä aloitettiin kappaleita esimerkiksi seuraavanlaisilla kysymyksillä:

”Entä mitä kaikkea seuraa siitä sosiologien näkemyksestä, että taide on instituutio, sosiologia instituutioiden tiedettä?” ”Miksi kuluttajavalistus on kääntynyt taiteilijan manipuloinniksi?” ”Millaisia ovat konserttitalissa istuvien ehkä tuhannen ihmisen tunteet?”¹⁵⁰

Näillä kysymyksillä johdateltiin lukijaa kappaleen asiaan, mutta samalla vaadittiin tätä pysähtymään ajattelemaan asiaa. Joissain tapauksissa kysymyksiin ei vastattu kokonaan, vaan kysymykset esitettiin kyseessä olevan tekstin pohdinnan teemoina. Valtiojohtoisuuden ja kulttuurin suhdetta tarkastelevassa tekstissä esitettiin sekä teemakysymyksiä että kysymyksiä, joihin vastattiin suhteellisen selkeästi. Ensimmäisestä kysymystyypistä olkoot esimerkkinä seuraavat:

---

¹⁴⁹ Taidetoimikuntakeskustelu, Taide 1 / 1968, 45.

¹⁵⁰ Kulttuurin manipulointi, Parnasso 1968, 74–80.

”Kuka asettaa tavoiteltavat päämäärät, toteuttavat tehtävät? Kuka ratkaisee näiden keskeisen etuoikeusjärjestyksen? Kenen asiana on määrät keinoista ja menettelytavoista?”¹⁵¹

Vastausta odottavat kysymykset kuuluivat esimerkiksi näin:

”Mutta onko valtiojohtoisuus ja sen hallinto-organisatorisena toteutusmuotona keskitysperiaate ulotettava kaikkeen kulttuuritoimintaan? Onko kokonaan luovuttava desentralisaatioista, joka nykyisin on leimaa antava huomattavalle osalle kulttuurihallinnosta?”¹⁵²

Esimerkkeinä valitsemani kysymykset kolmesta edellä mainitusta tekstistä eivät ole tarkoitettu vetoavan lukijaan ainoastaan muotonsa puolesta – toisin sanoen kysymyksenä, vaan myös sisällöllisesti. Aikalaisia näyttivät askarruttavan kysymykset siitä, kuka hoitaa kulttuuriasioita ja miten niitä hoidetaan.

Kysymys – vastaus -tekniikka osoittaa myös sen, että kirjoittajat olivat suhteellisen varmoja omista kyvyistään ja omasta painoarvostaan, sillä he luottivat lukijan olevan vaikuttunut heidän kyvystään vastata esittämiinsä kysymyksiin, eivätkä vedonneet esimerkiksi auktoriteettiin. Auktoriteetteihin vetoaminen olikin silmiinpistävän vähäistä. Harvinaisena esimerkkinä auktoriteettiin vetoamisesta on maininta silloisen opetusministerin rauhallisesta suhtautumisesta taidetoimikuntien ja taiteilijajärjestöjen roolin ympärillä käytyyn keskusteluun. Viesti näyttäisi olleen, että laittakaa jäitä hattuun, kuten tekee opetusministerimmekin ¹⁵³. Yleensä tällaiseen tai muunlaiseen viestiin ei tarvittu ministeriä tai muuta merkittävää henkilöä takuumieheksi tai esimerkiksi. Parissa tekstissä kirjoittajat pitivät itseään auktoriteetteina ja näyttivät lukijankin tämän hyväksyvän. Maakuntaorkestereista kertovassa artikkelissaan kirjoittaja (Joonas Kokkonen) olettaa, että lukija kuuntelee ja kunnioittaa sekä mahdollisesti seuraa hänen mielipidettään asiasta. Hänen kielen käyttönsä ilmentää lievää mahtipontisuutta, esimerkiksi: ”[O]len asettanut itselleni usein kysymyksen”.¹⁵⁴ Toinen omaan auktoriteettiinsa uskova oli opetusministeri R. H. Oittinen, joka korostaa omaa asemaansa muun muassa tyrmäämällä Joonas

¹⁵¹ Valtiojohtoisuus ja kulttuuritoiminta, HS 26.1.1968.

¹⁵² Ibid.

¹⁵³ Taidetoimikuntakeskustelu, Taide 1 / 1968, 45.

Kokkosen Jyväskylän kesä -tapahtumassa lausumat sanat. Ministeri tosin perustaa auktoriteettinsa edustamaansa valtioon, minkä vuoksi hänen auktoriteettinsa on jossain määrin persoonaton.¹⁵⁵

Tällaisia auktoriteettioletuksia ei esiintynyt muissa teksteissä, mutta kirjoittajat asettivat itsensä ja oman asialle omistautumisensa esimerkiksi. Sokeaa osallistumisen vaatimusta kritisoiva kirjoittaja asettaa itsensä ja hänen intohimoisen suhtautumisensa esimerkiksi siitä, millaista korkeatasoisen taiteen vaatimuksista tinkimätön (ehkä maltillinen) anarkismi ja radikalismi voi olla¹⁵⁶. Muutama kirjoittaja, etenkin Ylioppilaslehdessä¹⁵⁷, uhkuu varmuutta siitä, että hän on oikeassa siitä, mikä on oikein ja väärin tai mikä on hyvää ja pahaa. Yksilöllisyyden ja itsenäisyyden korostaminen näyttää olevan suosittu keino vaikuttaa lukijaan.

Teksteissä käytettiin edellä mainittujen seikkojen lisäksi vielä ironiaa, sarkasmia, kielikuvia ja voimakkaita emotionaalisia sanoja. Koska ironiaa ja vastakkainasetteluja on sivuttu jo edellä, en tarkastele niitä enää. Näytän joitakin esimerkkejä siitä, millaista sanastoa kirjoittajat käyttivät halutessaan vedota lukijaan. Suomen Akatemiaa puolustava kirjoittaja viljeli hyvin voimakkaita sanoja, kuten taistella, sankaripalvonta, vihata, kunnioittaa ja ihaila¹⁵⁸. Myös yliopistojen ja humanististen aineiden muutosta vaativassa artikkelissa ammuttiin täysi laidallinen vahvoja ilmauksia: robottimainen, hedelmätön, paradoksaalinen ja aikamme suurin poliittinen ja humanitääriäinen asia¹⁵⁹. Myös sellaiset ilmaisut kuin luonnollisesti, oikea tapa ja tosiasia saivat kannatusta joissakin teksteissä¹⁶⁰. Voimakkaat tunteet ja totuudesta puhuminen sekä ristiriitaisuutta kuvaavat ilmaisut kantoivat artikkelien tekstiä ja saivat lukijan kiinnostumaan myös sellaisesta aiheesta, joka ei välttämättä tätä olisikaan kiinnostunut.

---

¹⁵⁴ Maakuntaorkesterit, Rondo 1–2 / 1967, 5–6.

¹⁵⁵ Kulttuurivarojen käytön valvonta muodostunut entistä tärkeämmäksi, HS 17.11.1967, 21.

¹⁵⁶ Miksi en halua 'osallistu'?, Parnasso 1967, 233–237.

¹⁵⁷ Esim. Kulttuurivälitys Pohjoismaissa, YL 26.4.1968, 4 ja Taidekeskustelun peijaiset, YL 26.1.1968.

¹⁵⁸ Suomen Akatemia: kuolla vai eikö kuolla, HS 13.1.1968, 15.

¹⁵⁹ Yliopistokasvatuksemme ja kulttuuri, HS 29.8.1968, 4.

Logos

Nyt tarkastelen tekstien argumentteja ja argumentatiivisia muotoja. Yleensä tekstit noudattivat kahdentyyppistä päämuotoa: a) niin sanottu perinteinen argumentaatio, jossa pääväitettä tuettiin erilaisin argumentein, ja b) analyysi, jossa asia avattiin tarkastelemalla sitä eri puolilta. Monesti näitä kahta yhdisteltiin keskenään tai niihin lisättiin muita elementtejä, kuten luettelemista ja asian kuvaamista. Synteesiä tai induktiivista päättelyä ei juurikaan harjoitettu. Painottumisen argumentaation ja analyysin puolelle induktion puuttuessa voisi tulkita viittaavan siten, että jokin asia oli kiistan alainen ja sitä oltiin vasta luomassa, minkä vuoksi siitä ei ollut vielä kerääntynyt paljon käytännön kokemusta induktiivisen tuen saamiseksi.

Yksi yleinen tapa rakentaa argumentti oli lähteä liikkeelle oikea ja väärä -asetelmasta. Tekstissä väitettiin, että jokin asia on tehty väärin tai ymmärretty väärin. Pyrkimyksenä oli osoittaa, mikä on se oikea tapa tehdä ja ymmärtää. ”Taidetoimikuntakeskustelu” -artikkelissa esitettiin väärä ja oikea kuva taiteilijajärjestöjen asemasta suhteessa taidetoimikuntiin. Kirjoittaja pyrki osoittamaan, että taiteilijajärjestöjä on parjattu väärin perustein ja että oikea kuva taiteilijajärjestöjen luonteesta ja merkityksestä on aivan toisenlainen. Tätä kautta annettiin implisiittisesti sellainen käsitys, että taiteilijajärjestöt liittyvät luontevasti kulttuuripolitiikan tai lähinnä taidepolitiikan tekemiseen.¹⁶¹ Myös artikkelissa ”Teatteripolitiikasta on kyse, ei linnoista” tarkasteltiin julkista keskustelua. Siinä haluttiin osoittaa, että kyseessä olevaan artikkeliin asti oli puhuttu aivan väärästä asiasta, todellisen ytimen vierestä (teatteritalojen rakentamisesta), vaikka oikeasti oli kyse kulttuuripolitiikasta ja kulttuuripolitiikan kokonaissuunnittelusta.¹⁶² Tässä tekstissä liike oikeasta väärään oli erittäin selkeä, ja argumentaatiota tuki poleeminen kielenkäyttö.

Oikea ja väärä -keskustelu yhdistettiin usein kiistaan uuden ja vanhan välillä. Artikkelissa ”Taidekeskustelun peijaiset” vanha ymmärrettiin hyödyttömänä ja näin ollen vääränä, minkä vuoksi sitä edustavan asian (kulttuuripoliittiset neuvottelupäivät) lakkauttaminen oli järkevää¹⁶³.

---

¹⁶⁰ Valtiojohtoisuus ja kulttuuritoiminta, HS 26.1.1968, 6; Mitä on taiteensosiologia, YL 8.3.1968, 11.

¹⁶¹ Taidetoimikuntakeskustelu, Taide 1 / 1968, 45.

¹⁶² Teatteripolitiikasta on kyse, ei linnoista, HS 30.10.1968, 18.

¹⁶³ Taidekeskustelun peijaiset, YL 26.1.1968.

Toinen samankaltaista logiikkaa käyttävä teksti rakentui sen ympärille, että vanhat ja väärät oli korvattava uusilla ja todenmukaisilla. ”Mitä on taiteensosiologia” artikkelissa vanhojen vääränlaisuutta perusteltiin sillä, etteivät ne johda tuloksiin. Tämän vuoksi kulttuuripoliittisen ja muunlaisen toiminnan tulisi perustua uuteen ja näin ollen oikeaan.¹⁶⁴ Molempien artikkeleiden viestinä oli, että vanhasta ja väärästä on päästävä eroon joko täysin tai ne on hyljättävä marginaaliin.

Lähelle oikean ja väärän -argumenttia menee useiden tekstien pyrkimys korjata jotain asiantilaa. Tällaisissa teksteissä todettiin jotain olevan vialla, pyrittiin osoittamaan ja nimeämään todellinen ongelma sekä mahdollisesti – ei aina – annettiin korjausohjeet. Korjausohjeita antavissa teksteissä luotettiin hämmentävän usein hyvin sokeasti ohjeisiin ja niiden tehoon. Hyvä esimerkki tästä on ”Maalaiskunta kulttuuriyksikkönä” -artikkeli, jossa lueteltiin vakaasti ja tehokkaasti, mitä maalaiskunnissa pitää tehdä kulttuurin saralla. Ajatus lähti liikkeelle siitä, etteivät tämänhetkinen kulttuuria koskeva nykytilanne ja henkinen ilmapiiri olleet laisinkaan tyydyttäviä maalaiskunnissa. Tilanteen korjaamiseksi on selvät ohjeet: ensiksi täytyy tehdä tutkimusta ja tähän tutkimukseen tulee perustaa suunnittelu; toisekseen näiden pohjalta täytyy rakentaa kulttuurihallinto, jonka kautta kehitystyötä voitaisiin toteuttaa maalaiskunnissa; kehitystyön kautta sivistystaso nousee; ja sivistys vuorostaan vaikuttaa elintason kohoamiseen.¹⁶⁵ Luottamus ohjeisiin ja siihen, että ne korjaavat todetun ongelman, on luja. Myös ”Kulttuurivälitys Pohjoismaissa” -artikkelissa luotettiin vahvasti tilanteen korjaamiseksi maalailtuihin ratkaisuihin. Tekstin sisäänrakennettu ajatus oli oikeudenmukaisen yhteiskunnan luominen ja kulttuurin demokratisoitumisen mahdollistaminen. Tämä ei ollut senhetkinen tilanne. Tähän ideaaliin tilaan päästään siten, että ensiksi tehdään tarpeeksi tutkimusta ja käydään paljon keskustelua, joiden pohjalta voidaan luoda johdonmukainen kulttuuripoliittikka ja voidaan jakaa varoja oikeudenmukaisesti. Tämän jälkeen ajatus kulki implisiittisesti siten, että näiden kautta saavutetaan ihanneyhteiskunta.¹⁶⁶

Vapaa-aikaan liittyvät argumentit seurasivat myös ”jotain on vialla ja se on korjattava” – logiikkaa ja niissä myös annettiin korjausohjeet. Yhdessä artikkelissa todettiin, että vapaa-aika

---

¹⁶⁴ Mitä on taiteensosiologia, YL 8.3.1968, 11.

¹⁶⁵ Maalaiskunta kulttuuriyksikkönä, Kaltio nro 2 / 1968, 36–37.

¹⁶⁶ Kulttuurivälitys Pohjoismaissa, YL 26.4.1968, 4.

on sekä ongelma että mahdollisuus. Ongelmana on se, että se voi tuottaa konflikteja ja antaa valtaa hallitsemattomalle massakulttuurille. Vastaus ongelmaan on kulttuuripoliittinen suunnittelu, joka ehkäisee konflikteja ja antaa mahdollisuuksia.¹⁶⁷ Myös toisessa vapaa-aikaa sivuavassa artikkelissa todettiin uhka, esimerkiksi laadukkaan taiteen katoaminen, ja saman tien annettiin ratkaisu uhan torjumiseen, joka oli alueellinen keskittäminen¹⁶⁸. Vapaa-ajan ja siihen liittyvään massakulttuurin ongelmaan piti antaa ratkaisu.

Massa- ja populaarikulttuuri esiintyi myös niissä artikkeleissa, joissa ei keskitytty ratkaisuihin, vaan kiinnitettiin enemmän huomiota ongelman tai kysymyksen analysointiin. ”Kulttuuripoliitiikan paluu inhimilliseen” -artikkelissa todettiin ongelmaksi se, ettei jazz- ja popmusiikki ole saanut riittävästi tukea, ja keskityttiin tarkastelemaan populaarimusiikin luonnetta, joka itsessään riittää artikkelin mukaan perusteeksi tuen antamiseen. Populaarimusiikin luonteanalysointi paljasti sen, että klassisen ja populaarin musiikin ero on vain näennäinen, mikä johtaa siihen, että vääristynyt nykytilanne (rahojen vähäinen jakaminen populaarimusiikille) on korjattava.¹⁶⁹ Taiteen ja populaarikulttuurin näennäinen ero ja vääärnlaisesta tulkinnasta johtuva tilannevääristymä tulivat esille myös muualla. Kun edellä esitettyssä artikkelissa näiden kahden samankaltaisuus todettiin niiden luonteiden yhtäläisyyksien perusteella, eräässä toisessa artikkelissa eron nähtiin näennäisenä niiden käytön vuoksi, sillä molemmat kuuluivat vapaa-aikaan. Tämän vuoksi vapaa-ajan tulisi olla kulttuuripoliitiikan merkittävin kohde.¹⁷⁰

Parissa artikkelissa lähdettiin liikkeelle siitä, että asianomaiset tai asioihin liittyvät tahot ovat olleet liian lepsuja ja yksioikoisia joidenkin keskeisten asioiden suhteen siten, etteivät he ole ymmärtäneet asian todellista luonnetta ja siihen liittyvää ongelmaa. ”Kulttuurin manipulointi” -artikkelissa tehtiin kulttuurisuunnittelun ja sen perusteiden analyysi, ja tämän analyysin kautta kiinnitettiin huomio siihen, että kulttuurisuunnittelu ja sen perusteet sisältävät vaarallisia elementtejä. Nämä elementit voivat puhjeta kukkaan, jos niiden vaarallisuutta ja oleellista luonnetta ei ymmärretä. Kirjoittaja ei anna selkeitä ratkaisuohteja, vain viitteitä niistä kuten sen,

---

¹⁶⁷ Musiikki ja vapaa-aika, Rondo 1–2 / 1967, 3–4.

¹⁶⁸ Maakuntaorkesterit, Rondo 1–2 / 1967, 5–6.

¹⁶⁹ Kulttuuripoliitiikan paluu inhimilliseen, Parnasso 1968, 269–270.

¹⁷⁰ Populaarikulttuurin asema, HS 9.7.1967.

että kysymys on loppujen lopuksi arvoista ja niiden olemassaolon ja tärkeyden ymmärtämisestä.¹⁷¹ Myös artikkelissa ”Miksi en halua ’osallistua’?” ei anneta täysin selkeitä ohjeita muutokseen – vaaditaan vain radikaalisuutta ja anarkistisuutta. Vasemmisto ja muutkin ovat menneet vikaan osallistumisen ja sen vaatimuksen kanssa. Ei ole ymmärretty, että osallistuminen, sellaisena kuin se sillä hetkellä kirjoittajan mukaan on vallalla, todellisuudessa liittyy kuluttamiseen ja on täten osa kapitalistista järjestelmää. Tämän kirjoittaja osoittaa tarkan analysoinnin kautta.¹⁷²

”Miksi en halua ’osallistua’?” ja ”Kulttuurin manipulointi” ovat esimerkkejä niistä artikkeleista, joissa analyysin rakenne nousee tärkeämmäksi kuin sellainen argumentaatio, jossa keskeistä väitettä tuetaan perusteluin, vaikka ne säilyttävät tästä keskeisiä elementtejä. Monet muut artikkelit, kuten ”Kulttuuripolitiikan paluu inhimilliseen”, ”Populaarikulttuurin asema” ja ”Mitä on taiteensosiologia”, esittävät väitteen, jota tuetaan erilaisin argumentein. Kaikki artikkelit eivät suinkaan noudata mitään hienoa rakennetta, vaan voivat sisällyttää itseensä sellaisia viestejä kuin ”näin se on ja näin sen on jatkuttava”, ”tarvitaan lisää tutkimusta ja keskustelua” tai ”meillä on alue muokattavana ja se on tehtävä tehokkaasti”. Jotkut artikkelit jäivät suhteellisen sekaviksi, etenkin jos niissä oli paljon asiaa. Mutta kokonaisuudessaan on sanottava, että muutamat, etenkin taide- ja kulttuurilehdissä ilmestyneet artikkelit jopa loistivat argumentaatioillaan ja analyyseillaan.

---

¹⁷¹ Kulttuurin manipulointi, Parnasso 1968, 74–80.

¹⁷² Miksi en halua ’osallistua’, Parnasso 1967, 233–237.

4. Käsite keskiössä

Tässä luvussa kiinnitytään itse kulttuuripolitiikan käsitteeseen ja niihin merkityksiin, joita teksteissä sille annettiin. Osittain merkitykset tulivat jo esille edellisessä luvussa, sillä käsitettä ympäröivä ilmapiiri paljastaa jo itse käsitteen merkityksiä. Käsite saa merkityksen vain suhteessa ympäristöönsä. Seuraan tässä Ferdinand de Saussuren viime vuosisadan alun huomiota siitä, miten merkki on olemassa vain merkkien välisissä suhteissa ¹⁷³. Ensimmäinen alaluku seuraakin Saussuren jalanjäljissä kiertäen kuitenkin Ernesto Laclau ja Chantal Mouffen ajattelun kautta. Käytän sellaisia tekstianalyttisiä työkaluja kuin solmumerkit ja niihin liittyvät ekvivalenssiketjut ¹⁷⁴, joita itse kutsun määrittelyketjuiksi. Tuon esille merkkiketjuja myös visuaalisesti. Tämän ranskalaiseen kielifilosofiaan perustuvan tiukan analyysin jälkeen siirrymme vapaammille alueille. Analyysi perustuu lähinnä hermeneuttiseen metodiin, jossa liikutaan yksittäisten asioiden ja kokonaisuuden välillä. Tämän liikkeen kautta on löytynyt teemoja ja kielellisiä tiloja, joissa kulttuuripolitiikan käsite elää ja joista se rakentuu. Näihin kuuluu ensinnäkin kysymys siitä, onko kulttuuripolitiikka tiivis ja yhtenäinen käsite vai elääkö siinä rinnakkain ja itsenäisinä osat ”kulttuuri” ja ”politiikka”. Kulttuuripolitiikka on myös läheisessä suhteessa eräisiin toisiin käsitteisiin ja termeihin, joiden kautta avautuu mielenkiintoisia merkityksien liikkeitä. Viimeisenä, mutta ei missään mielessä vähäisimpänä, katse kohdistuu kysymykseen, onko kulttuuripolitiikka poliittinen vai tekninen käsite. Tämä avaa kulttuuripolitiikan käsitteen poliittisena tilana. Jossain määrin tekstien tulkintaa on ohjannut Paul Ricoeurin tapa puhua sekä referenteistä että merkityksistä ¹⁷⁵. Teen välillä tämän jaottelun, mutta en vielä tarkastele lähemmin, mitä tämän jaottelun tekeminen tarkoittaa.

4.1. Käsitteen asema tekstissä solmumerkkinä

Marianne Winther Jørgensen ja Louise Phillips ovat ottaneet käyttöönsä Ernesto Laclau ja Chantal Mouffen teorioista mielenkiintoisia tekstianalyysin välineitä. Käytän tässä niistä muutamaa. Solmumerkit ovat tekstin kannalta keskeisiä merkkejä, sillä ne järjestävät tekstiä. Niitä tarkastellaan suhteessa muihin tekstin merkkeihin niin sanottujen käsitteiden ja termien

---

¹⁷³ Saussure 1969, esim. 145–146.

¹⁷⁴ Winther Jørgensen & Phillips 1999, 57–58.

ekvivalenssiketjujen kautta, sillä solmumerkit itsessään ovat tyhjiä.¹⁷⁶ Ne tarvitsevat muita merkkejä ja merkkien ketjuja luodakseen oman asemansa. Kutsun ekvivalenssiketjuja määrittelyketjuiksi, sillä määrittelemisestä juuri on kysymys. Solmumerkit niin sanotusti täytyvät merkkien muodostamien määrittelyketjujen kautta.

Kulttuuripolitiikka toimi teksteissä yleensä yhtenä solmumerkkinä. Teksteissä löytyi usein enemmän kuin yksi solmumerkki, ja näissä tapauksissa solmumerkit määrittivät toisiaan vastavuoroisesti lähes poikkeuksetta. Harvoissa teksteissä kulttuuripolitiikka toimi yksistään solmumerkkinä. Samoin vähäisiä olivat lukumäärältään ne tekstit, joissa kulttuuripolitiikka ei ollut solmumerkkinä, vaan toimi yksinomaan toisten merkkien määrittäjänä. Tuon esille tapauksia näistä kolmesta eri tyypistä: a) kulttuuripolitiikka yhtenä solmumerkkinä parin muun kanssa, c) kulttuuripolitiikka ainoana solmumerkkinä ja c) kulttuuripolitiikka määrittämässä jotain solmumerkkiä. Esittelen solmumerkit ja niitä määrittävät merkkiketjut sekä visuaalisesti että verbaalisesti. Kuvissa nuolen suunta on määrittämissuunta, ja kaksisuuntainen nuoli tarkoittaa vastavuoroista määrittelyä. Esimerkiksi kaavassa [lumi → talvi] lumi määrittää talvea ja kaavassa [mies ↔ nainen] mies ja nainen määrittävät toisiaan vastavuoroisesti. Solmumerkit ovat kuvissa tummennettuina. Tämän alaluvun kuvat sekä merkitysketjut ja -suunnat toimivat eräänlaisena johdantona luvun muille alaluvuille, sillä ne nostavat esille teemoja, jotka osoittautuvat tärkeiksi tulevissa luvuissa. En syvenny merkitysteemoihin vielä tässä, vaan osoitan vain kulttuuripolitiikan merkin paikan teksteissä.

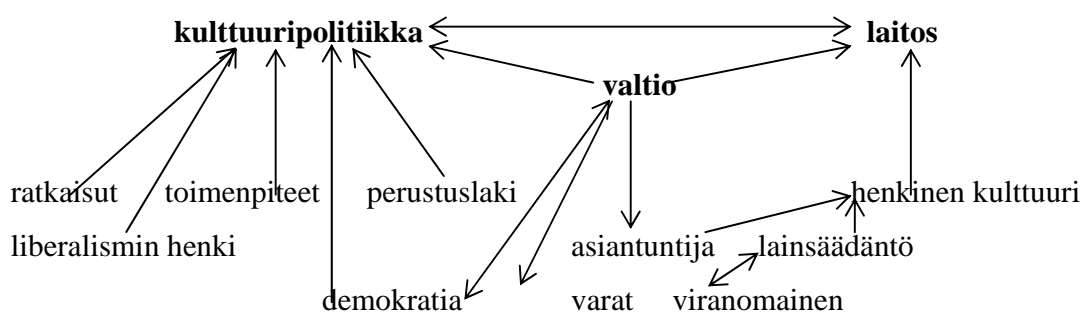
Ensimmäiseksi tarkastelen yleisintä mallia. Siinä kulttuuripolitiikan lisäksi on ainakin yksi muu solmumerkki. Silloisen opetusministerin puheen julkaisevassa tekstissä ”Kulttuurivarojen käytön valvonta muodostunut entistä tärkeämmäksi” solmumerkkeinä toimivat kulttuuripolitiikan lisäksi valtio ja laitos (kuva 1). Kulttuuripolitiikka ja laitos ovat merkkejä, joita määritellään. Valtio on taas merkki, joka määrittelee muita. Päätin kuitenkin tulkita myös valtion solmumerkiksi, vaikka sitä ei määritellä, koska sen asema tekstissä on erittäin voimakas ja muita merkkejä hallitseva ja sitova. Samalla se kuitenkin tarvitsee muut merkit ollakseen voimakas. Kulttuuripolitiikka ja laitos määrittävät toisiaan vastavuoroisesti, kun taas valtio määrittelee niitä molempia. Muita

---

¹⁷⁵ Ricoeur 1969, 80–85.

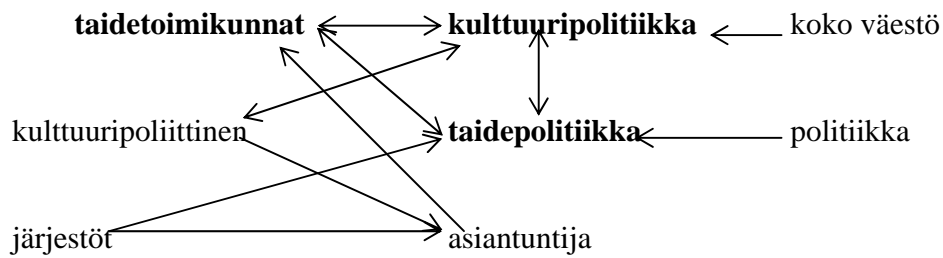
¹⁷⁶ Winther Jørgensen & Phillips 1999, 57–58.

kulttuuripolitiikkaa määrittäviä merkkejä ovat ratkaisut, toimenpiteet, perustuslaki, demokratia ja liberalismien henki. Laitosta määrittää suoraan henkinen kulttuuri ja tämän kautta epäsuorasti lainsäädäntö, asiantuntija ja viranomainen. Valtio taas määrittelee laitoksen ja kulttuuripolitiikan lisäksi asiantuntijaa ja varoja. Demokratia on ainoa merkki jolla on oikeus määrittellä valtiota. On huomattava, että kulttuuripolitiikkaa määrittävät useat merkit suoraan toisin kuin esimerkiksi valtiota. Näin ollen kulttuuripolitiikka on merkki, jonka merkitys tai merkitykset näyttäisivät olevan vielä keskustelun alla.

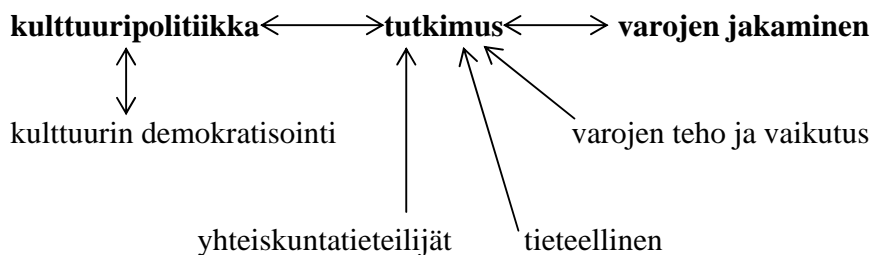
Kuva 1 ”Kulttuurivarojen käytön valvonta muodostunut entistä tärkeämmäksi”

Toisessa esimerkkitekstissä ”Taidetoimikuntakeskusteluja” kulttuuripolitiikan rinnalla solmumerkkeinä toimivat taidepolitiikka ja valtion taidetoimikunnat (kuva 2). Taidepolitiikka ja kulttuuripolitiikka määrittävät toinen toisiaan merkkeinä. Niiden merkitysmailmojen suhde on kuitenkin monimutkaisempi, mitä määrittäjäsketjut osoittavat. Samanlainen kulttuuripolitiikan ja taidepolitiikan välisen merkityssuhteen monimutkaisuus tulee esille myös muissa teksteissä. Tästä merkityssuhteen ambivalenssista tulee puhetta myöhemmin. Nyt riittää todeta, että ne ovat merkkeinä vastavuoroisessa suhteessa keskenään. Sekä kulttuuripolitiikka että taidepolitiikka määrittävät valtion taidetoimikuntaa vastavuoroisesti. Kulttuuripolitiikka ja kulttuuripoliittinen määrittelevät toisiaan myös vastavuoroisesti, mutta kulttuuripoliittinen ei ole solmumerkki. On mielenkiintoista huomata, että kulttuuripolitiikkaa määrittelee koko väestö, kun taas taidepolitiikkaa järjestöt ja politiikka. Asiantuntija on kulttuuripoliittisen kautta kytkeytynyt kulttuuripolitiikkaan, samalla asiantuntijaa määrittelee järjestöt, joka on keskeinen merkki määriteltäessä taidepolitiikkaa.

Kuva 2 ”Taidetoimikuntakeskustelu”

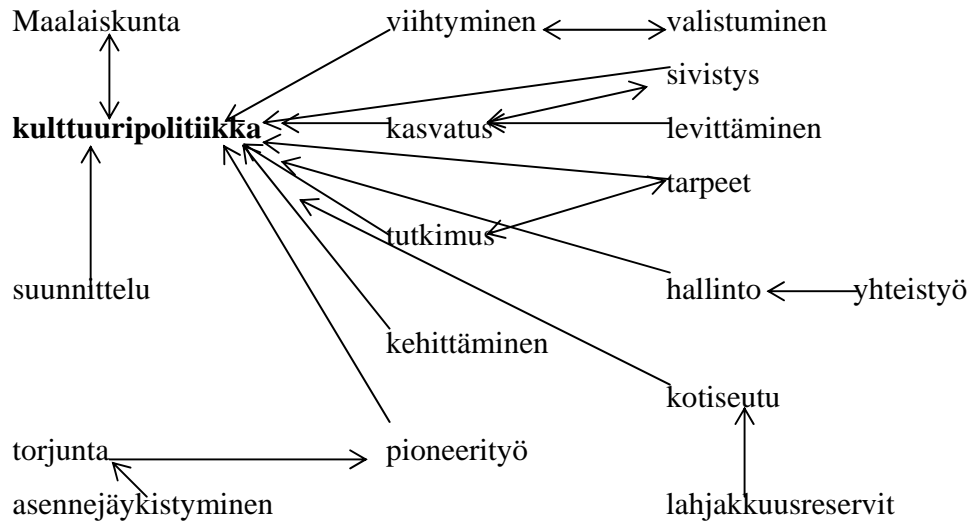
Esitän vielä yhden esimerkin, artikkeli ”Kulttuurivälitys Pohjoismaissa”. Siinä kulttuuripolitiikan rinnalla ovat tutkimus ja varojen jakaminen solmumerkkeinä (kuva 3). Tutkimus ja kulttuuripolitiikka määrittävät toisiaan vastavuoroisesti, mutta varojen jakaminen määrittääkin vain tutkimusta vastavuoroisesti. Hämmäntävää on, ettei kulttuuripolitiikkaa määritä suoraan kuin kulttuurin demokratisointi tutkimuksen lisäksi. Suurin osa keskeisistä merkeistä määrittää vain epäsuorasti kulttuuripolitiikkaa tutkimuksen kautta.

Kuva 3 ”Kulttuurivälitys Pohjoismaissa”

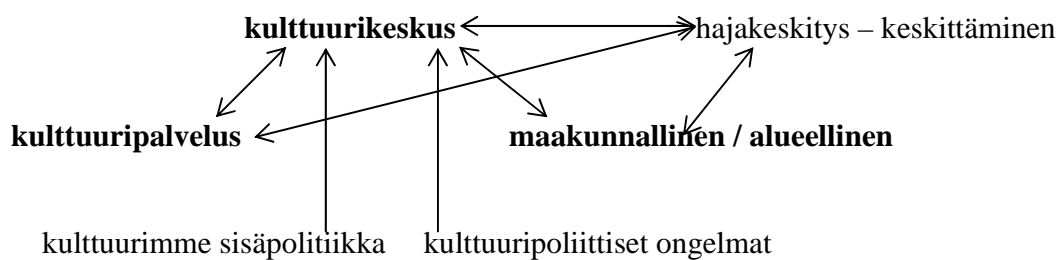
Nyt siirryn tarkastelemaan niitä tekstejä, joissa kulttuuripolitiikan rinnalla ei ollut muita solmumerkkejä. Selkeä esimerkki tästä on artikkelissa ”Maalaiskunta kulttuuriyksikkönä”, jossa kulttuuripolitiikan käsitteeseen kytkeytyvät lähes kaikki tekstin määrittelyketjut (kuva 4). Kulttuuripolitiikka määrittelee vastavuoroisesti ainoastaan maalaiskuntaa, mutta maalaiskunta ei kuitenkaan toimi solmumerkkinä tekstissä. Kulttuuripolitiikkaan kiinnittyvät esimerkiksi sellaiset merkit kuin viihtyminen, sivistys, tutkimus, suunnittelu, hallinto ja kehittäminen. Artikkelin määrittämisketjuja on tarkemmin nähtävissä kuvassa 4. Yhtä selkeää ja ylitsepursuavaa kulttuuripolitiikan merkkiin suunnattua määrittämisketjua ei löydy muista teksteistä.

Kuva 4 ”Maalaiskunta kulttuuriyksikkönä”

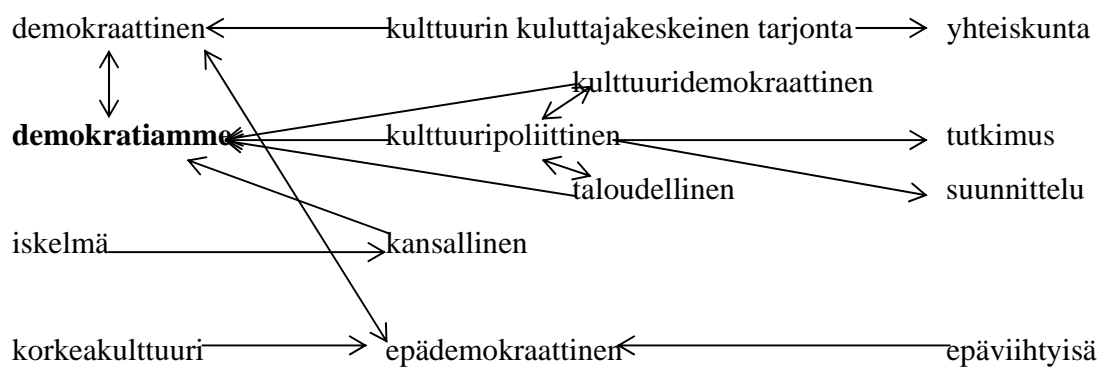
Seuraavaksi näytän muutaman esimerkin niistä harvinaisuuksista, joissa kulttuuripolitiikka tai kulttuuripoliittinen toimivat vain osana määrittelyketjua – toisin sanoen ne määrittelevät muita merkkejä. Artikkelissa ”Maakuntaorkesterit” kulttuuripoliittinen määrittää kulttuurikeskusta, joka on solmumerkki (kuva 5). Kulttuuripoliittinen ei edes esiinny yksin, vaan merkkinä kulttuuripoliittiset ongelmat. Muita solmumerkkejä ovat kulttuurikeskus ja maakunnallinen / alueellinen. Solmumerkit määrittävät toisiaan vastavuoroisesti. Myös merkkipari hajakeskitys – keskittäminen on tärkeässä asemassa, ja se määrittääkin vastavuoroisesti solmumerkkejä.

Kuva 5 ”Maakuntaorkesterit”

Toinen esimerkki tekstissä, jossa kulttuuripolitiikka on yksi osa määrittelyketjuja eikä suinkaan niiden solmukohta, on ”Kulttuurin päämäärä on kulutustapahtuma” (kuva 6). Siinä

solmumerkkinä toimii kulttuuridemokratiamme, jota muut merkit määrittävät. Kulttuuripolitiikka esiintyy vain merkkinä kulttuuripoliittinen, joka määrittelee merkkiä demokratiamme yhdessä kulttuuridemokraattinen, taloudellinen ja kansallinen kanssa. Kulttuuripoliittinen on vastavuoroisessa määrittelysuhteessa kulttuuridemokraattisen ja taloudellisen kanssa. Lisäksi kulttuuripoliittinen määrittelee tutkimusta ja suunnittelua. Seuraavassa kuvassa näkyy tarkemmin erilaiset määrittelyketjut, joissa esiintyy sellaisia merkkejä kuin demokraattinen, joka on eri merkki kuin solmumerkkinä toimiva demokratiamme, tuottaminen, taide, epädemokraattinen ja niin edelleen.

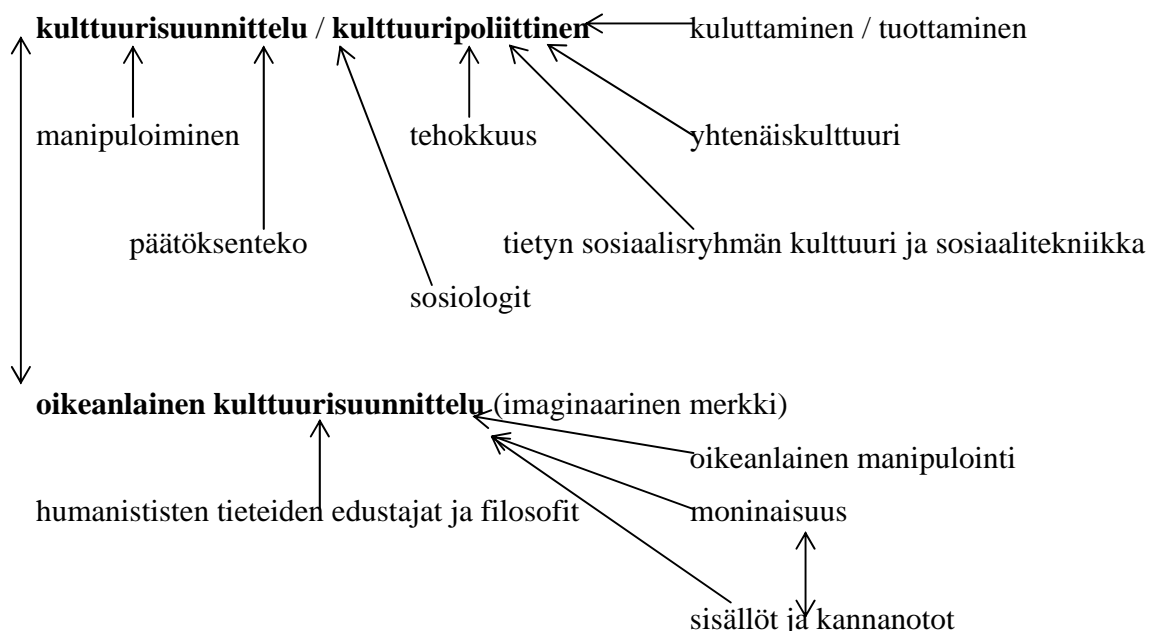

Kuva 6 ”Kulttuurin päämäärä on kulutustapahtuma”

Näin olemme käyneet läpi kolme erityyppistä tapaa, jolla kulttuuripolitiikka esiintyi teksteissä suhteessa muihin merkkeihin. Syntyneet merkkiverkostot luovat merkityksiä kielessä. Näyttää siltä, että kulttuuripolitiikan käsite tarvitsi kyseessä olevana aikana määrittäviä merkitysverkkoja tuekseen. Kulttuuripolitiikka enimmäkseen esiintyi määrittelyn solmukohtana. Se oli jossain määrin tyhjä käsite, joka sai merkityksensä olemalla solmukohta, johon liittyvät rihmastot vaihtuivat teksteittäin. Kulttuuripolitiikan käsitteen merkitys oli liikkeessä ja liikkeen kohteena. Toisaalta muutamat tekstit osoittavat, että kulttuuripolitiikan merkitys oli ainakin näissä teksteissä suhteellisen lukkoon lyöty, sillä käytettiin muiden merkkien määrittämiseen. Tämä tarkoittaa, että joissakin piireissä ja joidenkin ihmisten käsitysmaailmassa kulttuuripolitiikka oli tuttu. Näistä muutamasta tapauksesta kertovat kaksi esimerkkiä, joka mainittiin edellä, erosivat toisistaan merkitysmaailmoineen kuin yö ja päivä. Toinen käsitteli korkeakulttuuria ja kulttuurikeskuksia, kun toinen taas puhui demokratiasta ja kulutuksen perustuvanlaatuudesta

luonteesta. Tämän vuoksi nekin lähinnä ilmaisevat kiistaa kulttuuripolitiikan tai kulttuuripoliittisen käyttämistavoista ja merkityksistä.

Ennen kuin siirryn käsittelemään tarkemmin niitä merkitysmaailmoja, joita kulttuuripolitiikan käsitteen käyttöön liittyi, otan vielä esille erään merkitysketjuihin liittyvän asian, nimittäin kysymyksen imaginaarisista solmumerkeistä. Parissa tekstissä määrittelyketjut osoittivat olemattomaan merkkiin. Tämä merkki ei esiintynyt konkreettisesti laisinkaan tekstissä, mutta silti se oli siellä imaginaarisella tasolla määrittelyketjujen solmukohdassa. Artikkelissa ”Kulttuurin manipulointi” esiintyi kolme konkreettista solmumerkkiä: kulttuurisuunnittelu, kulttuuripolitiikka ja valta (kuva 7). Imaginaarisena merkinä esiintyi oikeanlainen kulttuurisuunnittelu. Tämä on nähtävissä siitä, että ne merkitysketjut, jotka määrittivät konkreettisia kulttuurisuunnittelu tai kulttuuripolitiikka -merkkejä, arvotettiin vääränlaisiksi. Kulttuurisuunnittelu ja kulttuuripolitiikka toimivat lähinnä toistensa synonyymeinä. Seuraavaan kuvaan on rakennettu kahdenlaiset määrittelyketjut: konkreettiseen solmumerkkiin ja imaginaariseen solmumerkkiin liittyvät. Konkreettista solmumerkkiä määrittävät sellaiset termit kuin tehokkuus, yhtenäiskulttuuri, päätöksenteko, sosiologit ja niin edelleen. Imaginaarista solmumerkkiä määrittävät esimerkiksi moninaisuus, sisällöt ja kannanotot sekä humanististen tieteiden edustajat ja filosofit. Konkreettinen ja imaginaarinen merkki määrittävät toinen toistaan.

Kuva 7 ”Kulttuurin manipulointi”: ylhäällä konkreettisen solmumerkin ketjut ja alhaalla imaginaarisen solmumerkin

”Kulttuurin manipuloinnin” lisäksi imaginaarinen merkki oli poissaolevana läsnä myös artikkelissa ”Miksi en halua ’osallistua?’” jopa voimakkaampana kuin ”Kulttuurin manipuloinnissa”. En kuitenkaan tarkastele lähempää tätä tekstiä, sillä imaginaarinen merkki oli konkreettisen ’osallistuminen’ -merkin vastapari, eikä kulttuurisuunnittelun tai kulttuuripolitiikan, jotka ovat oman tutkimukseni kannalta tärkeitä. Tärkeintä on kiinnittää huomio siihen, ettei teksteissä käyty kamppailua vain merkitysten ja referenttien tasolla, vaan myös merkkien tasolla. Teksteissä pelattiin merkkien läsnäololla ja poissaololla – niiden konkreettisuudella ja imaginaarisuudella. Tämä on yksi asia, joka tulee esille määrittelyketjuja tarkastellessa. Mutta seuraavaksi onkin aika siirtyä merkityksiin sekä niiden liikuttamiseen ja liikkeeseen.

4.2. Kulttuuri – politiikka vai kulttuuripolitiikka

Kulttuuripolitiikka eli enimmäkseen yhtenäisenä kokonaisuutena, josta kulttuuria ja politiikkaa ei erotettu toisistaan. Poikkeuksia kuitenkin oli. Vastaani tuli viisi tekstiä, joissa pohdittiin eksplisiittisesti kulttuuria erillisenä yhtenäisestä kulttuuripolitiikan käsitteestä tai nostettiin se implisiittisesti oleelliseksi osapuoleksi käsitteestä. Silloin kun kirjoittajat pohtivat kulttuurin käsitettä erossa kulttuuripolitiikasta, he eivät kuitenkaan kiinnittäneet huomiota politiikan käsitteeseen. He irrottivat mielessään kulttuuripolitiikasta erilliseksi ja ehkä kiistanalaiseksi osaksi kulttuurin, eivätkä suinkaan politiikka-osaa. Vain yhdessä artikkelissa politiikka mainittiin erillisenä osana, mutta vain sivumennen. Kulttuuri-osaa piti jollakin tavalla selittää tai nostaa esille. Tällaista eksplikointia ilmeni lähinnä silloin, kun a) kirjoittaja ymmärsi kulttuurin lähinnä korkeakulttuurina ja b) kun tekstissä puhuttiin sivistyksestä tai henkisestä kehityksestä tai kokonaisvaltaisesta kulttuurista ja siihen liittyvästä kasvatuksesta.

Ensiksi tarkastelemme niitä tekstejä, joissa kulttuuri ymmärrettiin korkeakulttuurina. Näissä tapauksissa kulttuuria ei nähty tarpeelliseksi selittää eksplisiittisesti, vaan niissä kulttuurin luonne tai sisältö otettiin itsestäänselvyytensä. Kirjoittajat kuitenkin halusivat teksteissään erityisesti korostaa sitä, että kulttuuripoliittisissa kysymyksissä kyse on kulttuurista. Kulttuuripolitiikka oli heille *kulttuuri*-politiikkaa. Ääripäätä edustaa artikkeli ”Maakuntaorkesterit”, jossa kirjoittaja puhuu kulttuurimme sisäpolitiikasta. Tällaisen sisäpolitiikan tehtävänä on luoda

kulttuurikeskuksia. Tämän voi ymmärtää siten, että on mahdollista puhua erilaisista kulttuurin politiikan muodoista, kuten kulttuurin ulkopolitiikasta ja talouspolitiikasta. Kulttuuri on jokin toiminnan ala, johon kohdistetaan erilaisia poliittisia toimintoja. Kirjoittaja mainitsee termin kulttuuripoliittinen luettellessaan erilaisia ongelma-alueita: ”kulttuuripoliittiset, koulutukselliset, organisatoriset ja muut tämän suuntaiset ongelmat”. Kulttuuripoliittinen näyttäisi olevan alisteinen kulttuuri-termille, johon yhdistetään mahdollisesti muita termejä tai joka yhdistyy jossain tapauksessa käsitteeksi kulttuuripolitiikka. Kirjoittaja tuntee kulttuuripolitiikan käytön yhtenäisenä käsitteenä, sillä käyttäähän hän itsekin termiä kulttuuripoliittinen, mutta alistaa sen kulttuurin käsitteelle. Kulttuurilla hän taas tarkoittaa korkeakulttuuria.¹⁷⁷

”Pekka Gronowille” -artikkelissa, joka on vastaus Pekka Gronowin artikkeliin tuen jakamisesta kulttuurille, painotetaan kulttuuripolitiikan käsitteen yhteydessä ennen kaikkea käsitteen kulttuuripuolta. Kulttuurilla tarkoitetaan korkeakulttuuria, johon voidaan kirjoittajan mukaan lukea myös kansanomaista kulttuuria. Ehtona korkeakulttuurin alueelle kuulumiseen ja näin ollen valtion tuen saamiseen on se, että kyseessä oleva kulttuurin muoto on saatu ”erkanemaan ’epämusiikillisuudesta’ ja primitiivisyydestä”. Lisäksi sen ei pidä olla kaupallista, eikä ”itsensä kannattavaa”.¹⁷⁸ Kulttuuripolitiikka jää korkeakulttuuria koskevan puheen jalkoihin – alisteiseksi kulttuurille. Kulttuuripolitiikan käsite saa elinvoiman vain kulttuuri-osansa mahdista ja tärkeydestä.

On huomattava, että kirjoitus, johon yllä mainittu artikkeli on vastaus, puhuu kulttuuripolitiikasta kokonaisuena käsitteenä. Tässä kirjoituksessa puolletaan populaarikulttuuria.¹⁷⁹ Tämä ja muut populaarikulttuurista puhuvat artikkelit tai sellaiset kirjoitukset, joissa ei spesifioida, mistä kulttuurista on kyse, eivät painota kulttuuri-puolta kulttuuripolitiikan käsitteessä, vaan puhuvat siitä aina kokonaisuudessaan. Näissä teksteissä kulttuuripolitiikan rinnalla ei näy kulttuuria edes poissaolevana. Kulttuuripolitiikan käsite ei tarvitse sitä niissä. Nämä tekstit olivat selvänä enemmistönä.

---

¹⁷⁷ Maakuntaorkesterit, Rondo 1–2 / 1967, 5–6.

¹⁷⁸ Pekka Gronowille, Parnasso 1968, 270.

¹⁷⁹ Kulttuuripolitiikan paluu inhimilliseen, Parnasso 1968, 269–270.

Voidaan erottaa myös toinen tekstiryhmä, jossa kulttuuri erotettiin kulttuuripolitiikan käsitteestä, mutta tässä ryhmässä kulttuurilla ei ollut niin ylivoimaista asemaa suhteessa kulttuuripolitiikkaan kuin ensin mainituissa teksteissä. Niissä pysähdyttiin suoraan tarkastelemaan, mitä kulttuurilla tarkoitettiin. Kulttuuri näyttäytyi tämän ryhmän kirjoittajille sivistyksenä tai kokonaisvaltaisena kulttuurina ja siihen liittyvänä kasvatuksena. Artikkelissa ”Valtiojohtoisuus ja kulttuuritoiminta” puhutaan jopa siveellisyydestä. Siinä kulttuuri on henkistä ja siveellistä kehittymistä ja ”inhimillisen elämän pyhäpäivää”. Tässä on jäljellä aavistus korkeakulttuuria, mutta painotus on jo laajemman kulttuurikäsitteen puolella, eikä kulttuuri alistakaan alleen kulttuuripolitiikkaa. Tässä tekstissä kulttuuripolitiikan käsitteen yhteydessä hallinnon käsite nousee kulttuurin rinnalle.¹⁸⁰ Hallinto ei kuitenkaan ole nyt esittelemäni tekstiryhmän erityinen ominaisuus, vaan se yhdistää kaikkia tapoja puhua kulttuuripolitiikasta – oli sitten kyse kulttuurista ja politiikasta tai kulttuuripolitiikasta.

Sivistys, kasvatusta ja kokonaisvaltainen kulttuuri -käsitteet liitettynä kulttuuripolitiikkaan oli myös toisen hallintoa koskettelevan artikkelin aiheena, mutta siinä hallinto jäi toissijaiseksi suhteessa sivistykseen. ”Maalaiskunnat kulttuuriyksikköinä” artikkelissa kirjoittaja mainitsee käsitteen kulttuuripolitiikka kymmenen kertaa tekstissä. Kulttuuripolitiikka esiintyy tiheimmin Nykytilanne -alaotsikon alla (kolme kertaa), seuraavaksi useimmin Vapaa kansansivistystyö ja Muut kulttuurityö -otsakkeiden alla (kaksi kertaa). Jo nämä alaotsikot kertovat, että kyse on sivistyksestä. Kirjoittaja aloittaa tekstin sitomalla kulttuuripolitiikan käsitteen ilmaisuun ”aineen ja hengen viljelyä”. Kulttuuri ymmärretään laajana kenttänä, johon kuuluu aineellinen ja henkinen. Nämä puolet kuuluvat myös kulttuuripolitiikkaan: ”Kulttuuripolitiikka pyrkii ihmisen aineelliseen ja henkiseen viihtymiseen ja valistukseen.” Jälleen kerran tekstissä ei määritellä tai viitata politiikan käsitteeseen.¹⁸¹ Kulttuuripolitiikka yhdistetään kulttuuriin, mutta ei politiikkaan. Toisaalta kulttuuri määritellään hyvin ympäröivästi ja laajasti. Kulttuuri myös sidotaan heti kulttuuripolitiikkaan siten, että lukija saa vaikutelman, ettei kulttuurin määrittäminen erillisenä kulttuuripolitiikasta ollut oikeastaan tarpeellista. Sivistys ja kulttuuri jäävät kulttuuripolitiikan tehtäväksi ja sille käsitteellisesti alisteiseksi.

---

¹⁸⁰ Valtiojohtoisuus ja kulttuuritoiminta, HS 26.1.1968, 6.

¹⁸¹ Maalaiskunta kulttuuriyksikköinä, Kultio 2 / 1968, 36–37.

Toisenlainen suhde sivistyksen, kulttuurin ja kulttuuripolitiikan välillä vallitsee artikkelissa ”Yliopistokasvatuksemme ja kulttuuri”. Siinä kulttuuri määriteltiin antropologisesti siten, että se on kokonaisuus, ”joka sisältää tiedot, uskomukset, tavat ja moraalit”. Kirjoittaja jatkaa, että ”kukin kulttuuri on arvo sinänsä”. Kulttuuri on ehjä kokonaisuus ja siitä puhuttaessa on otettava esille sen eri puolet. Kirjoittaja itse puhuu yksilön elämästä sekä yhteiskunnan käyttäytymispiirteistä ja kaavoista, jotka saavat ilmiänsä yksilön toiminnassa. Tähän antropologiseen näkökulmaan hän yhdistää sivistämisen ja kasvattamisen: yksilöä täytyy sivistää ja kasvattaa toimimaan yhteiskunnassa kriittisesti, aktiivisesti ja vastuuntuntoisesti. Siirtyessään tarkastelemaan lähemmin sivistystä ja kasvatusta kirjoittaja ottaa esiin kulttuuripolitiikan käsitteen. Hän sijoittaa maininnat kulttuuripolitiikasta sellaisien otsikoiden alle, kuin Yliopisto ja yhteiskunta ja Inhimillinen kasvatustehtävä. Yksilöt, opiskelijat, tulee kasvattaa tekemään todellista ja yhteiskuntaa kehittävää kulttuuripolitiikkaa, joka ”on julkisen valan suhtautumista ihmisten ja yhteiskunnan tarpeisiin”. Kirjoittaja mainitsee politiikan erillään kulttuuripolitiikasta, kun hän puhuu todellisesta kulttuuripolitiikasta: ”sanat sivistys, kulttuuri ja politiikka eivät sulaudu tämän päivän suomalaisen opiskelijan aivoissa harmoniseksi kokonaisuudeksi.”¹⁸² Kulttuuripolitiikan käsite näyttää koostuvan sivistyksestä, antropologisesta kulttuurinkäsityksestä ja politiikasta, ja siinä kaksi edellistä nousevat jossain määrin tärkeämmiksi kuin politiikka, joka kuitenkin on otettava huomioon. Vaikka tekstissä puhutaan kulttuuripolitiikan käsitteestä kokonaisuudessaan, se on selvästi jaettavissa kolmeen osaan, jotka eivät näy konkreettisina merkkeinä itse kulttuuripolitiikka-sanassa: sivistys, kulttuuri (antropologinen käsitys) ja politiikka. Näiden kolmen rinnalle voisi ottaa myös myöhemmin tekstissä esiintyvän käsityksen viihtyvyydestä, sillä sekin ilmenee implisiittisenä osana kulttuuripolitiikan käsitettä. Kirjoittajan mukaan on tärkeää – liittyen kulttuuripolitiikkaan – saada ihmiset ymmärtämään, kuinka tärkeää yksilön viihtyvyys on yhteiskunnalle ¹⁸³. Viihtyvyys ei kuitenkaan ole samanarvoinen kuin sivistys, antropologisesti ymmärretty kulttuuri ja politiikka.

---

¹⁸² Yliopistokasvatuksemme ja kulttuuri, HS 29.8.1968, 4.

¹⁸³ Ibid.

4.3. Suhde läheisiin termeihin

Kulttuuripolitiikka esiintyi teksteissä usein läheisessä yhteydessä joidenkin muiden termien kanssa. Käsittelen tässä sen suhdetta politiikka- ja suunnittelu-loppuisiin termeihin, joiden kanssa sillä oli kaukainen tai läheinen sukulaissuhde. Aloitan ensiksi kulttuurisuunnittelusta ja muista suunnittelu-loppuisista termeistä, minkä jälkeen siirryn tarkastelemaan taidepolitiikkaa, joka pyöri osittain kulttuuripolitiikan kanssa samassa tilassa. Luon katseen lopuksi myös muihin politiikka-termeihin, joita viljeltiin paljon kyseessä olevana aikana.

Suunnittelu

Kulttuuripolitiikkaa ja kulttuurisuunnittelua käytettiin parissa tekstissä osittain viittaamaan samaan asiaan. Niitä käytettiin vuorotellen tai rinnastaen esimerkiksi ”ja” -konjunktioilla. ”Kulttuurin manipulaatio” -artikkelissa kulttuurisuunnittelun ja kulttuuripolitiikan rinnastaminen tehdään mielenkiintoisella tavalla. Artikkelin keskeisenä käsitteenä itse asiassa on *kulttuurisuunnittelu*. Kulttuuripolitiikka mainitaan vain kaksi kertaa, mutta on ilmeistä, että kulttuurisuunnittelulla ja kulttuuripolitiikalla viitataan enemmän tai vähemmän samaan asiaan. Kirjoittajan mukaan kulttuurisuunnittelulla tähdätään yhteiskunnan muuttamiseen kulttuuritoiminnoissaan, ja siihen kuuluu ”usko manipulointiin ja sen mahdollisuuksiin”. Kirjoittaja liittää kulttuurisuunnitteluun a) toimijat, b) manipuloinnin eli toimeen panemisen, c) tiedon käytön ja arvoarvostelmat paremmasta eli arvotettavat päämäärät.¹⁸⁴ Kulttuurisuunnittelu ja kulttuuripolitiikka ovat manipulointia. Niillä on omat toimijat ja ne perustuvat arvoarvostelmiin.

Kulttuuripolitiikan käsite mainitaan puhuttaessa toimijoista ja kulutukseen liittyvistä päämääristä: kulttuuripolitiikassa pyritään ”yhteiskuntaan jossa jokainen saa tarpeekseen sitä mitä kuluttaa”. Kulttuuripolitiikan toimijoita näissä kulutuspäämäärissä ovat sosiologit. Kirjoittajan mukaan ”sosiologisesti asennoituneet” ajattelevat kulutussuuntaisesti ”harrastuessaan kulttuuripolitiikkaan”. Tällaisen ajattelun mukaan yksilön oikeus tarkoittaa lähinnä sitä, että ”kaikki kuluttajat olisivat yhtäläisessä asemassa”. Päämäärinä ovat kuluttajavalistuksen ja

---

¹⁸⁴ Kulttuurin manipulointi, Parnasso 1968, 74–80.

kulttuurin kulutuksen kasvattamisen. Taiteilijat nähdään tuottajina. Kulttuurisuunnittelussa sen toimijoiden mukaan on otettava selville, mitä ihmiset kuluttavat, jotta tiedetään mitä taiteilijoiden pitää tuottaa. Kulttuuripolitiikka, kuten myös kulttuurisuunnittelu, yhdistetään taloudelliseen toimintaan ja käsitteisiin: puhutaan kuluttamisesta ja tuottamisesta sekä siitä, miten tuottamisen on vastattava kysyntää. Kysyntää ja kulutusta vastaavan jakelu- ja palveluverkoston tavoittelu liitetään myös kulttuuripolitiikkaan. Kirjoittaja kuitenkin toteaa, että kulttuuripolitiikkaan kuuluu alueita, joissa sosiologien – jotka siis ymmärretään eturivin kulttuurisuunnittelun toimijoina – on asetettava ”kyselijän paikalla”. Näitä alueita ovat manipulointi ja arvot, joihin kirjoittaja keskittyy artikkelissaan.¹⁸⁵

Kulttuurisuunnittelun ja kulttuuripolitiikan yhdistäminen tekstissä on oikeastaan ymmärrettävä kritiikkinä sille, että suunnittelua ei ole kirjoittajan mukaan ymmärretty poliittisena toimintana. Käsitellen tätä teemaa myöhemmin lisää. Nyt riittää sen toteaminen, että tekstissä kulttuurisuunnittelu ja kulttuuripolitiikka käsitteinä liikkuvat samassa merkitystilassa – toisin sanoen niiden viittauskohde on sama: kulttuurin kuluttaminen ja tuottaminen sekä niiden manipulointi. Taistelu käydään siitä, kumman käsitteen merkitys on vahvempi: kulttuurisuunnittelun neutraalilta kuulostava merkitys vai kulttuuripolitiikan poliittisuuden sisältämä merkitys. Käsitteitä voidaan käyttää rinnakkain viittaamassa samaan toimintaan, mutta on tärkeää, etteivät kulttuuripolitiikan käsitteen poliittiset merkitykset häviä kulttuurisuunnittelun näennäisesti neutraaleihin merkitykseen. Kulttuuripolitiikan käsite ei saa hävitä neutraaliuteen. Samalla viestitetään, ettei kulttuuripolitiikan käsitteen kohde – kulutus ja tuottaminen sekä niiden manipulointi – saa neutralisoitua. Kysymys on semanttisesta taistelusta kulttuuripolitiikan, mutta myös kulttuurisuunnittelun käsitteen arvoluonteesta.

Arvottamiseen liittyvää taistelua käydään myös eräässä toisessa tekstissä, jossa myös rinnastetaan kulttuurisuunnittelu ja kulttuuripolitiikka, mutta jonkin verran eritavoin. Teksti, ”Kuinka taide saadaan kaikkien ulottuville”, on uutisjutun kaltainen ja siinä esitellään erään seminaarin puheenvuoroja ja ehdotuksia. Kulttuuripolitiikka mainitaan vain yhtä puheenvuoroa esiteltäessä. Tämä esitelmä koski kulttuurisuunnittelua. Kulttuuripolitiikka ja kulttuurisuunnittelu näyttävät tasavertaisena parina siten, että ne rinnastetaan ”ja” -konjunktiolla. Puheenvuorossa sanotaan,

---

¹⁸⁵ Kulttuurin manipulointi, Parnasso 1968, 74–80.

ettei näiden kohdalla ole kysymys ainoastaan tehokkaasta suunnitteluorganisaatiosta ja tutkimustoiminnasta, vaan myös arvovalinnoista sekä ideologisista ja aatteellisista valinnoista. Nämä valinnat koskevat kulttuuripalvelusten laatua ja sisältöä sekä kulttuuripolitiikan asettamista oikealle tärkeyssijalle.¹⁸⁶ Kysymys ei ole semanttisesta arvomerkitysten välisestä taistelusta, kuten edellisessä tekstissä, vaan kulttuuripolitiikan toiminnallisesta sisällöstä. Kulttuurisuunnittelun ja kulttuuripolitiikan välinen suhde näyttää paljon yksioikoisemmalta kuin edellisessä tekstissä, eikä niiden liittoon sisältyviä merkityksiä kyseenalaisteta.

Muita suunnittelu-termejä, jotka liitettiin kulttuuripolitiikan käsitteeseen, löytyi teksteistä aina sieltä täältä. Joissakin teksteissä tehtiin kulttuuripolitiikan pesäeroa muista suunnittelutoimista. Esimerkiksi ”Musiikki ja vapaa-aika” -artikkelissa kulttuuripoliittinen erotetaan selkeästi omaksi alueekseen ”yksipuolisesta sosiaalisesta ja yhteiskuntasuunnittelullisesta aspektista”. Tämä näkökulma on kirjoittajan mukaan hallinnut liian yksipuolisesti vapaa-ajan tarkastelua.¹⁸⁷ Kirjoittaja katsoo tarpeelliseksi sekä liittää kulttuuripolitiikan yhteiskuntasuunnittelun rinnalle että erottaa sen omaksi alueekseen. Kirjoituksessa ”Maalaiskunta kulttuuriyksikkönä” liitetään kulttuuripolitiikka läheisesti muihin suunnittelumuotoihin, mutta kuitenkin se pidetään niistä erillisenä. Kirjoittaja mainitsee kulttuuripolitiikan esimerkiksi yhdyskuntasuunnittelun yhteydessä. Kulttuurisuunnittelu, yhdyskuntasuunnittelu ja koulusuunnittelu kietoutuvat kirjoittajan mielessä yhteen, ja hän käsittelee niitä toisistaan erillisinä mutta toisiaan tukevinä alueina.¹⁸⁸ Yhteiskunta- ja yhdyskuntasuunnittelu ovat ne suunnittelu-termit, jotka koettiin läheisiksi kulttuuripolitiikan käsitteen kanssa. Näyttää siltä, että niiden referentit leikkaavat toisiaan, minkä vuoksi niiden merkityksmaailmoissakin on yhtymäkohtia.

Taidepolitiikka

Kulttuuripolitiikan ja taidepolitiikan käsitteet kävivät läpi monimutkaisia suhdeprosesseja teksteissä. Kirjoittajat yhdistelivät, erottelivat ja järjestelivät niitä, ja eräs jopa asetti ne vastakkain. Kulttuuri- ja taidepolitiikan välisessä suhteessa tuli esille selvästi myös julkisen tiedotusvälineen, sanomalehden valta merkityksen luomisessa. Asetelma oli usein sellainen, että

---

¹⁸⁶ Kuinka taide saadaan kaikkien ulottuville, HS 16.9.1968, 14.

¹⁸⁷ Musiikki ja vapaa-aika, Rondo 1–2 / 1967, 3–4.

¹⁸⁸ Maalaiskunta kulttuuriyksikkönä, Kaltio 2 / 1968, 36–37.

valtalehden kirjoittajan sana asettui voimakkaammaksi kuin esimerkiksi yksittäisen seminaaripuhujan sana. Suurin silmäänpistävä seikka oli kuitenkin se, että teksteissä näkyi kulttuuripolitiikan käsitteessä tapahtunut murros taidepolitiikan käsitteen kautta.

Murroksesta puhuttiin eksplisiittisesti teksteissä. Jutussa ”Kulttuuripolitiikan puintia tammikuussa” käytiin läpi seuraavassa kuussa olevien kulttuuripoliittisten neuvottelupäivien taustaa muun muassa haastatteleamalla erästä järjestäjää. Mielenkiintoista tekstissä, lähinnä haastateltavan lausunnoissa, on se, että siinä tulee esille tapahtumassa oleva murros pelkästä taidepolitiikasta uudentyyppiseen kulttuuripolitiikkaan. Tekstissä annetaan ymmärtää, että jotain uutta on muodostumassa ja se ilmaistaan suoraan: ”Suomen kulttuuripolitiikka on juuri muotoutumassa”. Tämä konkreettiseen toimintaan viittaava virke liittyy myös käsitteissä tapahtuneeseen liikkeeseen. Taidepolitiikan käsite samanaikaisesti muuttaa muotoaan ja tulee alisteiseksi kulttuuripolitiikan käsitteelle. Tämä näkyy siinä, miten tekstissä käsitellään kulttuuri- ja taidepolitiikkaan kuuluvia toimijoita, jotka määrittävät käsitettä. Toimijoita ovat taiteilijat ja kulttuuripoliitikot. Tekstissä väitetään, etteivät taiteilijat enää ole ainoita asiantuntijoita taidepolitiikan alalla ja että he luovuttavat tilaa kulttuuripoliitikoille.¹⁸⁹ Näin taidepolitiikka on kulttuuripolitiikan toimijoiden aluetta, mutta tekstissä ei vastaavasti sanota, että kulttuuripolitiikka olisi taiteilijoiden aluetta. Kyse on taidepolitiikan alistumisesta kulttuuripolitiikalle – niin käsitteellisen kuin konkreettisen toiminnan tasolla. Taidepolitiikasta tulee yksi kulttuuripolitiikan lonkeroista.

Taidepolitiikan muodonmuutokseen ja alistumiseen liittyy se, että se saa rinnalleen muita politiikka termejä. Kulttuuripolitiikka nimittäin liitetään edellä mainitussa tekstissä eksplisiittisesti sosiaali- ja talouspolitiikkaan. Samalla kulttuuripolitiikka liitetään demokraattisiin käytänteisiin, kuten kansanvaltaan, julkiseen keskusteluun ja kansalaisten informoimiseen, mihin liittyy keskustelu kulttuuripolitiikan kahdesta muotoutumismahdollisuudesta, valtiojohtoisesta tai valtion tukemasta vapaasta kulttuuripolitiikasta.¹⁹⁰ Kulttuuripolitiikan käsite liittyy yhteiskuntaan, sen toimintaa ja sen rakennetta määrittävään kielelliseen toimintaan, mihin taas taidepolitiikan käsite ei kykene.

---

¹⁸⁹ Kulttuuripolitiikan puintia tammikuussa, HS 16.12.1967, 16.

¹⁹⁰ Ibid.

Siirtyminen uuteen tulee esille myös tekstissä ”Populaarikulttuurin asema”. Uuteen siirtyminen liittyy kulttuurin määrittelemiseen. Puhujan mukaan taide on perinteisesti ymmärretty korkeakulttuurina, ja tästä johtuen kulttuuripolitiikka on käsitetty taidepolitiikkana. Tämä on johtanut siihen, että populaarikulttuuri on jäänyt kulttuuripolitiikan ulkopuolelle.¹⁹¹ Tämä viittaa siihen, että kulttuuripoliittisia toimintoja on sisällytetty taidepolitiikan käsitteen alle, mikä vastaavasti on vaikuttanut siihen, millaisia nämä toiminnot ovat olleet. Käsite taidepolitiikka on vääristynyt, vanhanaikainen ja riittämätön versio kulttuuripolitiikan käsitteestä. Taidepolitiikan käsite jälleen kerran alistuu kulttuuripolitiikan käsitteelle, ja tämä alistuminen merkitsee jotain uutta ja viittaa johonkin uuteen toimintaan. Tässä alistumisessa on mielenkiintoista se, että taidepolitiikka toimii alistuessaan myös vastakkaisena kulttuuripolitiikalle, ja tämän vastakkaisuuden kautta määrittää kulttuuripolitiikkaa.

”Populaarikulttuurin aseman” -tekstissä uusi liittyy taloudelliseen toimintaan ja sen liittämiseen kulttuuripolitiikan käsitteeseen. Siinä kulttuuripolitiikan käsite viittaa taloudelliseen aktiviteettiin, taiteen ja populaarikulttuurin tuottamiseen sekä tämän tukemiseen. Toisaalta kulttuuripolitiikan käsite viittaa myös yhteiskunnallis-poliittiseen toimintaan, sillä taloudellinen toiminta nähdään myös yhteiskunnallisena toimintana. Taiteen ja populaarikulttuurin tuotteet ovat puhujan mukaan miljöötekijöitä, minkä vuoksi kulttuuripolitiikka on yhteiskuntasuunnittelua, jonka päämääränä on viihtyvyysyhteiskunta.¹⁹² Kulttuuri on taloudellista, ja taloudellinen on yhteiskunnallista. Näin myös kulttuuripolitiikka on taloudellinen ja yhteiskunnallinen käsite. Taidepolitiikan käsite toisaalta viittaa toimintaan, joka ei ole taloudellista eikä yhteiskunnallista, mutta toisaalta sen toiminnallista viittauskohdetta ei oikeastaan ole tai se on pelkkää kuvitelmaa, sillä taide on taloudellista ja yhteiskunnallista – toisin kuin aikaisemmin on ymmärretty. Kulttuuripolitiikkaan liittyvä uusi on uudenlaista tapaa ymmärtää ja hahmottaa asioita.

Useimmissa teksteissä kulttuuripolitiikka ja taidepolitiikka erotettiin toisistaan, mutta tästä huolimatta niiden käytössä esiintyi sekavuuksia. ”Taidetoimikuntakeskustelua” -artikkelissa kulttuuripolitiikka yhdistetään lainattaessa toisen kirjoittajan tekstiä tehokkuuteen, koko maan ja

---

¹⁹¹ Populaarikulttuurin asema, HS 9.7.1967, 6.

¹⁹² Ibid.

kaikkien kansanosien palveluun. Kirjoittaja itse sanoo, ”ettei taiteilijalla ole paljon sanottavaa yleisestä kulttuuripolitiikasta, mutta taidepolitiikasta on varmasti ja siitähän tässä on kyse”. Taiteilijat ja taidejärjestöt yhdistetään tekstissä nimenomaan taidepolitiikkaan, joka on tekstin keskeinen käsite. Toisaalta kirjoittaja ei pysy systemaattisesti tällä linjalla, vaan hänen mukaansa on ”etusija annettava alan piirissä kehittyneelle kulttuuripoliittiselle ja taidekohtaiselle asiantuntemukselle”. Alalla hän tarkoittaa taide-elämää. Vaikka kirjoittaja tiukasti pyrkii lokeroimaan taidepolitiikan ja kulttuuripolitiikan erilleen, ne kuitenkin liukuvat toisiinsa taiteen hallinnollista organisointia koskevan asiantuntemuksen yhteydessä.¹⁹³ Hallinto näyttäisi tässä tekstissä sekoittavan toimijoita ja näin myös niihin liittyvien käsitteiden pätevyysaluetta. Selkeää rajaa taidepolitiikan ja kulttuuripolitiikan käsitteiden merkitys- ja viittausalueiden väliin ei voi vetää.

Sekaannusta kulttuuripolitiikan ja taidepolitiikan käsitteistä löytyy muualtakin, vaikka selkeän hierarkkisen rakennelman kannattajakin löytyy. Esimerkiksi eräässä tekstissä olevassa seminaaripuheenvuoron lainauksessa kulttuuripolitiikka näyttää käsittävän tiede- ja taidepolitiikan, olevan niitä hierarkkisesti korkeammalla¹⁹⁴. Lievä sekaannus oli kuitenkin yleisempää kuin tämänkaltainen selkeä näkemys. ”Organisaation tehtävänä on tasapainottaa kokonaisuutta” -jutussa käydään läpi erään seminaarin puheenvuoroja. Sekaannus johtuu joko jutun kirjoittajasta tai lainattujen puhujien eri näkemyksistä. Yleensä ottaen kulttuuripolitiikka näytetään ymmärrettävän kattokäsitteeksi, jonka alle taidepolitiikka kuuluu, mutta tämä ei ole kovin selvää. Esimerkiksi sekä kulttuuri- että taidepolitiikan yhteydessä luetellaan samat kolme kohde- tai toimijaryhmää: taiteenharjoittajat eli taitelijat, taiteenharrastajat sekä taiteen vastaanottajat tai kuluttajat. Tämä voidaan tulkita joko niin, ettei kulttuuri- ja taidepolitiikkaa erota määritelmällisesti toisistaan politiikan kohderyhmät vaan jokin muu, tai niin etteivät puheenpitäjät tai jutun kirjoittaja tiedä käsitteellisellä tasolla, mikä on kulttuuri- ja taidepolitiikan ero, tai he eivät ylipäätään tee selvää eroa niiden välillä.¹⁹⁵ Käsitteitä määrittävät toimijat ovat samoja, mikä sekoittaa käsitteiden merkitys- ja viittausalueita.

---

¹⁹³ Taidetoimikeskustelu, Taide 1 / 1968, 45.

¹⁹⁴ Paremmat aineelliset edellytykset monisäikeistävät kulttuurin ongelmia, HS 28.1.1968, 26.

¹⁹⁵ Organisaation tehtävä on tasapainottaa kokonaisuutta, HS 19.6.1968, 19.

”Organisaation tehtävänä on tasapainottaa kokonaisuutta” -tekstissä tuli esille lehtijutun kirjoittajan ja tämän lainaamien puhujien välinen omalaatuinen suhde, joka joko sekoittaa tai järjestää tekstiä. ”Apurahoja, Helsinki-palkinto ja kaupungin taidepolitiikka” -jutussa tämä suhde tulee selkeämmin esille. Siinä jutun kirjoittaja käyttää käsitettä kulttuuripolitiikka, kun hän esittelee eräässä apurahojen ja palkintojen jakotilaisuudessa pidetyn puheen pääpiirteet. Itse puheen suorissa lainauksissa ei mainita kulttuuripolitiikkaa, vaan puhutaan taidepolitiikasta ja hivenen myös kuvataidepolitiikasta. Jutun kirjoittaja tulkitsi puheen käsitelleen ”mm. kunnallisen kulttuuripolitiikan luonnetta yleensä ja Helsingin kaupungin kulttuuripolitiikassa tapahtunutta kehitystä ja tulevaisuuden näköaloja”. Kulttuuri-, kuvataide- ja taidepolitiikan käsitteiden yhteydessä puhuttiin kaupungista ja kaupungin toiminnasta, mutta taidepolitiikan käsitteeseen liitettiin selkeämmin käsitykset taiteesta, taiteen yleisöstä ja taiteentekijöistä.¹⁹⁶ Näyttäisi siltä, että lehtijutun kirjoittaja ymmärsi taidepolitiikan osaksi kulttuuripolitiikkaa, ja näitä käsitteitä yhtenäistävä tekijä oli hänen kielellisessä hahmottamiskyvyssään kaupunki ja käsitys kaupungin toiminnasta. Sanomalehden voi katsoa toimineen yhtenä kulttuuripolitiikan käsitteen yleistäjänä ja määrittäjänä, eikä tähän viittaa vain edellä käsitelty teksti vaan myös muut, etenkin Helsingin Sanomissa ilmestyneet tekstit.

Muita politiikka termejä

Edellä tuli ilmi, että kulttuuripolitiikan käsitteen yhdistäminen yhteiskunnallisiin ja taloudellisiin käsitteisiin ja käsityksiin kertoi muutoksesta uuteen tai siitä, että puhujat ajattelivat ainakin osittain toimivansa uuden asian kanssa. Kulttuuripolitiikka usein rinnastettiin yhteiskuntavartaloisten käsitteiden kanssa jopa niin voimakkaasti, ettei rinnastettavien termien välillä tuntunut juuri olevan eroa.

Artikkelissa ”Puheenvuoroja ja vastalauseita: sosiaalistuvan kulttuurin kuva” kulttuuripolitiikka tai kulttuuripoliittinen esiintyivät lähinnä käsiteryppäessä tai toisen käsitteen kanssa yhdessä. Kulttuuri- ja yhteiskuntapoliittinen mainitaan kahdesti yhdessä, ja käsiteryppäistä mainittakoon ”kulttuuripoliittiset, yhteiskunnalliset ja poliittiset kysymykset” -ilmaisu sekä sosiaali-, talous- ja

---

¹⁹⁶ Apurahoja, Helsinki-palkinto ja kaupungin taidepolitiikka, HS 18.5.1968, 13.

kulttuuripoliittiset investoinnit -ilmaisu.¹⁹⁷ Tällainen rypäskäyttö ei kerro ainoastaan tasapuolisesta käsitteiden rinnastuksesta, vaan myös jossain määrin käsitteen leväperäisestä käytöstä. Näyttää nimittäin siltä, että kirjoittaja käyttää kulttuuripoliittinen -ilmaisu suhteellisen määrittelemättömästi ja laajasti. Se näyttäisi olevan suhteellisen tyhjä ilmaisu, joka kuuluu esittää tietyssä kontekstissa. Tekstissä näyttäisi olevan ääneen lausumaton doktriini siitä, että kulttuuripoliittisen on esiinnyttävä yhteiskuntapoliittisen rinnalla.

Tällainen käsitteiden ja ilmaisujen rypäskäyttö liittyy sellaiseen ilmiöön, jota voisi kutsua politiikkapöhöttymäksi. Tähän ilmiöön kuuluu, että teksteissä esiintyy valtavasti erilaisia -politiikka termejä. Kulttuuripolitiikka on yksi näistä monista termeistä. ”Maakuntien kulttuuripolitiikan tähdättävä osakulttuureihin” -tekstissä esiintyy monen sortin politiikkaa. Jutun kirjoittaja tuntuu olleen erityisen ihastunut erilaisiin politiikka-termeihin, sillä hän näyttää keränneet erään seminaarin puheenvuoroista erityisesti ne, joissa vilahtaa sana politiikka. Yksistään kulttuuripolitiikka esiintyy kahdeksan kertaa. Muista politiikka-sanoista yleisin on yhteiskuntapolitiikka, mutta lisäksi mainitaan kehittämisspolitiikka, sosiaalipoliittinen, tutkimuspolitiikka, taidepolitiikka ja koulupolitiikka.¹⁹⁸ Kaikki käytetyt politiikka käsitteet ovat läheisiä toisilleen siten, että ne olisi voitu hyvin pitkälti korvata toisillaan virkkeen tarkoituksen oleellisesti muuttumatta. Virkkeiden toiminnallinen tarkoitus tuntuukin ohittavan virkkeiden substantiaalisien sisällön. Virkkeillä tavoitellaan päämääriin tähtäävän toiminnan aikaansaamista sekä teknisiä ja hallinnollisia suorituksia. Käsitteet itse jäävät ensisijaisesti tyhjiksi ja vasta toissijaisesti ilmentävät jotain substanssia.

Muita kulttuuripolitiikan kanssa esiintyviä ja osittain politiikkapöhötystaudin piikkiin laskettavia käsitteitä olivat esimerkiksi tiedepolitiikka¹⁹⁹, tutkimuspolitiikka²⁰⁰, korkeakoulupolitiikka²⁰¹ ja jopa teatteripolitiikka. Teatteripolitiikka on harvinainen tapaus. Kyseessä olevassa tekstissä kulttuuripolitiikka esiintyy analogisesti teatteripolitiikan kanssa: ”Teatteripolitiikasta on kyse,” –

---

¹⁹⁷ Puheenvuoroja ja vastalauseita: sosiaalistuvan kulttuurin kuva, HS 2.4.1967, 22.

¹⁹⁸ Maakuntien kulttuuripolitiikan tähdättävä osakulttuureihin, HS 6.6.1967, 16.

¹⁹⁹ Esim. Paremmat aineelliset edellytykset monisäikeistävät kulttuurin ongelmia, HS 28.1.1968, 26.

²⁰⁰ Kulttuuripolitiikan puintia tammikuussa, HS 16.12.1967, 16.

²⁰¹ Yliopistokasvatuksemme ja kulttuuri, HS 29.8.1968, 4.

”On puhuttava kulttuuripolitiikasta”. Näiden kahden lauseen referentti on sama, toisin sanoen poliittinen toiminta, joka ohjaa esimerkiksi varojen jakamista.²⁰²

4.4. Tekniikkaa vai arvoja ja ideologiaa

Teksteissä käytiin kamppailua siitä, kuuluuko kulttuuripolitiikan käsitteen merkitysmaailmaan poliittisia ja ideologisia kysymyksiä sekä arvolausemia, vai onko kulttuuripolitiikan käsite merkitykseltään neutraali ja tekninen viitaten tekniseen toimintaan, jonka tarkoituksena on huoltaa, parantaa ja kehittää.²⁰³ Suurin osa kirjoittajista piti kulttuuripolitiikkaa nimenomaan poliittisena ja arvoja luovana tai levittävänä käsitteenä, mutta varsinkin sanomalehtien uutisjutuissa yleinen puhetapa käsitteeseen liittyen lähenei teknistä merkitystä. Tärkeää teksteissä oli usein myös paikantaa käsitteen poliittinen suunta ja arvomaailma.

Tekniikkaa ja parantamista

Tarkastelen ensiksi sitä ajatuskulkua, jossa kulttuuripolitiikka ymmärrettiin lähinnä yhteiskuntatekniikkana. Usein tämän ajattelun taustalla näkyi usko tieteeseen ja tutkimukseen, jotka ymmärrettiin neutraaleina ja joihin tehokkaan ja hyvän kulttuuripolitiikan tulisi perustua. ”Mitä on taiteen sosiologia” artikkeli on tästä oiva esimerkki. Siinä empiirisen tutkimuksen ja sosiologian katsotaan soveltuvan kulttuurisuunnittelun pohjaksi, koska sosiologia pysyy mukana epävarmassa ja jatkuvasti muuttuvassa tilanteessa ja koska se on ”jokseenkin vapaa arvolausumista ja melkein täysin vapaa perinnäisistä aksioomanasetteluista”. Kulttuuripolitiikan täytyy perustua neutraaliin, arvovapaaseen empiiriseen tutkimukseen, havaintoihin – ei spekulatioihin. Havainnot koskettavat totuutta, niitä koskeva tieto on keräytyvää (tämän pitäisi jollakin tavalla erottua kasautuvasta) ja niitä koskevat käsitteet ja väittämät ovat solideja ja helppo osoittaa vääriksi tai oikeiksi.²⁰⁴ Kulttuuripolitiikka käsitteenä perustuu neutraaleihin

---

²⁰² Teatteripolitiikasta on kyse, ei linnoista, HS 30.10.1968, 18.

²⁰³ Tämän keskustelun voi nähdä liittyvän englannin kielen kautta tutuksi tulleeseen erotteluun: *policy – politics – polity*. Kari Palonen selvittää, että *politics*-käsitteellä viitataan toimintaan. *Policy*-termillä tarkoitetaan etukäteen pohdittua toiminnan linjaa. *Polity* taas viittaa poliittiseen järjestelmään tai poliittiseen kenttään. (Palonen 1993, 8–9.) Suomessa näihin asioihin viitataan usein vain politiikan käsitteellä. Tämä voi olla yksi syy siihen, miksi kulttuuripolitiikan käsite ilmenee erilaisena teksteissä. En kuitenkaan syvenny tähän nyt, sillä koen tärkeämpänä antaa analysoitavien tekstien puhua omalla painollaan.

²⁰⁴ Mitä on taiteen sosiologia, YL 8.3.1968, 11.

merkityksiin, joiden oikeellisuuden ja arvovapaan luonteen tiede on osoittanut. Käsitteeseen kuuluu myös käsitys tuottamisesta ja tuloksellisuudesta ²⁰⁵, jollaista reaalinakin toiminta on silloin, kun kulttuuripolitiikan käsite ja kulttuuripoliittinen toiminta perustuvat tieteen tuloksiin ja tieteen tuottamaan tietoon. Kulttuuripolitiikka ilmaisee teknistä toimintaa, jolla pyritään saamaan tuloksia aikaan.

Samankaltainen ajatus neutraaliin pohjaan perustuvasta toiminnasta, joka johtaa asioiden oikeanlaiseen hoitamiseen, näkyy Kulttuuripoliittisten neuvottelupäivien puheenvuoroja läpikäyneessä jutussa ”Itsehallinto kulttuurin itsenäisyyden ehtona ja ongelmana” Kulttuuripolitiikka mainitaan vain otsikon ”Kulttuurin funktio määrää politiikan” alla. Tekstissä määritellään kulttuuripolitiikan määräytyvän kulttuurien tehtävien tieteellisen määrittelyn pohjalta. Tätä kulttuurin funktioiden määrittelyä ei pidetä politiikkana vaan tieteen, sosiologian esille tuomana. Tähän pohjautuen tulee määritellä kulttuuripolitiikan tehtävä, joka on kulttuurin ohjaamista, tavoitteiden säätelyä, kulttuurin tukemista ja edellytysten säätelyä.²⁰⁶ Politiikka näyttää kutistuvan tieteen tuloksia noudattavaksi ja niitä toteuttavaksi tekniikaksi.

Vaatus perustaa jokin toiminta tieteen tuloksiin ja oletus näiden tulosten neutraaliudesta on kuitenkin itsessään arvolauselma. Tämän vuoksi kulttuuripolitiikan käsitteen tekninen merkitysmaailma on neutraaliusväitteistä huolimatta kaikkea muuta kuin neutraali. Tekstissä ”Itsehallinto kulttuurin itsenäisyyden ehtona ja ongelmana” tämä näkyy kahdella tavalla: ensinnäkin siinä, että kulttuurin todellisuus ymmärretään funktionaalisenä, ja toiseksi että tämän funktionaalisuuden sisältö on tietynlainen. Kulttuurin funktioita ovat a) ”toimintaa ohjaava mukauttaminen”, b) ”jatkuvuuden ylläpitäminen yhteiskunnassa”, c) ”integrointi, arvojen yhdentäminen” sekä c) ”yhteiskunnan ponnistuksen tuottamista tuloksista nauttiminen ja jopa kulttuurin uusiminen”. Kaikki nämä kulttuurin funktioiksi nimetyt ilmentävät puhujan konservatiivista käsitystä maailmasta ja sen toiminnasta, sillä ne koskevat status quon, jatkuvuuden ja harmonian ylläpitämistä. Vain viimeisessä kohdassa mainitaan muutokseen liittyvä termi. Myös ilmaisu tekstissä käytettävä ilmaisu ”luonnollisesti” voidaan ymmärtää liittyvän konservatiiviseen käsitykseen maailmasta, jossa on jokin luonnollinen perusta ja syy-

---

²⁰⁵ Mitä on taiteen sosiologia, YL 8.3.1968, 11.

²⁰⁶ Itsehallinto kulttuurin itsenäisyyden ehtona ja ongelmana, HS 26.1.1968, 18.

yhteys. Ilmaisua on seuraava: ”Kulttuuripolitiikan tulee luonnollisesti määräytyä näiden pohjalta, -
--”²⁰⁷

Kulttuuripolitiikan käsitteen tekninen merkitys tulee esille silloin tällöin sanomalehtijutuissa. Esimerkiksi ”Maakunnat tarvitsevat omaa korkeakulttuuria” -tekstissä Kulttuuripolitiikan käsite esiintyy hallintojaoston raportin yhteydessä, ja raportissa kulttuuripolitiikalla viitataan ennen kaikkea hallinnolliseen toimintaan. Kulttuuripolitiikalla pyritään saamaan aikaan jotain ja toteuttamaan päämääriä. Toisaalta teknisen toiminnan sisältämän merkityksen lisäksi, kulttuuripolitiikkaan liitetään joitakin arvovalintoja, vaikka näiden arvovalintojen muotoilu näyttääkin tekniseltä. Tekstissä ilmaistaan maakunnan kulttuuripolitiikan tavoitteeksi pyrkimys omaleimaiseen korkeakulttuuriin sekä paikallisia erikoispiirteitä korostavan maakunnallisen kulttuuripoliittisen kokonaisuohjelman aikaansaamiseen.²⁰⁸ Hallinnollisen liittäminen kulttuuripolitiikan käsitteeseen ei näin ollen ollut yksiselitteisesti teknistä, vaan siihen sisältyi myös poliittinen ulottuvuus. Sitä vastoin asetuksista ja asiantuntijaelimistä puhuttaessa kulttuuripolitiikan teknisyyttä korostui yksiselitteisemmin kuin hallinnollisissa teksteissä.²⁰⁹

Aatteita ja ideologiaa

Kulttuuripolitiikan poliittinen, ideologinen ja arvosidonnainen merkitys näyttää saaneen enemmän kannatusta kuin sen tekninen ja näennäisesti neutraali merkitys. Poliittisista sisällöistä ja arvoista esitettiin eri näkemyksiä, ja nämä näkemykset tuotiin yleensä selkeästi esiin. Tästä huolimatta kulttuuripolitiikan tekninen merkitys ja sen mahdollisesti voittama asema puheissa ymmärrettiin joidenkin kirjoittajien parissa uhkana, sillä pari tekstiä oli selvästi suunnattu tätä uhkaa vastaan.

Artikkelissa ”Kulttuurin manipulointi” sanotaan suoraan, että kulttuurisuunnittelussa ja kulttuuripolitiikassa on kysymys vallasta. Puhe vallasta keskittyy kulttuurin kulutuksen ja tuottamisen sekä niihin liittyvien säätelyvaatimusten ympärille. Kulttuuripolitiikka mainitaan tähän liittyen sosialististen maiden, erityisesti Neuvostoliiton yhteydessä. Kirjoittajan mukaan

---

²⁰⁷ Itsehallinto kulttuurin itsenäisyyden ehtona ja ongelmana, HS 26.1.1968, 18.

²⁰⁸ Maakunnat tarvitsevat omaa korkeakulttuuria, HS 11.6.1967, 20.

²⁰⁹ Esim. Taidetoimikuntien tehtävät määriteltiin asetuksella, 25.11.1967, 15.

Neuvostoliitossa kulttuuriaktiivisuuden lisäämisellä on saatu aikaiseksi ”yhteiskunta jossa spontaani muuntuminen ja uudistuminen on likipitään suunniteltu olemattomiin”. Kysymys on siitä, mitä kulttuuria tai minkä ryhmien kulttuuria ihmiset on saatu kuluttamaan yhä enemmän. Tällainen vaara on kirjoittajan mukaan Suomessakin: kulttuurin kulutuksen lisääminen kulttuurisuunnittelun kautta voi saada aikaan ”keskiryhmien otteen kiristymisen ja tilan vähenemisen yhteiskunnassa”.²¹⁰ Yksittäisen sosiaaliryhmän kulttuurimonopoli on estettävä. Kulttuurisuunnittelu ja kulttuuripolitiikka on yksittäisen tai yksittäisten sosiaaliryhmien vallan rakentamista, ylläpitämistä ja levittämistä.

Kirjoittajalla näyttäisi osittain olevan mielessä kapitalismin logiikka sosialististen diktatuurimaiden lisäksi. Hän tuntuu näkevän yhtäläisyyttä kapitalismin logiikassa ja sosiologien yhteiskunnan muotoa ja toimintaa koskevissa vaatimuksissa sekä näin ollen kulttuurisuunnittelussa ja kulttuuripolitiikassa, joiden toimijoita sosiologit ovat. Samalla tavalla kuin kapitalismin sisäinen logiikka tähtää monopoliin²¹¹, yksipuolisessa sosiologisessa kulttuurisuunnittelussa on vaarana yhdenmukaistaminen. Kirjoittaja sanookin, että kulttuurisuunnittelun yksipuolinen tavoite lisätä taiteen kulutusta ”on sellaisenaan harkitsematon ja vaarallinen”²¹². Kapitalismia, sosialistista suunnitelmataloutta ja yksipuolista kulttuurisuunnittelua / kulttuuripolitiikkaa yhdistää ajatus monopolista. Kulttuuripolitiikka on taloudellisen ja sosiaalisen vallan käsite.

Hänen mukaansa kulttuuripolitiikassa käytetään valtaa taiteen kautta, sillä taide on instituutio, kuten hän sen itse ilmaisee. Ajatuksena on, että taiteella on instituutiona hyvä ja pysyvä asema yhteiskunnassa, minkä vuoksi se soveltuu hyvin vallankäytön kohteeksi. Kulttuuripoliittinen vallankäyttö tapahtuu jo tehtyjen taideteosten kautta: ”Kulttuuripolitiikaksi kutsuttujen valtatointojen keinoksi jää siis vallan käyttö olemassa olevien taideteosten avulla”. Kirjoittaja selittää edelleen vallan muotoja olevan kaksi: omistus ja tulkinta. Näiden kautta käytetään sekä välillistä että välitöntä valtaa, ja valtaa käyttää aina jokin yhteiskunnan ryhmistä. Perimmiltään

---

²¹⁰ Kulttuurin manipulointi, Parnasso 1968, 74–80.

²¹¹ Kapitalismiin on sisältynyt 1800-luvulta lähtien monopolin tavoittelu. Monopolin tavoittelu oli yhä 1960-luvulla keskeinen ajatus kapitalismissa. (Dobb 1962, 43–55.) Vaikka kapitalismi on muuttanut muotoaan melko radikaalisti varsinkin viime vuosikymmenen aikana (ks. esim. Thrift 2005 1–10), pyrkimys monopoliin ei mielestäni ole kadonnut.

²¹² Kulttuurin manipulointi, Parnasso 1968, 74–80.

tulkinta ja omistus näyttävät olevan sama asia, sillä kirjoittajan mukaan tulkinnan valta on sama kuin omistus: ”miten mikäkin on tulkittava eli kuka minkin omistaa”.²¹³ Omistus ei näin ollen määrää ainoastaan sitä, mitä taidetta tuotetaan ja kulutetaan, vaan myös taidetta koskevaa tulkintaa. Kulttuuripolitiikan perimmäinen luonne näyttää olevan materiaalisen vallan käyttöä, ei ainoastaan tuottamisen ja kulutuksen ohjaamisessa, vaan myös tulkinnassa. Ohjaamalla tuottamista, kuluttamista ja tulkintaa kulttuuripolitiikka ja sen harjoittajat pyrkivät tiettyyn yhteiskunnallis-materiaaliseen päämäärään.

Kulttuuripolitiikan käsite on materiaaliseen ja yhteiskunnalliseen valtaan viittaava, ja sen merkityksiä hallitsevat ja ohjaavat yhteiskunnallistaloudelliset valtasuhteet. Sen merkityksiin on kiinnitettävä huomiota, sillä niistä käydään kamppailua yhtäläillä kuin siitä toiminnan alueesta, johon se viittaa.

Muissa teksteissä – paria tekstiä lukuun ottamatta – kulttuuripolitiikan käsite pyöri enemmän yhteiskunnallisten suhteiden kuin taloudellisten suhteiden ympärillä. Suurimmassa osassa teksteistä kulttuuripolitiikan käsitteen katsottiin edustavan liberaalin yhteiskunnan arvoja ja sen poliittista tilaa. Liberaalin yhteiskunnan merkityksiin liittyi erilaisia näkökantoja: joissakin teksteissä tuli esille liberaalin mutta sosialismista vaikutuksia saanut kanta, toisissa näkyi jäänteitä snellmanilais-hegeliläisestä ajattelusta, ja jotkut keskustelivat siitä, ketkä olivat toimijoita kulttuuripoliittisessa tilassa – valtio, kansalaisyhteiskunta vai aate- ja puoluepolitiikan edustajat.

Liberaaleja aatteita

Sanoin edellä yhteiskunnallisten suhteiden ohittavan taloudelliset merkitykset suurimmassa osassa teksteistä. Silti talous vilahtaa myös kulttuuripolitiikasta ja liberaalista yhteiskunnasta²¹⁴ puhuttaessa. Teksti ”Kulttuurivarojen käytön valvonta muodostunut entistä tärkeämmäksi” on senaikaisen opetusministerin eräs puhe julkaistussa muodossa. Puheen alkupuolella puhutaan

---

²¹³ Kulttuurin manipulointi, Parnasso 1968, 74–80.

²¹⁴ Liberaalin yhteiskunnan piirteitä voi katsoa olevan esimerkiksi yksilön vapauden ja autonomian sekä kansanvallan korostaminen. Taloudellinen liberalismi, oikeus yksityiseen omistukseen ja taloudelliseen toimintaan ovat liberaalin yhteiskunnan taloudellisia aatteita. (Hobhouse 1992a, 464, 467, 473–474.)

avarasta ja suvaitsevasta ilmapiiristä. Joitakin kappaleita myöhemmin ministeri ottaa esille liberalismiin: ”[S]uomen valtion virallinen kulttuuripolitiikka on liberalismien hengen mukaista”. Ministeri ymmärtää liberalismien taloudellisenä käsitteenä, mutta käyttää sitä lomittain sellaisen liberalismien kanssa, joka ei ole taloudellista. Tämä näkyy hänen puhuessaan Helsingin yliopiston autonomiasta ja tutkimuksen vapaudesta.²¹⁵ Taloudellinen liberalismi ja liberaalien aatteiden ajaminen liukuvat toisiinsa. Ehkä tarkoituksena on korvata joitakin liberalismien taloudellisia merkityksiä liberaalin yhteiskunnan merkityksillä. Joka tapauksessa kulttuuripolitiikka on sidottu tiukasti liberalismiin, niin taloudelliseen ideologiaan kuin yhteiskunnallisiin arvoihin – painon ollessa kuitenkin jälkimmäisessä. Sen arvomerkitukset kuuluvat liberalismien käsitteen merkitysmaailmaan.

Liberaaleja merkityksiä, joissa on rahtunen sosialistista ajattelua ja joita tämän vuoksi voisi kutsua sosiaalidemokraattiseksi liberalismiksi²¹⁶, tulee esille esimerkiksi artikkelissa ”Kulttuurivälitys Pohjoismaissa”. Tekstissä kannatetaan kulttuurin demokratisoimista, keskustelua ja oikeudenmukaista varojen jakamista. Kulttuuripolitiikan käsitteen tulisi sisältää nämä merkitysmaailmassaan, mutta samalla konkreettisen kulttuuripolitiikan tulisi ajaa näitä asioita. Ilmeisesti kulttuuripolitiikkaa ei kirjoittajan mielestä vielä liitetä näihin ainakaan tarpeeksi voimakkaasti, sillä hän vaatii kulttuuripolitiikan muuttamista.²¹⁷ Kulttuuripolitiikan käsitteen merkityksistä tulee käydä kamppailua kohti liberaaleja arvoja, johon viittaavat kulttuurin demokratisoiminen ja keskustelu, sekä lieviä sosialistisia arvoja, joissa painotetaan oikeudenmukaista varojen jakamista. Kirjoittaja ei itse puhu kamppailusta vaan muutoksesta, mutta artikkelissa ”Matkaopas 60-luvun kulttuuripolitiikkaan” sitä vastoin viitataan selkeämmin taistelun käymiseen. Teksti on kirja-arvostelu, mutta käsittelee myös arvoja ja ilmaisee kantaa. Kirjoittaja liittää kulttuuripolitiikan ideologiaan, arvoihin tai arvovalintoihin sekä poliittiseen ja sosiaaliseen aktiivisuuteen. Ideologiset ja arvoihin liittyvät taistelut käydään kirjoittajan mukaan keskustelussa, lähinnä lehdistön, ja taiteen kentillä. Taistelun substansseja ovat etenkin vapaus tai

---

²¹⁵ Kulttuurivarojen käytön valvonta muodostunut entistä tärkeämmäksi, HS 17.11.1967.

²¹⁶ Sosiaalidemokraattisen liberalismien voi ymmärtää sellaiseksi liberalismien muodoksi, jossa yksilön vapauden rinnalle otetaan yhtä tärkeänä elementtinä yhteisön toiminta, sen antama apu ja sen elämän jatkuvuus. Yksilön oikeus ei saa olla ristiriidassa yhteisen hyvän kanssa ja se onkin olemassa vain yhdessä yhteisen hyvän kanssa: se mikä on yhteisön hyvää, on yksilön hyvää. Valtioon suhtaudutaan myötämielisesti. (Hobhouse 1992b, 479–483.)

²¹⁷ Kulttuurivälitys Pohjoismaissa, YL 26.4.1968, 4.

demokratia, jotka asettuvat vastatusten ennakkosensuurin ja totalitarismin kanssa.²¹⁸ Kulttuuripolitiikka ei ainoastaan kanna mukanaan joitain arvoja, vaan sen merkitysmaailmassa käydään jatkuvasti taistelua arvoista.

Liberaalit ja lievät sosialistiset arvot saavat rinnalleen myös utilitaristisia arvoja. Artikkelissa ”Valtiojohtoisuus ja kulttuuritoiminta” tulee esille ajatuksia, jotka muistuttavat hätkähdyttävästi hedonistista utilitarismia²¹⁹. Tekstissä katsotaan sellaisen olevan arvokasta, joka osoittautuu yleisen edun kannalta hyödylliseksi. Päämääränä on yhteiskunnan onnellisuus. Poliittisella toiminnalla ja ideologialla voidaan saada tämä päämäärä aikaiseksi, sillä kirjoittaja esittää kysymyksen siitä, ”minkälaisen sosiaalisen järjestelmän puitteissa yhteiskunnan onnellisuus voidaan --- parhaiten saavuttaa”. Poliittinen aatesuuntaus on sosiaalisen järjestelmän määrittelemistä ja sen päämäärä on yhteiskunnan onnellisuus. Kulttuuri ja kulttuurintukeminen ovat tekijöitä, joiden avulla voidaan päästä yhteiskunnan onnellisuuteen ja jotka ovat yleisen edun kannalta hyödyllisiä, sillä kulttuuritoiminnan varsinainen ydin on kirjoittajan mukaan yksilön ja ihmiskunnan henkinen ja sivistyksellinen kehittyminen sekä jatkuva eteenpäin pyrkiminen korkeamman tason saavuttamiseksi.²²⁰ Kulttuuripolitiikkakin näin ollen tähtää yhteiskunnan hyvään eli onnellisuuteen.

Tällainen utilitaristinen puhe vetää kulttuuripolitiikan käsitteen eettisten ja moraalisten kysymysten alueelle: mikä on hyvää ja millainen toiminta johtaa hyvään. Utilitarismissa eivät eettiset arvot ole itsenäisiä, vaan perustuvat johonkin muuhun arvoon, kuten Esa Saarinen asian kiteyttää²²¹. Tässä tapauksessa arvot, lähinnä käsitys hyvästä, perustuvat yleiseen hyödyllisyyteen sekä onnellisuuteen ja sen saavuttamiseen. Kulttuuripolitiikan käsite ei sisällytä itseensä ainoastaan keskustelua poliittisista arvoista vaan myös eettisistä arvoista ja moraalisesta toiminnasta. Tosin nämä keskustelut limittyvät keskenään niin, ettei niitä ole kaikissa tapauksissa mahdollista erottaa toisistaan. On kuitenkin korostettava, että utilitaristisia arvoja sisältävän ”Valtiojohtoisuus ja kulttuuritoiminta” -artikkelin lisäksi näin selkeitä eettisiä arvokysymyksiä ei muissa teksteissä esiintynyt.

---

²¹⁸ Matkaopas 60-luvun kulttuuripolitiikkaan, HS 21.5.1967, 23.

²¹⁹ Ks. hedonistisesta utilitarismista esim. Saarinen 1994, 290.

²²⁰ Valtiojohtoisuus ja kulttuuritoiminta, HS 26.1.1968, 6.

²²¹ Saarinen 1994, 290.

Demokratian käsitteen esiintyminen oli teksteissä yleensä merkki liberaalien arvojen kannattamisesta. Se esiintyi yleensä ideana ja – voisi melkein sanoa – eräänlaisena ihmisoikeutena, kuten asian voisi tulkita artikkeleista ”Kulttuurivälitys Pohjoismaissa” ja ”Matkaopas 60-luvun kulttuuripoliittiseen”. Eräissä teksteissä se kuitenkin liitettiin ennemminkin massaan ja lukuihin, jotka saadaan esille tutkimuksella. ”Kulttuurin päämäärä on kulutustapahtuma” -tekstissä tutkimuksen kautta on saatava kulutuksesta tietoa, ja tämä kulutusta koskeva tieto on demokratian kulmakivi. Tekstissä käytetään ilmaisuja ”kulttuuripoliittinen demokratiamme” ja ”kulttuuripoliittinen tutkimus ja suunnittelu”. On mielenkiintoista huomata, että ilmaisun ”kulttuuripoliittinen tutkimus ja suunnittelu” korvataan myöhemmin ilmaisulla ”kulttuuridemokraattinen tutkimus ja suunnittelu”.²²² Massojen kulutustarpeita ja -tapoja koskeva tutkimus liittyy kulttuuripoliittiseen ja kulttuuridemokraattiseen. Se onkin kulttuuripoliittistä ja kulttuuridemokratiaa määrittävä tekijä. Kulttuuripoliittisen käsitteen näyttäisi tätä taustaa vasten edustavan demokraattisia toimenpiteitä, jotka tarkoittavat massojen kulttuurin kulutuksen mahdollistamista. Kulttuuripoliittisen käsitteen itsessään näyttäisi olevan väline toteuttaa tutkimukseen perustuvaa demokratiaa. Tässä on näkyvissä demokratian edustamien liberaalien arvojen liukuminen tekniseen tutkimukseen perustuvaan merkitykseen. Tämän voisi katsoa johtuvan siitä, että sillä toisin kuin muissa demokratian käsitteen sisältämissä artikkeleissa, joissa demokratia on idea, ”Kulttuurin päämäärä on kulutustapahtuma” demokratia on materiaa. Kulttuuripoliittisen käsitteen taustalla on demokratian käsite sillä, ovatko sen merkitysten lähtökohdat ideaa vai materiaa.

Snellmanilais-hegeliläinen

Liberaalien ja lievästi sosialististen arvojen ajamista sekoitti kuitenkin snellmanilais-hegeliläisten teemojen esiintyminen. Snellmanilais-hegeliläisellä viittaan tässä joihinkin keskeisiin filosofisiin elementteihin, jotka ovat peräisin J. V. Snellmanilta ja G. W. F. Hegeliltä. Snellmanilaisuutta edustavat teksteissä lähinnä tapa puhua sivistystehtävästä ja kouluttamisesta. Mika Ojakangas kertoo Snellmanin filosofiassa kasvatuksella olevan erityinen merkitys. Sen kautta ihminen vapautuu luonnon pakosta ja sokeiden viettien orjuudesta. Vapautuminen edellyttää pakkoa, hengen ja sivilisaation pakkoa, ja tässä vapautumisessa pakon kautta tarvitaan sivistystyötä ja

---

²²² Kulttuurin päämäärä on kulutustapahtuma, HS 1.8.1967, 11.

koulua. Yksilön vapaus toteutuu vain yhteisössä, joka on hengen järjellistä elämää ja traditioita. Tätä yhteisöä edustavat kansalaisyhteiskunta ja valtio.²²³ Hegeliläisyyttä voi katsoa edustavan Snellmaninkin ajattelussa näkyvä ajatus kansakunnasta erityisenä kokonaisuutena, jonka osat ovat erottamattomia toisistaan: kansakunnan henki on orgaaninen kokonaisuus. Jokaisella kansakunnalla on sille ominainen tapa ajatella ja toimia.²²⁴ Snellmanilais-hegeliläiset ajatusmallit yhdistetään teksteissä usein liberaaleihin arvoihin ja niiden ajamiseen, esimerkiksi siten, että katsotaan tarpeelliseksi kouluttaa kansalaisia osaksi liberaalia yhteiskuntaa ja että yksilöiden kehitys nähdään osana kansakunnan kehitystä.

Artikkelissa ”Lisää kuntakulttuuria” katsotaan, että demokratia saadaan aikaan kouluttamalla ja sivistämällä ihmisiä. On lisättävä kuntakulttuuria. Kirjoittajan mukaan on kiinnitettävä huomio alueelliseen kulttuurisuunnitteluun, josta voi olla hyötyä kunnallisellekin tasolle, on tuettava kuntalaisten omatoimista kulttuuriharrastusta sekä harjoitettava propagandaa tai sivistystyötä koulussa, lehdistössä, radiossa ja televisiossa myönteisen kulttuuriasenteiden luomiseen. Propagandan ja kasvatuksen kautta on pyrittävä kohti kulttuuridemokratiaa.²²⁵ Sama sivistämis- ja kasvatustarkoitus näkyy saman kirjoittajan saman lehden edellisessä numerossa julkaistussa artikkelissa, mutta lisäksi siinä tulee esille selvemmin sivistettävien vastahankaisuus. Kuntalaiset on saatava harrastamaan kulttuuria, ja heidät on sivistettävä, jottei henkinen, materiaallinen ja taloudellinen edistys ja kehitys aja ohi maaseudun ja sen ihmisten, jotka ilmeisesti ainakaan osittain eivät tiedä itse omaa parastaan. Jotkut ihmiset ovat vastaan kulttuurihankkeita ja kulttuuria edistäviä toimenpiteitä, ja heidän päänsä on saatava kääntymään kaikkien parhaaksi.²²⁶ Ihmiset on sivistettävä, jotta saataisiin aikaan (kulttuuri)demokratia ja eteenpäin kulkeva kehitys.

Myös artikkelissa ”Yliopistokasvatuksemme ja sivistys” ajatuksena on tehdä nuorista ja ihmisistä yleensäkin valveutuneita ja kriittisiä kansalaisia. Mielenkiintoista on se, miten kirjoittaja kahdesti mainitsee sanan ”todellinen” kulttuuripolitiikan yhteydessä: hänen mielestään on olemassa todellinen kulttuuripolitiikka, joka on unohdettu yliopistoissa ja joka on muutenkin harvinaista. Todellinen kulttuuripolitiikka kehittää yhteiskuntaa. Kulttuuripolitiikka on jotain, jota

---

²²³ Ojakangas 2003, 48–49, 51, 56–58.

²²⁴ Beiser 1993b, 274.

²²⁵ Lisää kuntakulttuuria, Kaltio 3 / 1968.

²²⁶ Maalaiskunta kulttuuriyksikkönä, Kaltio 2 / 1968.

yliopistotkin harjoittavat samalla, kun ne kasvattavat nuoria.²²⁷ Tämän vuoksi yliopistojen tulisi erityisesti lähentyä todellista kulttuuripolitiikkaa. Termi todellinen tuntuu tarkoittava oikeanlaista, jonka vastakohtaksi asettuu vääränlainen, mutta poissuljettu vaihtoehto ei ole myöskään se, että todellisen vastakohtana olisi ei-todellinen, illusorinen, pettävä. Tämän ei-todellisen takana olisi todellinen. Kansalaisyhteiskunta edustaa todellista. Siinä yksilöt toimivat kriittisinä kansalaisina niin politiikan kuin kulttuurin alueilla toteuttaen liberaaleja arvoja. Siinä ihmiset toteuttavat itseään, omaa vapauttaan, kuten snellmanilaisesti asian voisi ilmaista.

Valtio – kansalaisyhteiskunta – puoluepolitiikka

Kulttuuripolitiikan käsitteeseen – sekä referenttinä että merkitysalueena – sisältyvistä toimijoista keskusteltiin teksteissä vilkkaan puoleisesti. Keskiöön nousee kolme toimijatahoa: valtio, kansalaisyhteiskunta sekä puoluepolitiikka ja sen toimijat. Valtion asemasta keskusteltiin monissa teksteistä puoluepolitiikan jäädessä vähäisempään asemaan. Niiden toimija- ja vastaparina nähtiin usein kansalaisyhteiskunta. Käsittelen ensiksi puoluepolitiikkaa sivuavia tekstejä, sillä niitä oli koko aineistossa vain pari.

Artikkelissa ”Taidetoimikuntakeskusteluja” tuomittiin puolue- ja aatepolitiikka täysin. Se on luonnotonta ja merkitsee vain asiantuntijatasoa laskua. Kansalaisyhteiskuntaan kuuluva politiikka ilmentää ihmisen luonnollista poliittisuutta ja edistää asiantuntemusta. Valtion kautta puoluepolitiikka voi toimia rajoitetussa määrin. Valtiolla on muutenkin erikoinen asema, sillä vaikka puoluepoliittinen toiminta on sen kautta ollen näin siedettävämpää, valtion politiikka ei jostain syystä näytä edustavan pelkästään puoluepolitiikkaa.²²⁸ Joka tapauksessa kansalaisyhteiskunnan poliittisen toiminnan tulisi olla keskiössä ja määräävässä asemassa ainakin kulttuuriasioissa.

Puolue- ja aatepolitiikka sai kuitenkin myös puolustusta. Artikkelissa ”Miksi en halua ’osallistua?’” puhutaan vasemmistolaisesta kulttuuripolitiikasta. Kirjoittajan mukaan vasemmistolainen kulttuuripolitiikka tarvitsisi uusien ohjelmien koordinoitua ja

---

²²⁷ Yliopistokasvatuksemme ja kulttuuri, HS 29.8.1968, 4.

²²⁸ Taidetoimikuntakeskustelu, Taide 1 / 1968, 45.

tähystyspisteiden muuttamista. Artikkelin onkin vasemmistolaiselle kulttuuripolitiikalle uutta suuntausta luova tai osoittava. Tämän huomaa etenkin artikkelin lopussa, jossa kirjoittaja neuvoo, että ”vasemmistolaisen kulttuuripolitiikan --- on kohdistuttava sekä ulkoista että sisäistä vastustusta päin”.²²⁹ Kulttuuripolitiikka on osa puolue- ja aatepolitiikkaa, jossa on tärkeää luoda selkeästi ohjelmat ja artikuloida päämäärät sekä vastustaa vääriä suuntauksia. Tekstissä puolue- ja aatepolitiikka ymmärretään kuitenkin suhteellisen joustavana asiana. Siihen kuuluvat nimittäin esimerkiksi taide ja lehdistössä käyty keskustelu. Puolue- ja aatepolitiikka on hyvin hengittävässä suhteessa ympäristöönsä, kansalaisyhteiskuntaan.

Kirjoittajan mukaan taide on osa aatepolitiikkaa, mutta ei sillä tavalla kuin se on tähän asti ymmärretty. Taidemaailma on osallistunut politiikkaan lähinnä kahdella tavalla: poliittisen taiteen tekemisen kautta sekä populaarikulttuurin tukemisen ja tutkimisen kautta, mutta myös viimeksi mainittujen toimintoihin liittyvän keskustelun kautta. Etenkin populaarikulttuurin ympärillä tapahtuva toiminta on nähty yleensä kulttuuripolitiikkana. Tämä on vaarallista sillä siinä voidaan lipsahtaa kapitalistisen kulutuksen maailmaan. Tämä vaara voidaan välttää arvottamalla taidetta ja ottamalla huomioon taiteen taso. Kirjoittajan mukaan populaarikulttuurin puolustajat ”pyrkivät pois tai suorastaan eivät ota --- huomioon” taiteen ja viihteen eroa. Tasokas taide on tärkeä poliittinen toimija. Taiteen kehitystä seuraamalla voi kirjoittajan mukaan ”saada käsityksen --- kulttuuripoliittisista jännitteistä”.²³⁰ Kulttuuripoliittinen keskustelu tapahtuu taiteen sisällä, mutta sokea populaarikulttuuri ei pysty tähän, vaan siihen tarvitaan tasokasta taidetta (tämä ei näytä sulkevan pois tasokasta populaarikulttuuria). Taide on poliittista omilla ehdoillaan ilman, että sitä tarvitsisi vääntää poliittiseksi.

Kirjoittaja sitoo myös lehdistön kulttuuripolitiikkaan. Lehdistön yhteydessä tärkeintä on monien näkökulmien esiin tuominen. Lehdistö ei kuitenkaan pysty anarkismiin, joka kirjoittajan mukaan on osa kulttuuripolitiikkaa. Tarkemmin sanottuna kulttuuripolitiikan anarkismi ei liity mihin tahansa kulttuuripolitiikkaan, vaan vasemmistolaiseen kulttuuripolitiikkaan. Puolue- ja aatepolitiikka voivat toimia vapaammin kuin lehdistö. Kulttuuripolitiikka näyttäytyy radikaalina, jossa ei ole keskeistä pelkästään älykkyys vaan myös kapinallisuus. Aatteellisen

---

²²⁹ Miksi en halua ‘osallistua’? Parnasso 1967, 233–237.

²³⁰ Ibid.

kulttuuripolitiikan on vastustettava amerikkalaistumista, kuluttamista sekä keskiluokan yhtenäistävää elämäntapaa ja -käsitystä. Sen on kuitenkin myös asetettava vastustamaan keskustelun, mahdollisuuksien ja kumouksellisuuden tukahduttamista, mikä johtaa stalinismiin.²³¹

”Miksi en halua ’osallistua?’” -artikkelissa puolue- ja aatepolitiikkaa ei ole ainoastaan tiiviin puolueen sisällä tai eri puolueiden välillä käyty keskustelu, vaan se on osa taidetta ja julkista keskustelua – sanalla sanoen osa kansalaisyhteiskuntaa. Tekstissä vasemmistolaisuus ymmärretään radikaalina ja anarkistisena, mutta myös jossain määrin liberaalina. Kulttuuripolitiikka käsitteenä ilmentää poliittista keskustelua ja radikalismia. Siihen sisältyy sekä taiteessa että julkisessa keskustelussa käyty poliittinen kamppailu. Kulttuuripolitiikka on poliittisen kamppailun käsite. Sen sisältämä poliittinen tila on taiteissa ja keskustelussa. Kulttuuripolitiikka käsitteenä omaa sellaisen merkity maailman, joka sisältää ristiriitaa, toimintaan, kamppailua ja antagonismia. Tämä merkity maailma samalla sisältää tilan, poliittisen tilan, joka sisältää tietynlaisia elementtejä, mutta joka kuitenkin on nähtävästi muutoksen alainen johtuen käsitteen sisältämästä kamppailusta.

Kulttuuripolitiikan käsitteen merkity maailman kamppailu tulee esille myös keskustelussa valtion asemasta. ”Valtiojohtoisuus ja kulttuuritoiminta” -artikkelissa kirjoittaja liittyy käsitteeseen kysymyksen valtiojohtoisuudesta ja vapaasta kulttuuritoiminnasta sekä keskustelun siitä, kumpaa tulisi kannattaa ja kumpi on parempi vaihtoehto. Nykysuuntaus on kirjoittajan mukaan menossa kohti valtiojohtoisuutta, mitä hän henkilökohtaisesti vastustaa. Hänen mukaansa Suomen kulttuuripolitiikassa on tapahtunut olennainen muutos.²³² Kyse on siis kansallisesta asiasta, joka on murroksessa. Tässä tekstissä kamppailun tilan tarkentuu edelleen: tila on kansallinen, koskien sellaista valtiollista rakennelmaa kuin Suomi.

Kahdessa muussa tekstissä painotettiin valtion osuutta. Toinen näistä teksteistä kertoi opetusministerin puheesta ja toinen sisälsi tämän puheen. ”Ministeri Oittinen varoitti kulttuurilakien haitoista” -jutussa puhuttiin valtion osuuden lisääntymisestä kulttuuripolitiikassa

---

²³¹ Miksi en halua ’osallistua’? Parnasso 1967, 233–237.

²³² Valtiojohtoisuus ja kulttuuritoiminta, HS 26.1.1968, 6.

kulttuurialan laitosten ja elinten sekä lainsäädännön kautta. Ongelmaksi todettiin se, että erityisesti lainsäädännön tarkentuminen ja kattavuus kulttuurin alueella voi johtaa toiminnan vapauden rajoittumiseen.²³³ Valtio lainsäätöineen voi saada hyvää aikaan, mutta samalla se voi rajoittaa kansalaisyhteiskunnan toimintaa. Itse ministerin puheessa tämä negatiivinen puoli ei tullut niin selvästi esille kuin edellä viitatussa puheesta kertovassa tekstissä. Ministerin puheessa kulttuuripolitiikka määriteltiin kuitenkin myös toimintaan, tosin valtion toimintaan, liittyvänä asiana. Kulttuuripolitiikassa ja sen ympärillä tehdään ratkaisuja ja toimenpiteitä, ylläpidetään, perustetaan ja tuetaan. Kulttuuripolitiikalla ylläpidetään laitoksia ja toimielimiä, mutta myös yksityisten ja yhteisöjen kulttuurityötä. Sillä tyydytetään tarpeita ja ylläpidetään suhteita eri ryhmien edustajiin. Sen sisällä kannetaan vastuuta ja valtaa vaikuttaa asioihin.²³⁴ Tämä on ennen kaikkea valtion toimintaa, joka suuntautuu kansalaisyhteiskuntaan. Kulttuuripolitiikka käsitteenä on toiminnallinen: sillä tehdään asioita. Samalla se käsittää toimijan, joka tässä tapauksessa on julkinen taho, valtio. Kulttuuripolitiikan käsite on toimijoita ja toimintaa.

Kansalaisyhteiskuntaa ja sen tilaa kulttuuripolitiikan käsitteen merkitysmaailmassa puolustetaan tekstissä ”Kulttuuriosaston tehtävät muuttuneet”. Mielenkiintoista on kulttuuripolitiikalle annettu asema. Kulttuuripolitiikka ymmärretään eräänlaiseksi pohjaksi, jota vastaamaan muita toimintoja, esimerkiksi sanomalehden kulttuuriosaston tehtäviä, tulisi muokata: ”--- sen on pyrittävä avartumaan kulttuuripolitiikan todellisia ulottuvuuksia vastaavaksi, ---”. Kulttuuripolitiikka on perustavanlaatuisen mittapuu muiden toimintojen toimivuudelle, oikeellisuudelle, oleellisuudelle tai muulle sellaiselle. Tekstissä annetaan olettaa, ettei kulttuuripolitiikalla viitata ainoastaan hallituksen tai hallinnon toimenpiteisiin, vaan myös yksilöiden ja yhteisöjen tekemiin poliittisiin ratkaisuihin tai toimintatapoihin kulttuurin kentällä. Tämän vuoksi sillä on tärkeä asema esimerkiksi kulttuuriosaston muokkaamisessa. Kirjoittaja liittyy välillisesti kulttuuripolitiikan käsitteeseen toiminnan, sillä hän käyttää seuraavia ilmaisuja: konkreettisia toimenpiteitä, edistäminen, järjestäminen, käytännön pulmien ratkaiseminen sekä olosuhteiden muokkaaminen uusia tavoitteita vastaavalla tavalla.²³⁵ Kulttuuripolitiikan käsite saa tärkeän aseman tekstissä lähinnä sen vuoksi, että se on sidottuna toimintaa ja että tämä toiminta ei ole vain valtion vaan

---

²³³ Ministeri Oittinen varoitti kulttuurilakien haitoista, HS 17.11.1967, 7.

²³⁴ Kulttuurivarojen käytön valvonta muodostunut entistä tärkeämmäksi, HS 17.11.1967.

²³⁵ Kulttuuriosaston tehtävät muuttuneet, HS 26.10.1967, 17.

myös kansalaisyhteiskunnan toimintaa. Sen legitimizeetti tulee kansalaisyhteiskunnan toiminnasta.

Kansainvälinen / kansainväliset suhteet

Kulttuuripolitiikan käsitteen asema kansainvälisten suhteiden yhteydessä oli jossain määrin hämmäntävä, sillä ensi alkuun se näytti näitä suhteita sivuavissa teksteissä hyvin neutraalilta käsitteeltä. Esimerkiksi tekstissä ”Unesco” kulttuuripolitiikka nähdään valtion harjoittamana tekona, jonka avulla saadaan henkistä ja materiaalista kehitystä aikaan. Jutussa kerrotaankin lähinnä opetusministeriön osastopäällikön mietteitä. Kulttuuripolitiikan käsitettä käytetään suhteellisen mekaanisesti, ja aina liitettynä sanaan kansainvälinen. Kulttuuripolitiikka pyörii teknisten ja organisatoristen ilmaisujen keskellä, esimerkkinä mainittakoon organisaatio, hallinnolliset edellytykset, julkinen, kasvun mahdollisuus, eri sektorit ja vaihdannan lisääminen. Kieli muistuttaa raporteissa käytettävää puhetta.²³⁶ Tällainen neutraalius on kuitenkin vain lumetta, mihin viittaa jo tässä tekstissä esille tullut ilmaisu kasvun mahdollisuudesta. Kulttuuripolitiikka toimi kansallisuuskäsitteenä ja diplomaattisena käsitteenä, jolla pelattiin Suomelle paikkaa kansainvälisessä valtioiden järjestelmässä.

Kulttuuripolitiikan asema kansallisen tilan luomisessa kansainvälisessä järjestelmässä tuli eritoten esille tekstissä ”Suomen Akatemia: kuolla vai eikö kuolla”. Siinä puhuttiin yleisistä kulttuuripoliittisista lähtökohdista ja Suomen Akatemian kulttuuripoliittisesta asemasta. Keskittämällä tutkimuksen voimavarat Akatemiaan ”saadaan aikaan kansainvälisesti merkittäviä tuloksia”. Kulttuuripoliittisilla lähtökohdilla ja kulttuuripoliittisella asemalla näin ollen viitataan ennen kaikkea Suomen asemaan osana kansainvälistä valtioiden yhteisöä, jossa valtiot saavat aseman kulttuurin, ja tässä tapauksessa etupäässä tieteen avulla. Lisäksi kulttuuripoliittisella asemalla viitataan taisteluun ”ulkomaiden yliopistojen houkutusiksi vastaan”.²³⁷ Kulttuuripoliittisella asemalla ja lähtökohdilla viitataan valtion identiteetin ja aseman luomiseen kansainvälisessä valtioiden järjestelmässä, mutta myös valtion sisäisen voimakkuuden ja koheesion ylläpitämiseen estämällä lahjakkaita tutkijoita lähtemästä maasta. Kulttuuripolitiikka

---

²³⁶ Unesco, YL 20.11.1967, 7.

²³⁷ Suomen Akatemia: kuolla vai eikö kuolla, HS 13.1.1968, 15.

on kansallisen vaurauden ja sen kansainvälisen aseman pelikäsite. Kansainvälisissäkin yhteyksissä kulttuuripolitiikan merkityskenttä palaa kansalliseen.

Pohjoismaista puhuttaessa on nähtävissä jonkin verran kansallisuuden ylittäviä merkityksiä, mutta tämäkin tapahtuu kansallisen ehdoilla. Esimerkiksi uutisessa ”PM-konferenssi alkaa Kööpenhaminassa” todetaan kulttuuripolitiikkaan liittyvien ongelmien yhdistävän Pohjoismaita ja olevan ajankohtaisia. Ilmaisut sivistyksellinen kanssakäyminen ja yhteispohjoismainen taso kertovat rajat ylittävästä ajattelusta. Kysymys on kuitenkin kulttuurivälityksestä, joka tapahtuu toisistaan erillisten maiden välillä.²³⁸ Tästä huolimatta Pohjoismaat olivat sellaisia maita, jotka sisältyivät kulttuuripolitiikan käsitteen merkityksiin ja referenssiin – tosin vain marginaalisesti.

Pohjoismaiden yhteydessä kulttuuripolitiikan käsite osoitti myös strategisen luonteensa, sillä kuten tekstissä ”Kulttuurivälitys pohjaa tieteen tutkimustyöhön”, käsitettä käytettiin Pohjoismaiden yhteydessä. Tärkeää tässä on se, että Pohjoismaat mainittiin nimeltä ja että Pohjoismaat liitettiin Länsi-Euroopan maihin, kuten Ranskaan ja Englantiin. Neuvostoliittoa ei sitä vastoin mainittu nimeltä, vaikka se merkinä esiintyikin tekstissä. Neuvostoliiton merkinä toimi itäinen naapurimaa.²³⁹ Kulttuuripolitiikan käsitteen strategisuus toimi tässä siten, että se siirsi Suomeen liittyvää puhetta kohti länsimaita ja samalla etäännytti idästä. Tämän strategisen käytön voidaan katsoa liittyvän myös kulttuuripolitiikan merkitykseen: kulttuuripolitiikka liitettiin läntisten maiden kulttuuripolitiikalle antamiin merkityksiin, eikä Neuvostoliiton sille antamiin merkityksiin. Käsitteen strateginen käyttö tapahtui näin ollen käsitettä edustavien tahojen, kuten kansallisvaltion merkitysten ehdoilla, mutta myös käsitteen omien merkitysten sekä niiden liikkeen ja kamppailun ehdoilla. Erilaiset käyttötapa – merkitys -suhteet limittyivät toisiinsa.

---

²³⁸ PM-konferenssi alkaa Kööpenhaminassa, HS 18.4.1968, 17.

²³⁹ Kulttuurivälitys pohjaa tieteen tutkimustyöhön, HS 22.4.1968, 11.

5. Käsitteen ilmenemistavat

Tässä luvussa tarkastelen, millaisena kulttuuripolitiikan käsite näyttäytyi teksteissä. Tekstien kirjoittajien tavoissa käyttää käsitettä paljastui erilaisia käsitteen ilmenemistapoja. Tapa käyttää käsitettä ja antaa sille merkityksiä vaikuttaa oleellisesti käsitteen muotoon ja siihen, miten käsite toimii kielessä. Muoto ja käyttö ovat toisistaan erottamattomia: eri käyttöyhteydessä käsitteen muoto näyttäisi vaihtuvan. Käsitteen muoto rakentuu aina suhteessa tekstuaaliseen ympäristöön. Kulttuuripolitiikan käsite ilmeni analysoiduissa teksteissä pääsääntöisesti kolmella eri tavalla. Näitä ovat 1) käsite strategisena pelinappulana, 2) käsite työkaluna ja 3) käsite poliittisen kamppailun tilana. Käsittelen strateginen pelinappula ja työkalu -käsitetyyppejä samanaikaisesti. Ensimmäinen ja käytännöllinen syy tähän on, että ne esiintyivät harvemmin teksteissä kuin kolmas käsitetyyppi eli poliittista tilaa ilmentävä käsite, joka oli kulttuuripolitiikan käsitteen yleisin ilmenemismuoto. Toinen ja tähdellisempi syy liittyy käsitteen muotoon tekstissä. Strategisena nappulana ja työkaluna toimiva käsite on eräässä mielessä sulkeutunut käsite. Tällä tarkoitan sitä, että käsitteen tehtävä kielessä on jokin muu kuin se itse. Se suuntautuu itsestään pois päin kohti sen ulkopuolella olevia merkitysalueita. Sulkeutunut käsite muistuttaa esinettä. Poliittisen kamppailun tilana toimiva käsite taas avaa itsessään merkitysten tilan, ja se muistuttaa elävää organismia. Käsittelen ensiksi kulttuuripolitiikan käsitteen esineellistä ilmenemistapaa. Ennen kuin siirryn käsittelemään kulttuuripolitiikan käsitteen poliittista tilaa, tarkastelen yleisesti sitä, miten itsessään merkitysten tilan avaava, organismia muistuttava käsite rakentuu. Tällä pohdinnalla alustan kulttuuripolitiikan käsitteen luonteen ymmärtämistä poliittisena tilana.

5.1. Strateginen pelinappula ja työkalu

Kulttuuripolitiikan käsite ilmeni työkaluna ja strategisena pelinappulana vain osassa teksteistä, ja enimmäkseen Helsingin Sanomissa. Tarkastelen ensiksi välineellisen käsitteen esiintymistä analysoiduissa teksteissä, minkä jälkeen selvitän, mitä tarkoitan puhuessani käsitteestä välineenä ja esineen kaltaisena.

Strateginen käsite esiintyi suhteellisen harvoin ja kaiken lisäksi vain niissä teksteissä, jotka käsittelevät kansainvälisiä suhteita. Esimerkiksi tekstissä ”Kulttuurivälitys pohjaa tieteen

tutkimustyöhön” kulttuuripolitiikka on tekijä, jonka avulla linkitetään eri merkityksiä ja siirretään merkityksiä toisiin merkitysryhmiin. Suomi ja Suomen kulttuurielämä linkitetään Pohjoismaihin ja samalla niitä siirretään pohjoisesta ja idästä kohti länttä ja etelää. Vaikka kulttuuripolitiikka mainitaankin vain kerran, se on selkeästi keskeinen kielellinen tekijä tekstissä.²⁴⁰ Kulttuuripolitiikan käsitteellä tehdään merkityssiirtoja; sen kautta muutetaan, siirretään ja vahvistetaan merkitysten asemia, kuten Suomen kulttuurielämän ja kulttuurisen kanssakäymisen asemia. Lähes kaikissa strategiateksteissä painottui voimakkaasti kulttuuripolitiikan käsitteen välineluonne, mutta ei yksinomaan. Esimerkiksi jo edellä viitatussa tekstissä ”Kulttuurivälitys pohjaa tieteen tutkimustyöhön” kulttuuripolitiikan käsite loi omaa merkitystilaansa samalla, kun sillä pelattiin merkityskenttää kansallisvaltiolle. Näin ollen se samanaikaisesti avasi itsessään kamppailun kentän ja toimi välineenä suuntautuen itsensä ulkopuolelle. Sillä pelattiin Suomelle asemaa ja identiteettiä kansainvälisessä yhteisössä siirtämällä Suomen valtiota rakentavia kulttuurin merkityksiä kohti länttä ja etelää. Samalla kun kulttuuripolitiikan käsitteen avulla tehtiin Suomen valtion kannalta tärkeitä strategisia merkityssiirtoja, määriteltiin kulttuuripolitiikan omia merkityksiä. Kulttuuripolitiikan merkitystilaan tuotiin läntisiä painotuksia jättämällä itä merkityksettömään asemaan.

Kulttuuripolitiikan käsite työkaluna esiintyi selvästi useammin teksteissä kuin kulttuuripolitiikka strategisena käsitteenä. Työkalukäsitteen ja strategisen käsitteen yksi selvimmistä eroista näkyi siinä, että työkalu oli selkeämmin esine kuin strateginen nappula. Tämä johtuu siitä, että käsite strategisena nappulana oli yleensä samanaikaisesti sekä esineellinen väline että kamppailun kenttä. Käsite strategisena pelinappulana esiintyi yhdessä muodossa, sekä-että-muodossa. Kulttuuripolitiikan käsite työkaluna näyttäytyi taas kahdessa muodossa: ensinnäkin pelkästään suljettuna esineellisenä työkaluna ja toisekseen jakautuneena osittain työkaluksi ja osittain merkitystilaksi. Käsite työkaluna oli joissakin teksteistä (noin kahdeksassa) ainoastaan sulkeutunut esine ja väline, jolla tehtiin asioita. Toisissa teksteissä (noin kahdessatoista) sen luonne näyttäytyi kahtalaisena, esineellisenä ja kamppailua avaavana tilana. Kutsun pelkästään esineellisenä ilmenevää käsitettä yksiulotteiseksi, ja kun se on sekä esine että kamppailun tila, käytän ilmaisua kaksiulotteinen käsite.

---

²⁴⁰ Kulttuurivälitys pohjaa tieteen tutkimustyöhön, HS 22.4.1968, 11.

Suljettuna, yksiulotteisena työkaluna kulttuuripolitiikka esiintyi muun muassa sellaisten otsikoiden alla kuin ”Paremmat aineelliset edellytykset monisäikeistävät kulttuurin ongelmia”, ”Kulttuuripolitiikan puintia tammikuussa”, ”Maakunnan parlamentti on toteuttamiskelpoinen ajatus”, ”Kulttuuripolitiikka ja ihminen symposion käsiteltävä Turussa”. Jo otsikot kertovat jotain siitä, missä yhteydessä käsite esiintyi pelkästään työkaluna. Ne viittaavat kehittämiseen, hallintoon, seminaarikeskusteluihin ja aineellisten resurssien lisäämiseen. Muita suljettuun työkalukäsitteeseen liittyviä teemoja olivat alueellisuus, aineellinen puute ja aineellisten resurssien jakaminen, asiantunteva faktojen ja lukujen luetteleminen sekä asetukset ja asiantuntijaelimet. Tiivistäen sanottuna kulttuuripolitiikan käsite oli työkalu etupäässä kehittämisessä ja hallinnossa. Esimerkiksi ”Maakunnan kulttuuriparlamentti on toteuttamiskelpoinen ajatus” -tekstissä kulttuuripolitiikka on väline maakunnallisen hallinnon kehittämisessä sekä kysynnän ja tarjonnan lisäämisessä ²⁴¹.

Toisessa tapauksessa, jossa käsite ilmeni työkaluna, käsite näyttäytyi kahtalaisena olentona: toisaalta se toimi työkaluna jonkin muun asian tekemisessä, ja toisaalta se avasi itsessään tilan, jossa luotiin merkityksiä ja kamppailtiin arvoista. Tällainen kaksitahoinen käsite oli voimakkaampi kielellinen ilmiö kuin yksitahoinen. Tämä ilmeni esimerkiksi siinä, että käsitettä toistettiin kaksitahoisessa käytössä useammin kuin yksitahoisessa ²⁴². Niissä teksteissä, joissa kaksitahoinen käsite esiintyi, käytettiin myös voimakkaampia retorisia keinoja kuin yksitahoisien käsitteiden sisältämissä teksteissä. Niissä vedottiin muun muassa tunteisiin ja järkeen sekä osoitettiin argumentaatiolla vastapuolen väitteet vääriksi ²⁴³. Yksi selkeimmistä kaksitahoista käsitettä käyttävistä artikkeleista oli ”Maalaiskunta kulttuuriyksikkönä”. Siinä kulttuuripolitiikan käsite toimi eräänlaisena taikasauvana, jonka avulla parannettiin maalais kuntien ja etenkin Lapin henkistä ja aineellista tilannetta. Taikasauva ei kuitenkaan ollut tyhjä tai itseensä sulkeutunut, sillä se sisälsi itsessään arvoja ja ideologiaa käsittävän merkitystilan. Näkymätön viesti tekstissä tuntui olevan, että kulttuuripolitiikan tulee sisältää tiettyjä arvoja ja aatteita, jotta se voisi toimia

---

²⁴¹ Maakunnan kulttuuriparlamentti on toteuttamiskelpoinen ajatus, HS 20.6.1968, 15.

²⁴² Esim. Maakunta kulttuuriyksikkönä, Kaltio nro 2 / 1968, 36–37 ja Taidetoimikuntien tehtävät määriteltiin asetuksella, HS 25.11.1967, 15. Edellisessä kulttuuripolitiikka esiintyi useasti, kun taas jälkimmäisessä vain kerran.

²⁴³ Ks. esim. Maalaiskunta kulttuuriyksikkönä, Kaltio nro 2 / 1968, 36–37, Suomen Akatemia: kuolla vai eikö kuolla, HS 13.1.1968, 11 ja Kulttuurivarojen käytön valvonta muodostunut entistä tärkeämmäksi, HS 17.11.1967, 21.

kunnollisena taikasauvana.²⁴⁴ Tällainen ajattelu oli muillekin kaksitahoisen työkalukäsitteen sisältämille teksteille tuttua.

Kulttuuripolitiikan käsite siis esiintyy välineenä: strategisena nappulana ja työkaluna. Strateginen nappula ilmeni sekä yksitahoisena että kaksitahoisena, kun taas työkalu ilmeni joko pelkästään yksitahoisena esineenä tai kaksitahoisena esine ja kamppailun kenttä-yhdistelmänä.

Nyt selvitän, mitä tarkoitan puhuessani käsitteestä välineenä tai esineen kaltaisena. Käsite on kielellinen olio, minkä vuoksi en voi tarkoittaa konkreettista välinettä tai esinettä. J. L. Austin toi esiin vaikutusvaltaisissa luennoissaan oleellisen kielen luonnetta kuvaavan piirteen: kielellä tehdään asioita. Austin puhui performatiivisista lauseista tai lausumista.²⁴⁵ Sen sijaan, että lausumassa vain todetaan tai väitetään jotain, sillä saadaan jokin vaikutus aikaiseksi. Kielellä tehdään asioita, laitetaan asioita liikkeelle, pysäytetään ja muutetaan niitä. En kuitenkaan aio jatkaa Austinin jalanjalkia pitkin, sillä Austin ei juurikaan keskittynyt työssään yksittäisten sanojen tai käsitteiden asemaan kielessä, vaan lähinnä illokutionaarisiiin ja perlokutionaarisiiin lausumiin tai akteihin ²⁴⁶. Käännykin Austinin sijaan Ludwig Wittgensteinin puoleen. Ei kuitenkaan pidä unohtaa Austinin keskeistä huomiota – sitä että kieli on tekemistä ja toimintaa.

Wittgenstein vertaa sanoja työkaluihin. Jokaisella työkalulla on oma tehtävänsä, kuten on myös sanoilla. Työkalujen merkitys ilmenee niiden käyttötavassa, samoin kuin sanojen merkitys tai se, mitä sanat edustavat, kuten Wittgenstein asian itse ilmaisee.²⁴⁷ Sanan ”vasara” merkitys tulee siitä, miten esinettä, joka on nimetty tällä sanalla, käytetään. Nimetyn esineen merkitys voisi olla myös toinen sen mukaan, miten me sitä käyttäisimme. Jos käyttäisimmekin vasaraa vasaroimisen sijaan maan kuopimiseen, ”vasara” -sanan merkitys olisi ”työkalu, jota käytetään maan kuopimiseen” tai jotain muuta vastaavaa. Tällainen merkityksen ja työtehtävän vaihtaminen voi kuulostaa hassulta (vaikka mahdolliselta), sillä vasara on esineenä muotoiltu tarkoituksensa eli vasaroimisen mukaan. Käyttötapa ohjaa esineen muotoa ja merkitystä.

---

²⁴⁴ Maalaiskunta kulttuuriyksikkönä, Kaltio nro 2 / 1968, 36–37.

²⁴⁵ Austin 1962, 4–9.

²⁴⁶ Ibid., esim. 98–102.

²⁴⁷ Wittgenstein 1999, 29

Wittgenstein tiivistää ajatuksensa kahteen toisiinsa kytkeytyvään ilmaisuun: ”Sanan merkitys on sen käyttö kielessä”. Ja toisin ilmaistuna: ” --- merkitys on tapa, jolla käytämme sanaa ---”.²⁴⁸ Sana saa identiteettinsä vain kielellisessä toiminnassa, ja sanan merkitys on sen käyttötapa. Tämä sama koskee käsitettä: käsitteen merkitys on sen käyttö kielessä. Mutta käsite ei ole tavallinen sana, vaan se on enemmän kuin sana. Kuitenkin silloin kun käsite toimii enemmän välineenä, työkaluna tai strategisena pelinappulana, se lähenee sanaa. Siinä on jotain sanan kaltaista. Käsite välineenä ja käsite merkitysten liikkeiden tilana erottuvat toisistaan sen mukaan millainen suhde niillä on sanaan. Käsite välineenä lähestyy sanaa muistuttaen sitä, kun taas käsite merkitysten tilana etäännyy siitä. Sanankaltaisuutensa vuoksi käsitettä välineenä on hedelmällistä tarkastella sanaa käsittelevien teorioiden²⁴⁹ kautta, joissa huomio keskittyy sanan kielelliseen funktioon, sen asemaan kielessä.

Tässä kohdin on tärkeää ottaa esille Wittgensteinin ajatus kielipeleistä. Wittgenstein esittelee useampia kielipeliin liittyviä ulottuvuuksia, mutta tämän kirjoitelman kannalta vain osa niistä on oleellisia. Kielipeli on – lyhyesti sanottuna – sanojen käytön tapahtumasarja kielessä.²⁵⁰ Kielipeli on tapa käyttää kieltä, tapa käyttää sanoja tietyllä tavalla. Wittgenstein jatkaa, että pelissä ei ole tarkkoja rajoja. Emme osaa suoraan osoittaa, missä peli alkaa ja missä se päättyy. Keskeisintä pelissä on se, että toimija käyttää annettuja esimerkkejä, toisin sanoen sanoja tietyllä tavalla. Yksittäisellä sanalla on tietty rooli kielipelissä. Se toimii esittämisen välineenä. Pelissä on myös sääntöjä, jotka johtavat pelaamisen eli kielen käyttämisen tapaa. Wittgenstein sanoo, että seuraamme sääntöjä sokeasti – emme pistä niitä merkille. Säännöt eivät kuitenkaan ole rajoittavia ja lukkoon lyötyjä, vaan meillä on mahdollisuus kehittää ja muuttaa niitä pelatessamme.²⁵¹ Ajatus näyttäisi olevan, että kielipelin säännöt muuttuvat huomaamatta kielen liikkeessä. Yksittäiset pelaajat eivät suoranaisesti pysty vaikuttamaan niihin. He voivat yrittää ohjata jonkin sanan käyttötappaa haluamaansa suuntaan ja katsoa, kuinka muut pelaajat lähtevät tähän mukaan.

---

²⁴⁸ Ibid., 49 ja 97.

²⁴⁹ Käsitetutkijoiden suhtautuminen sanaan ja sitä koskeviin teorioihin vaihtelee suuresti. Tuija Pulkkisen mukaan toiset tutkijat keskittyvät ainoastaan sanoihin. He tutkivat esim. sanojen esiintymistiheyttä ja niiden kieliopillisia muotoja teksteissä. Heille käsite näyttäytyy sanana. Toiset taas tarkastelevat vain merkityksiä pitäen merkityksiä sanoista irrallisina. Tällaisessa tavassa nähdä käsite samaistetaan käsite ja merkitys. Pulkkinen näkee, että käsitetutkimuksessa tärkeää on ottaa huomioon sekä sanat että merkitykset. (Pulkkinen 2003, 216.)

²⁵⁰ Wittgenstein 1999, 27.

²⁵¹ Ibid., 64–68, 75, 142.

Kulttuuripolitiikan käsitteellä on erilaisia rooleja erilaisissa kielipeleissä, jotka liittyvät toisiinsa juuri kulttuuripolitiikan käsitteen kautta. Kulttuuripolitiikka esiintyi lähinnä hallintoa ja yhteiskunnan kehitystä sisältävissä kielipeleissä. Keskeisiä termejä, ilmaisuja ja teemoja, joiden kautta nämä kielipelit olivat tunnistettavissa, olivat muun muassa päämäärien asettamisen tärkeys, suunnitelmallisuus, kehitys, asiantuntijaelinten asettaminen, tutkimus, palvelusten takaaminen sekä kohtuullisen elintason ja kulutuksen mahdollistaminen.

Käsitteen avainasema kielipelissä näyttäisi olevan se tekijä, joka erottaa käsitteen sanasta silloin, kun käsite on sanan kaltainen. Käsite on nimittäin voimakkaampi kuin sana. Käsitettä käytetään sanankaltaisesti sanan kanssa erilaisissa rooleissa, kuten strategisena pelinsiirtäjänä tai muokkaavana työvälineenä, mutta toisin kuin sanan käsitteen rooli tekstissä on painavampi. Käsite ohjaa tai johtaa muita sanoja painollaan: sillä on erityinen rooli kielipelissä. Käsitteet johtavat sanoja, mutta eivät tästä huolimatta voi muuttaa pelin kulkua tai sääntöjä. Ne kuitenkin vaikuttavat omalla painollaan pelitapaan. Kulttuuripolitiikan käsite vaikuttaa omilla merkityksillään tekstin merkityskentän liikkeisiin, mikä tuli erityisesti esille strategisen pelaamisen yhteydessä. Valtiollisen identiteettipelin keskeiseksi kysymykseksi nousee kulttuuripolitiikan käsitteen johdolla kulttuuri ja kulttuurinen vuorovaikutus: valtion asema kansainvälisessä kentässä määrittyy kulttuurin ja kulttuurisuhteiden mukaan. Työkaluna taas kulttuuripolitiikan käsite muokkaa merkityskenttää esimerkiksi muuttamalla hallinnon ja talouden merkityksiä lisäämällä niihin uuden merkitysulottuvuuden, kulttuurin.

Kulttuuripolitiikan käsite liikkuu kielipelissä, jota se ei voi määrätä mutta jossa sillä voi olla hallitseva asema. Tätä ilmentää erinomaisesti solmumerkkien ja määrittelyketjujen etsimisen kautta esille saatu kulttuuripolitiikan käsitteeseen liittyvät verkot. Kulttuuripolitiikka toimi teksteissä yleensä solmumerkkinä, joko parin muun käsitteen kanssa tai yksin. Se veti mukanaan sanojen ja käsitteiden joukkoa, satoi eri sanoja ja käsitteitä toisiinsa ja toimi tekstissä luokittelijan asemassa. Kulttuuripolitiikan käsite toimi tekstin järjestäjän ja samalla kielipeliä hallitsevassa asemassa.

Hypätään välillä pois kielipelin maailmasta ja tarkastellaan edelleen sitä, mitä tarkoitetaan välineellä. Myös Martin Heidegger on tarkastellut filosofiassaan välinettä. Hänen pohdintansa

kohteena olivat konkreettiset välineet, esineet ja työkalut, mutta hänen ajatteluaan voidaan kuitenkin käyttää myös kielen ymmärtämisessä, kun seuraamme Wittgensteinin tapaa nähdä sanat. Wittgensteinin tavoin Heidegger lähtee liikkeelle siitä, että väline on ymmärrettävissä vain käytössä. Väline on sen käyttämisestä johonkin. Väline sisällyttää itseensä liikkeen jotakin kohti; se viittaa itsessään johonkin muuhun. ”Johonkin”-rakenne on viittaus johonkin toiseen.²⁵² Käsite välineenä ei ole ainoastaan niin sanotusti sulkeutunut, vaan se on olemassa kohti jotain muuta kuin itseään. Se on olemassa, jotta sillä tehtäisiin jotain. Tarkoittaako tämä, että ensiksi on ollut jokin tarve, jonka määrittämisen jälkeen on luotu työkalu sen tekemiseen? Kulttuuripolitiikan kohdalla tämä tarkoittaisi, että ennen kulttuuripolitiikan käsitteen laajaa käyttöönottoa on ollut tarve tehdä jotain jonkin asian eteen ja että kulttuuripolitiikka on kehitetty välineeksi tämän asian tekemiselle. Ehkei asia kuitenkaan ole näin yksiselitteinen, sillä se kuulostaa ”kumpi oli ensin, muna vai kana” -ongelmalta. On kuitenkin huomattava, että kun kulttuuripolitiikan käsitettä käytetään työkaluna johonkin, se viestittää jostakin, joka on jossain mielessä ennen sitä. Tämän ymmärtääkseen on käännyttävä jälleen Heideggerin puoleen.

Heideggerin esittelemä välineen ”johonkin”-rakenne ei ole ainoa välineen luonteesta kertova seikka. Heidegger ottaa esiin myös ”jotakin jotta...”-rakenteen. Välineen ”jotta”-rakenne viittaa välinekokonaisuuteen. Väline ei koskaan ole yksin, vaan se on olemassa yhdessä muiden välineiden kanssa. ”Erilaiset ’jotta’-suhteen tavat kuten sopivuus, hyödyllisyys, käyttökelpoisuus ja kätevyys konstituivat välinekokonaisuutta.”²⁵³ Tämä tarkoittaa sitä, että välinekokonaisuus – eikä niinkään yksittäinen väline – kantavat itsessään jotain tarkoitusta ja luonnetta, kuten hyödyllisyyttä ja käyttökelpoisuutta. Kulttuuripolitiikan käsitteen yhteydessä tämä tarkoittaa ennen muuta sitä, ettei kulttuuripolitiikkaa voi käsittää yksinäiseksi käsitteeksi. Se on olemassa osana käsitejoukkoa, joka arvioidaan esimerkiksi tehokkaaksi tai hyödylliseksi ja joka kokonaisuudessaan on suunnattu jonkin asian tekemiseen. Kulttuuripolitiikan käsite ilmeni välineenä etenkin niissä teksteissä, joissa käytettiin monia muita politiikka termejä, kuten yhteiskuntapolitiikka, tutkimuspolitiikka, tiedepolitiikka ja koulupolitiikka sekä joskus myös taidepolitiikka. Muissa teksteissä ja muiden kulttuuripolitiikan käsitteen ilmenemistapojen yhteydessä välinekokonaisuus ei osoittautunut keskeiseksi suhteen kuvaajaksi, vaikka se

---

²⁵² Heidegger 2000, 96–98. Heideggerin filosofiassa väline liittyy pohdintaan täälläolon (Dasein) tavasta olla maailmassa. Väline on käsilläolevaa, joka on osa täälläolon maailman sisäistä toimintaa. (Heidegger 2000, 97–106.)

²⁵³ Ibid., 96–97.

joissakin tapauksissa oli läsnä. Välinekokonaisuuden esiintyminen tekstissä riippui siitä, minkälaisina kielellisinä olentoina käsitteet esiintyivät. Välinekokonaisuus on läsnä teksteissä, joissa käsitteet ovat välineitä. Välinekokonaisuus, johon kulttuuripolitiikka liittyi näissä teksteissä, näytti suuntautuneen etenkin yhteiskunnan tilan parantamiseen yksittäisten osa-alueiden, kuten hallinnon ja sivistystyön kautta.

Mielenkiintoista on seuraava Heideggerin huomio välineen ja välinekokonaisuuden suhteesta. ”Välinekokonaisuus on jo aina paljastunut *ennen* välinettä”²⁵⁴. Välinekokonaisuus on aina ennen yksittäistä välinettä. Toisin sanoen emme pysty osoittamaan yhtä välinettä, joka olisi aloittanut välinekokonaisuuden ollen ensimmäinen väline siinä. Kokonaisuus jo aina on, vaikka sen osatekijät voivat vaihtua. Käsitteiden yhteydessä tämä on ymmärrettävä siten, että käsitteet ovat aina suhteessa käsitteiden muodostamaan ryhmään, jota sitoo toisiinsa tekeminen tai tekemisen tapa. Tämä kokonaisuus ei ole staattinen vaan jatkuvan muutoksen alla. Kulttuuripolitiikalla näyttäisi olevan suhteellisen vakaa asema omassa välinekokonaisuudessaan, mutta täysin varmaksi tätä huomiota ei voi väittää. On huomattava, että tarkastelun kohteena olivat nimenomaan kulttuurialan lehdet. Myös Helsingin Sanomissa kulttuuripolitiikan käsitteen sisältämät tekstit sijaitsivat usein miten kulttuuriosastossa. On täten käsitteen julkaisukontekstin etujen mukaista esittää kulttuuripolitiikka osana laajaa yhteiskunnan edistystä ajavaa käsitteellistä välinekokonaisuutta. On esimerkiksi huomion arvoista, että Helsingin Sanomien pääkirjoitukset ja kolumnit sisältävällä sivulla kulttuuripolitiikan käsite ei niinkään esiintynyt välineenä osana välinekokonaisuutta, vaan poliittisen tilan avaavana käsitteenä.

5.2. Merkityksen ja referentin kentät

Edellä tarkastelun keskiössä on ollut esineellinen käsite, jonka päätehtävänä on ollut olla väline johonkin toimintaan. Kulttuuripolitiikka ilmeni myös toisenlaisena käsitteenä. Tämä käsite avasi itsessään merkityksien tilan, jolloin sitä voisi verrata elävään olioon, organismiin. Kuten organismissa tuottuu ja liikkuu jatkuvasti esimerkiksi happea, hiilidioksidia tai ravintoaineita, käsitteen tilassa tuottuu ja liikkuu merkityksiä. Organismien kaltainen käsite on hengittävä sekä jatkuvan muutoksen ja liikkeen alainen. Tässä luvussa tarkastelen tällaisen käsitteen rakennetta

---

²⁵⁴ Ibid., 97.

tilana kielifilosofisesta ja -teoreettisesta näkökulmasta, minkä vuoksi kulttuuripolitiikan käsitteen poliittiseen kamppailuun liittyvä erityisluonne ei vielä selkeästi astu esiin. Tällainen kielifilosofinen ekskursio on kuitenkin tehtävä, jotta saataisiin selville, mitä tarkoitetaan puhuttaessa käsitteestä tilana. Kulttuuripolitiikan käsitteen poliittinen erityisluonne on mahdollista ymmärtää vain tämän kautta. Ensiksi on hahmotettava, millainen on orgaanisen, merkitysten tilan avaavan käsitteen luonne ja millainen tilan käsite on.

Käsitteen orgaanisuus ilmenee kahtena dimensiona: toista voisi ehkä parhaiten kuvata sanalla virtuaalinen²⁵⁵, kun taas toinen koostuu käsitteen ja reaalisen maailman välisestä suhteesta. Näitä kahta dimensiota on kutsuttu Gottlob Fregeä seuraten mieleksi (*Sinn*) ja tarkoitukseksi (*Bedeutung*)²⁵⁶ tai, ehkä tutummin, merkitykseksi ja referentiksi. Paul Ricoeur noudattaa näistä jälkimmäistä kutsumistapaa. Ricoeur selittää, että merkitystä tarkasteltaessa tutkitaan merkin viittaussuhdetta toisiin merkkeihin. Merkitys on kielen sisäinen merkkien välinen suhde.²⁵⁷ Se on virtuaalista siinä mielessä, ettei sitä saa niin sanotusti pyydystettyä haaviinsa muuta kuin toistamalla sitä joko puheessa tai kirjoituksessa. Ricoeur jatkaa, että merkin referentti taas viittaa kielen ulkopuolelle ja että tämä viittaussuhde tapahtuu vain lauseessa. Lauseessa merkki saa todellisen referentin.²⁵⁸ Referentti on merkin, tässä tapauksessa käsitteen suhdetta aineelliseen tai reaaliseen maailmaan – tai miksi tätä maailmaa halutaankaan kutsua²⁵⁹.

Merkityksen ja referentin eroa voi selventää seuraavilla filosofiassa hyvin tunnetuilla esimerkeillä, tällä kertaa Ricoeurin kertomana. Ensimmäisessä esimerkissä kahdella merkityksellä on yksi ja sama referentti. Viittauksen kohde eli referentti on antiikin filosofi Aristoteles. Aristotelesta kuitenkin merkitään kahdella eri merkityksellä: a) Aleksanteri suuren

---

²⁵⁵ Esim. Ricoeurin *Tulkinnan teorian* suomentaja on käyttänyt ilmaisua virtuaalinen. Ricoeur kutsuu merkkien tutkimuksen kohdetta eli merkkiä virtuaaliseksi (Ricoeur 2000, 31).

²⁵⁶ Frege 1970, ix–x, 57.

²⁵⁷ Ricoeur 1978, 73–74.

²⁵⁸ Ibid. 73–74.

²⁵⁹ Kysymys siitä, mikä on kieltä ja sen ulkopuolisen maailman välinen suhde, on problematisoitu useasti. Jotkut ovat taipuvaisia sanomaan, että kielen ja sen ulkopuolisen maailman välillä vallitsee jyrkkä ero ja että meille maailma vain kielen välityksellä (ks. esim. Richard Rortyn *Contingency, irony, and solidarity*). Toiset taas yrittävät osoittaa kielen ja muun toiminnan yhteen kietoutumista uskoen samalla, että meillä on kykyä saada esim. aistimiseen pohjautuvaa tietoa ei-verbaaliskielellisestä (kuten Merleau-Ponty teoksessaan *Phénoménologie de la Perception*). Näiden näkökulmien lisäksi on suuri joukko erilaisia kielen ja sen ulkopuolisen maailman suhdetta käsitteleviä analyyttisen filosofian teorioita, kuten korrespondenssi, koherenssi ja realistinen teoria (ks. esim. Alexander Birdin *Philosophy of Science*).

opettaja ja b) Platonin oppilas. Toisessa esimerkissä osoitetaan, että merkitys voi olla olemassa ilman empiirisesti todennettavaa referenttiä. Ymmärrämme ilmauksen ”maapallosta kaukaisin asia” merkityksen, vaikka emme voi osoittaa sen referenttiä.²⁶⁰ Merkitys toimii merkkien ja kielen sisäisessä maailmassa, kun taas referentti on merkin suhdetta kielen ulkopuoliseen maailmaan. Mainittakoon vielä, ettei referentti ole itse viittauksen kohteena oleva objekti, vaan objekti viitattuna. Referentti on suhdetta.

On tarpeellista vielä hetken pysähtyä merkityksen ja referentin dimensioihin tarkastelemalla sanan asemaa. Merkeillä on merkkijärjestelmässä arvoja, jotka ovat toisaalta differentiaalisia ja syntyvät oppositiossa muihin merkkeihin; ja toisaalta kumulatiivisia yksittäisen merkin saadessa useampia merkityksiä menettämättä välttämättä aikaisempia²⁶¹. Sana merkkinä on suhteessa toisiin sanoihin ja samanaikaisesti sisällyttää itseensä uusia merkitysdimensioita menettämättä entisiä²⁶². Tämä on oleellinen huomio myös käsitteen kannalta. Käsite suhteutuu sanan tavoin muihin merkkeihin, sanoihin ja käsitteisiin. Tekstianalyysissä tuli esille, että kulttuuripolitiikan käsite määrittyy suhteessa muihin käsitteisiin, joita olivat politiikka-käsitteiden lisäksi muun muassa demokratia, sivistys, asiantuntemus, valtio, suunnittelu ja tutkimus. Käsitteen ero sanaan tulee esille kumulatiivisuudessa, sillä käsitteessä kumulatiivisuus on monin verroin runsaampaa kuin sanassa. Merkityksen kumulatiivinen luonne näyttäytyi siinä, miten kulttuuripolitiikka määrittyi suhteessa ympäristöönsä: se tuntui saavan lähes loputtomasti merkityksiä kielellisen kontekstin vaihtuessa. Sen sijaan, että kulttuuripolitiikalla on yksi tai kaksi selkeästi osoitettavaa merkitystä, avautuu merkityksien viuhka tai kenttä.

Kumulatiivisuus näyttää koskevan myös referentiaalista dimensiota. Ricoeur painottaa, että lause on keskeisessä asemassa referentin syntymisessä, sillä vain lauseessa merkillä on referentti. Lauseet ovat ehtymättömiä ja hetkellisiä. Ne ovat toiminnallisia.²⁶³ Yksittäiset puhunnat sitovat käsitteet muuhun kuin verbaaliseen toimintaan. Viittaussuhteessa hahmottuu joitakin tiettyjä toiminnan muotoja tai keskusteluyhteyksiä. Tämä tarkoittaa sitä, että käsitteen referentti voi

---

²⁶⁰ Ricoeur 1978, 74. Ks. lisää referentin ja merkityksen erosta ja niihin liittyvistä esimerkeistä esim. Juti 2001, 131–132.

²⁶¹ de Saussure 114 – 116, 145; Ricoeur 1969, 71.

²⁶² Ricoeur 1969, 93–94. Ricoeur puhuu tässä yhteydessä metaforasta ja sen synnystä. Hänen mukaansa juuri sanan merkityksien kumulatiivinen luonne mahdollistaa metaforan.

²⁶³ Ibid., 87–88, 86, 248.

koostua hyvinkin laajasta toiminnallisesta kokonaisuudesta tai monista käsityksistä. Referentti avautuu viuhkana tai kenttänä samalla tavalla kuin kielellisen järjestelmän merkitysdimensio. Referentti koostuu toiminnoista, prosesseista ja käsityksistä, joiden voi sanoa ikään kuin tiivistyvän lauseissa. Referentti aktualisoituu vain lauseissa. Vain lauseissa kulttuuripolitiikan käsite on todellinen ja elävä.

Käsitteessä siis avautuu kaksi ulottuvuutta, kaksi kenttää, joiden kautta käsitteen luonne paljastuu avoimena tilana. Merkitysten kentässä merkit suhteutuvat toisiinsa ja luovat käsitteen kielellisen identiteetin. Referentin kenttä taas tekee käsitteestä elävän osan ihmisten toimintaa. Ihmeellinen on kielen mahti, kun yhteen kielelliseen yksikköön sisältyy kokonaisia laajoja kenttiä, merkitys- ja toimintakenttiä. Referentin ja merkityksen kentät ovat kielen kaksinaisuusluonnetta: ajallisuutta ja järjestelmän sisäistä pysyvyyttä. Referentin alue on toimintaa sekä ajallisesti muuttuvaa ja häviävää, kun taas merkkien väliset merkityssuhteet ovat osa järjestelmää ja näin säilyttävät jotain pysyvän kaltaista itsessään. Käsite kuten sanakin säilyvät lauseen tai lausuman jälkeen. Kun lause häviää, ne säilyvät. Ricoeur tiivistää tämän, että sana antaa järjestelmälle historian²⁶⁴. Käsite saa elämän vain, kun se ilmaistaan puheessa tai tekstissä, mutta tästä huolimatta se kestää ajan. Näin ollen käsite kestää ajan säilyttäen mahdollisesti menneitä merkityskenttiä uusien rinnalla. Käsitteen kaksinainen luonne tekee siitä samanaikaisesti pysyvän ja katoavan. Se on säilyvyyttä ja toimintaa.

Seuraavaksi on kysyttävä, mikä on näiden kahden kentän, merkityksen ja referentin kentän suhde. Yksinkertainen vastaus on, että nämä erilliset kentät toimivat samalla tasolla, samanaikaisesti ja toisiinsa kietoutuneina. Tätä on hyvä lähteä valaisemaan Gilles Deleuzen ja Félix Guattarin filosofian kautta. Deleuzen ja Guattarin ajattelun ymmärtämistä voi helpottaa asian hahmottaminen visuaalisesti. Esimerkiksi Deleuzen ja Guattarin rihmaston käsitettä pohdittaessa kannattaa palauttaa mieleen kuva sienirihmastosta. Rihmasto on Deleuzen ja Guattarin yksi keskeisimmistä termeistä. Rihmasto koostuu viivoista, linjoista tai rihmoista – sen mukaan, miten kukin haluaa niitä kutsua. Rihmastossa on niin sanottuja segmentaation viivoja, jotka järjestävät rihmastoja sekä luovat suhteellisen pysyviä merkityksiä ja attribuutteja. Toisaalta rihmastossa elää muutosta tuovia viivoja, joita Deleuze ja Guattari kutsuvat paonviivoiksi. Nämä paonviivat tuovat

---

²⁶⁴ Ibid., 93.

muutoksia ja katkoksia rihmastoon: ne rikkovat segmentaatioiden vakiintuneita järjestyksiä ja stratifikaatioita.²⁶⁵

Rihmaston voi ymmärtää kielenä, vaikka Deleuze ja Guattari eivät itse halunneet rajoittaa sitä kieleen tai ilmaisuun²⁶⁶. Kieli on merkitysten ja lauseiden tai lausumien rihmasto, jossa on toisaalta pitkäaikaisia merkityksiä ja toisaalta merkitysvaihdoksia, -muutoksia ja -katkoksia. Kieli järjestelmänä kantaa pysyvyyttä itsessään, sillä se koostuu merkkien välisistä suhteista tai oppositioista. Käsitteessä toistuu tämä sama pysyvyys: se muodostuu suhteessa toisiin käsitteisiin ja sanoihin. Toisaalta kielessä on muutosta ja katkoksia, jotka tapahtuvat lauseissa ja lausumissa. Samalla tavalla käsitteen muutos tapahtuu etupäässä lausumien kautta, referentiaalisen suhteen kautta. Jako pysyvään kieleen ja muuttuvaan puheeseen ei kuitenkaan ole näin jyrkkä, sillä ne vaikuttavat jatkuvasti toisiinsa²⁶⁷. Segmentaatiot eli pitkäaikaiset ja pysyville vaikuttavat merkitykset sekä paonviivat eli muuttuvat ja muuttavat lausumat nivoutuvat toisiinsa.

Deleuze ja Guattari puhuvat rihmaston litteydestä. Rihmasto on lituskainen kuin kartta.²⁶⁸ Pitkäaikaisuus ja pysyvyys sekä muutos ja katkos ovat samanaikaisia ja samassa tilassa tapahtuvia. Ne ovat osa litteää rihmastoa. Kielessä tämä on mahdollista juuri sen vuoksi, että kieli on virtuaalista koostuen suhteista. Käsite on lituskainen ja siinä on läsnä samanaikaisesti säilyvyyttä ja muutosta. Sen kaksi eri kenttää, merkityksen ja referentin kentät muodostavat yhden ainoana kentän.

Deleuze ja Guattari sanovat käsitettä tasangoksi, *plateau*. Käsitteet ovat sanoja, jotka toimivat tasankoina. Tällä erikoisella termillä he haluavat korostaa muun muassa käsitteen lituskaisuutta ja tietäntyyppistä asemaa rihmastossa. He kuvailevat tasanko Gregory Batesonin sanojen avulla: tasanko on jatkuvan intensiteetin alue, joka väreilee itsessään. Deleuze ja Guattari lisäävät itse, että tasanko koostuu moneuksista.²⁶⁹ Ymmärrän tämän siten, että käsitteet ovat kielellisiä ja toiminnallisia alueita tai keskittymiä, jotka muodostuvat erilaisista kielellisistä

---

²⁶⁵ Deleuze & Guattari 1980, 16.

²⁶⁶ Ibid., 33–34.

²⁶⁷ Esim. Maurice Merleau-Ponty näkee, että ilmaisu eli puhe muuttaa kielen järjestelmää (Merleau-Ponty 1969, 50–59).

²⁶⁸ Deleuze & Guattari 1980, esim. 20.

²⁶⁹ Ibid., 32–33.

järjestäytymistavoista, merkityksistä, lausumista ja niin sanotusti kielen ulkopuolisista toiminnoista, prosesseista ja tapahtumista. Käsitteet ovat paine keskittymiä, intensiteetin alueita. Ne ovat tilaa, johon keskittyy asioita, käsityksiä, ajatuksia, toimintoja ja tapahtumia.

Käsite ymmärrettynä tällä tavoin pitää sisällään joitain samankaltaisuuksia diskurssin kanssa. Samankaltaisuus, mutta samalla erilaisuus suhteessa diskurssiin näyttäytyy lausumien yhteydessä. Diskurssi tulee ymmärtää tässä tapauksessa sellaisena kuin Michel Foucault sen ymmärtää. Foucault lähestyy diskurssia valtaisan alueena, joka ”muodostuu kaikkien todellisten lausumien --- kokonaisuudesta. Lausumat ovat hajanaisia tapahtumia ja niistä kukin ilmenee itselleen ominaisella tavalla.”²⁷⁰ Käsitteidenkin voidaan katsoa muodostuvan lausumista, mutta eri tavalla kuin diskurssit. Siinä missä diskurssissa lausumat luetellaan erillisinä tekoina ja kasataan laajaksi kokonaisuudeksi, käsitteessä lausumat kokoontuvat yhteen. Lausumat tuovat uusia tai kantavat vanhoja merkityksiä ja referenttejä sisältämäänsä käsitteeseen. Käsite on imua, painovoimaa, intensiteettiä. Käsitettä voisi verrata aurinkokuntaan. Aurinkokunta on tähteen keskittävää vetovoimaa ja se sisältää muun muassa planeettoja, kuita ja meteoriitteja. Aurinkokunta ja käsite ovat molemmat intensiteetin alueita. Tarkennettakoon vielä, ettei käsite ole kuin aurinkokunnan keskiössä oleva aurinko, vaan kuin koko aurinkokunta. Käsite on moneutta, vaikka se on vain yksi kielellinen yksikkö. Käsitteellä voi kuitenkin olla sellaisia merkityksiä ja referenttejä, jotka toimivat auringon tavoin. Kulttuuripolitiikassa aurinkona toimivat taide ja kulttuuri, sillä niillä on suurin vetovoima kulttuuripolitiikan käsitteen tilassa.

Tässä kohdin on vielä pysähdyttävä referentin ja merkityksen väliseen suhteeseen. Edellä litistin referentin ja merkityksen samalle tasolle Deleuzeä ja Guattaria seuraten, mutta en vielä avannut sitä, mitä tämä käytännössä tarkoittaa. Foucault pohtii referentin tutkimista. Hän peilaa sitä diskurssin tutkimiseen todeten, ettei diskurssia tulkita, jotta sen avulla voitaisiin kirjoittaa referentin historia. Ei pyritä tutkimaan, keitä tai mitä diskurssin kohteena oli tai millaisia nämä olivat. Foucault’n mukaan diskurssin tutkimisessa on ”määriteltävä kohteet viittaamatta asioiden perustaan, siis suhteuttamalla sääntökokonaisuuteen, joka sallii niiden muotoutumisen diskurssin kohteina ---”. Asiat itsessään eivät ole diskurssitutkijan kohteena, vaan se mikä mahdollistaa

---

²⁷⁰ Foucault 2005, 40.

niiden olemisen diskurssissa eli diskursiiviset muodot ja säännöt.²⁷¹ Referentti ei siis ole suoranaisesti tutkimuksen kohteena, vaikka on jatkuvasti läsnä. Foucault ei kiellä referentin tutkimisen mahdollisuutta²⁷², mutta viittauskohteen ollessa yksistään tutkimuksen kohteena on kysymys eri tutkimuksesta. Foucault on pitkälti oikeassa tässä. Kulttuuripolitiikan käsitteen tutkimus tarvitsee rinnalleen erillistä käsitteen viittauskohdetta koskevaa tutkimusta, jossa tarkastellaan kulttuuripoliittista toimintaa, kulttuuripolitiikan prosesseja ja instituutioita ynnä muuta sellaista. Käsitetutkijan nimenomaisena kohteena ovat käsitteen merkitykset ja käsitteen käyttö.

Mutta on huomattava, ettei referentti koskaan häviä kielestä silloin, kun kieli on lausuttuna. Kirjoitetussa kielessä tämä paljastuu selkeämmin kuin puhutussa kielessä, sillä puheessa referentin läsnäolo on niin itsestään selvyys, ettemme kiinnitä huomiota siihen. Ricoeur sanoo kirjoituksessa maailman olevan meille tekstien avaamien referenssien kokonaisuus. Tässä kohdin on kuitenkin ymmärrettävä, että kirjoitetulla tekstillä on semanttinen autonomia. Tämä tarkoittaa, että teksti vapautuu puhujan tai lähinnä kirjoittajan mentaalista intentiosta ja itse kirjoittamisen tilanteesta. Tilanteesta irrottautumisesta huolimatta tekstit kantavat referenttejään jatkuvasti mukana. Ricoeur avaa tätä ilmaisun kreikkalainen ”maailma” avulla. Kreikkalainen ”maailma” puheessamme ei tarkoita siellä asuneiden ihmisten tilanteiden kuvittelua vaan ”todellisuutta koskevien kertomusten esittämien tilanteeseen sitomattomien referenssien osoittamista.”²⁷³ Tekstien kirjoittamisen tilanne on hävinnyt, eikä teksti kannata sitä mukanaan, mutta referentiaalisen luonteensa takia kieli kantaa viittamaansa *maailmaa* itsessään. Kulttuuripolitiikan käsitteen sisältämät tekstit eivät tuo meille kirjoittajien intentioita tai kirjoitustilanteita läsnäoleviksi (ainakaan kovin selvästi), mutta ne tarjoavat meille sen maailman, johon ne viittaavat. Kulttuuripolitiikan käsite lausuttuna lauseessa on referentiaalista suhdetta kulttuuripolitiikan toimintoihin, prosesseihin, instituutioihin ja niin edelleen. Tutkiessaan käsitettä ja tulkitessaan tekstiä, joka sisältää käsitteen, tutkija tutkii niin merkitystä kuin referenttiä. Tulkinta on tässä keskeisessä asemassa, sillä lauseiden tutkiminen vaatii aina

---

²⁷¹ Ibid., 66–67.

²⁷² Ibid., 66.

²⁷³ Ricoeur 2000, 61–62, 69

tulkintaa. Referentti on tulkinnan kautta läsnä kielessä. Kielen tilan lituskaisuus²⁷⁴ on sitä, ettei merkitystä ja referenttiä voi tutkia erillisinä asioina, vaikka on mahdollista keskittyä toiseen ulottuvuuteen. Käsitetutkija kohdistaa katseensa enemmän merkityksien ulottuvuuteen, mutta ei voi tästä huolimatta syrjäyttää referenttiä.

Näin olemme päässeet sellaiseen käsitykseen käsitteestä, jossa käsite nähdään intensiteetin alueena, tilana tai tasankona. Tämä tila on merkityksen ja referentin samanaikaisuutta; se on merkkien välisiä suhteita sekä kielen suhdetta muuhun toimintaan, käyttäytymiseen ja prosesseihin. Merkityksen ja referentin kentän samanaikaisuuden vuoksi en enää erittele niitä toisistaan, vaan puhun vain merkitysten tilasta, jolla viitataan merkityksen ja referentin tilan muodostamaan kokonaisuuteen. Seuraavaksi on kiinnitettävä huomio siihen, mikä kulttuuripolitiikan käsitteelle oli erityisesti luonteenomaista – nimittäin käsitteen tilan poliittisuuteen.

5.3. Poliittisen kamppailun tila

Kulttuuripolitiikan käsitteen orgaaniseen, merkitysten ja referentin tilan avaavaan ilmenemistapaan kuuluu keskeisesti poliittisuus, kamppailu ja konflikti. Tässä luvussa tarkastelen sitä, mitä kulttuuripolitiikan käsitteen poliittisen kamppailun kenttään kuului analysoiduissa teksteissä. Aloitan selvittämällä, mikä tekee merkitysten ja referenttien orgaanisesta tilasta poliittisen.

Hannah Arendt puhuu teoksessaan *Vita activa* julkisesta alueesta. Hän antaa sille kaksi eri merkitystä, joista toinen nousee keskeiseen asemaan hänen filosofiassaan. Tämän määritelmän mukaan julkinen tila on jotain, joka on yhteistä meille. Se on ihmisten välillä olevaa yhteistä, mutta se kestää ihmisen elinikää kauemmin. Se tapahtuu ihmisten välillä. Oleellista on huomata, että julkisen tilan todellisuus riippuu lukemattomien näkökulmien ja -kohtien samanaikaisesta esiintymisestä. Tilan yhteinen maailma näyttäytyy näkökulmien moninaisuudessa. Moninaisuus

---

²⁷⁴ Deleuze ja Guattari menevät vielä pidemmälle käsitteiden lituskaisuudessa. Käsitteet eli tasangot muodostavat keskenään sommitelmia, jotka koostuvat niin semioottisista, materiaalisista kuin sosiaalisista virroista. (Deleuze & Guattari 1980, 33–34.) He eivät siis ainoastaan litistä samalle tasolle merkitystä ja referenttiä, vaan materiaallisen ja sosiaalisen maailman.

taas on politiikan välttämätön ehto.²⁷⁵ Moneutta sisältävä julkinen alue on välttämättömyys politiikalle. Käsite poliittisen tilana jakaa useita Arendtin julkiselle alueelle antamia piirteitä. Pelkästään merkitysten ja referenttien tilana käsite pitää sisällään yhteisyyden, ihmisten välisyyden, monien näkökulmien esiintymisen ja yksilön ylittävän elementin jo pelkästään siksi, että se on kielellinen yksikkö. Poliittisuuden sen tilassa tuntuu mahdollistavan kuitenkin sen intensiteettisyys: intensiteetin tilana siihen kohdistuu erityisen voimakasta poliittista liikettä. Sen merkityksistä ja referenteistä tai näiden erilaisista suhteista käydään jatkuvaa kiistaa, ja tämä kiista on aatteellista ja ideologista kosketellen poliittisen toiminnan muotoja ja sisältöjä.

Arendtin oma käsitys julkisesta tilasta ei liity kielen rakenteeseen, vaan niin sanotusti kouriintuntuvaan toimintaan. Julkinen tila on ennen kaikkea ihmisyyksilöiden kohtaamista. He kohtaavat siinä toisensa kasvotusten ja puhuen. He ovat nähtävinä ja kuultavina sekä he näkevät ja kuulevat toisia. Puhe ja toiminta ovat niitä muotoja, joiden kautta ihmiset näyttäytyvät toisilleen julkisessa tilassa. Ne paljastavat toisille, ”kuka” puhuja ja/tai toimija on. Samoin kuin politiikan myös puheen ja toiminnan ehto on moninaisuus. Puhe ja toiminta ovatkin samanlaisia luonteeltaan.²⁷⁶ Ne ovat ihmisten välistä konkreettista poliittista toimintaa. Tällainen ihmisten välinen suhde on todellista myös virtuaalisella tasolla, kielen maailmassa. Kielen maailmassa poliittinen liike tapahtuu vain merkkien, merkitysten ja referenttien tasolla. Toimijat ovat tietenkin edelleen ihmisiä, mutta toiminta on virtualisoitunut ja irtautunut ainakin osittain yksilöiden intentioista kirjoitetussa tekstissä. Tosin on muistettava, ettei lausumia olisi, jos yksilöillä ei olisi erilaisia intentioita. Käsitteen poliittisessa merkitystilassa yksilön intentiot antavat kuitenkin osittain tilaa merkitysten ja referenttien liikkeelle, joita he eivät voi hallita. Myös Arendt puhuu siitä, kuinka yksilö ei juuri enää pysty hallitsemaan toimintaansa ja sen seurauksia aloitettuaan sen. Yksilön toiminta aloituksen jälkeen liittyy osaksi ihmisten välistä toiminnan ja puheen verkostoa, jota yksittäisten ihmisten on lähestulkoon mahdoton ohjata.²⁷⁷ Samalla tavalla yksittäiset ihmiset eivät voi ohjata käsitteen merkitys- ja referenttikenttää, mutta lausueessaan käsitteen lauseessaan, puheessa tai tekstissä, he voivat lisätä käsitteen tilan liikkeisiin omia näkemyksiään, painotuksiaan ja aatteitaan. Lauseet tai lausumat tekevät käsitteestä

---

²⁷⁵ Arendt 2002, 35, 57–63.

²⁷⁶ Ibid., 15, 33, 63 ja 178–182.

²⁷⁷ Ibid., 186–188, 193–195.

poliittisen tilan, vaikka sen mahdollisesti poliittisena ilmenevä liike tarvitsee myös merkkien välistä suhdemaailmaa.

Kulttuuripolitiikan käsitteen poliittinen tila sisälsi analysoiduissa teksteissä moninaisia aatteita ja ideologioita ja näiden suhteita. Tällainen tila avautui melkein kaikissa teksteissä. Poikkeuksena olivat ne tekstit, joissa kulttuuripolitiikan käsite ilmeni yksinomaan työkaluna. Kamppailua käytiin siitä, mitkä merkitykset ja referentit saivat täyttää kulttuuripolitiikan käsitteen alueen, tilan tai tasangon, miten tätä aluetta halutaankaan kutsua, tai vallata siinä dominoivan aseman. Yksi selkeimmistä poliittisen liikehdinnän muodoista oli vastakkaisuus ja identifikaatio sen kautta. Carl Schmitt sanoo poliittisen olevan nimenomaan jakoa vastakkaisuuksiin, ystäviin ja vihollisiin. Poliittinen toimija tekee aina välttämättä tämän jaon: hän katsoo kuuluvansa tiettyyn ryhmään suhteessa toiseen. Tärkeää on konfliktin mahdollisuus.²⁷⁸ Chantal Mouffe jatkaa tätä ajatusta tarkentamalla, että poliittinen on kollektiivista ja julkista toimintaa. Siinä rakennetaan ”meitä”, jotka eroavat ”heistä”. Poliitiikkaa kuvaa nimenomaan jako ja konflikti.²⁷⁹

Kulttuuripolitiikan käsitteessä yksi suurimmista jaoista ja konflikteista kulki uuden ja vanhan, eliitin ja massojen sekä humanistien ja yhteiskuntatieteilijöiden välillä. Nämä muodostivat keskenään erilaisia yhdistelmiä: uusi liitettiin massoihin ja massakulttuuriin sekä yhteiskuntatieteilijöihin, vanha taas liitettiin eliittiin ja humanisteihin, mutta toisaalta uusi liitettiin joissakin teksteissä myös humanisteihin. Eri ryhmät kävivät kamppailua siitä, ketkä edustivat uutta ja ketkä vanhaa. Uusi liitettiin kehitykseen ja edistykseen, kun taas vanha – jollei nyt aivan suoraan taantumukselliseen, niin paikallaan pysymiseen. Vanhan liittäminen traditioon esti sen esittämisen täysin negatiivisena. Vanhan arvo jäi jossain määrin tyhjään tilaan, koska sitä ei tuomittu suoraan kuin vain muutamissa teksteissä ja koska joissakin sitä puollettiin tai jätettiin kokonaan arvottomaksi.

Tämä liittyy mielestäni snellmanilais-hegeliläisen ja liberaalin maailmankatsomuksen kamppailuun ja yhteisloon. Traditiota ei ymmärretty negatiivisena, sillä snellmanilais-hegeliläiset aatteet elivät edelleen liberaalien arvojen kanssa yhdessä. Traditio ja sivistys liittyvät

---

²⁷⁸ Schmitt 1976, 26–27, 38–39, 51.

²⁷⁹ Mouffe 1992, 234–235.

toisiinsa snellmanilais-hegeliläisessä ajattelumaailmassa, ja vaikka traditio terminä ei juuri esiintynyt tekstissä, sivistys oli eksplisiittisesti tärkeässä asemassa. Sivistys näkyi pääasiassa teksteissä, jotka käsitelivät alueellisuutta ja koulutusta. Muissa teksteissä sivistys ei ollut läsnä edes negatiivisessa mielessä. Vanhan ja sivistyksen asema teksteistä kertoo jotain snellmanilais-hegeliläisten aatteiden asemasta. Nämä aatteet koettiin joko selkeästi hyvinä edelleen tai siedettävänä välttämättömyyksiä. Voisi sanoa, että kulttuuripolitiikan käsitteen kentässä vanha ja sivistys sekä snellmanilais-hegeliläinen olivat ambivalentissa asemassa: ei osattu sanoa, pitikö kulttuuripolitiikka liittää niihin, mutta ei osattu myöskään hylätä niitä. Jotkut puolustivat voimakkaasti sivistyksen ja snellmanilais-hegeliläisyyden asemaa, mutta toiset olivat ymmällään. Ymmällään olevia ja asiasta vaikenovia oli paljon. Selkeästi vastaan asettuvia oli vain muutama.

Liberaalit aatteet taas saivat varauksetonta hyväksyntää. Taloudellinen liberalismi liitettiin kulttuuripolitiikkaan hyvin varovasti, mutta yhteiskuntaa koskeviin liberaaleihin arvoihin kiinnitettiin selvästi huomiota. Etenkin sosiaalidemokraattinen liberalismi sai paljon kannatusta. Liberaaleja arvoja ajettiin voimakkaasti: tasa-arvoa ja demokratiaa vyörytettiin voimalla alentaen samalla diktatuuriin tai elitismiin liittyviä arvoja. On huomattava, että joidenkin mielestä liberaaleja arvoja ei oltu vielä saavutettu: ne eivät olleet vielä määräävässä asemassa kulttuuripolitiikassa tai yhteiskunnassa yleensä. Kulttuuripolitiikan käsite nähtiin avainasemassa tässä. Jotkut näkivät, että kulttuuripolitiikan imettyä itseensä liberaalit merkitykset se voisi levittää niitä edelleen eteenpäin. Joissakin teksteissä menttiin niin pitkälle, että liberaalien arvojen liittämistä kulttuuripolitiikkaan pidettiin itsestään selvyytensä.

Kulttuuripolitiikan liberaaleihin merkityksiin tulee kuitenkin snellmanilais-hegeliläiset ajattelutapoja niin sanotusti takaportin kautta. Kulttuuripolitiikan ja siihen liittyvän demokratian käsitteen sisällä kamppailtiin siitä, ovatko niiden merkitysten lähtökohdat ideaalisia vai materiaalisia – tai toisin muotoiltuna henkisiä vai materiaalisia. Tämä kysymys perustaa keskustelua siitä, onko kulttuuripolitiikan merkitykset johdettavissa kansan tai massojen tahdosta ja kulutus–tuottaminen-yhteydestä vai koostuvatko ne liberaaleista ideoista siitä, mikä on hyvää, mikä on oikein ja miten tulee toimia oikealla tavalla. Ideaalien ajamiseen liittyi myös snellmanilais-hegeliläiset ajatukset sivistyksestä, kansallisesta kokonaisuudesta ja valtiosta. Konfliktin keskiössä oli siis se, perustuuko kulttuuripolitiikka ideoihin vai konkreettisesta

todellisuudesta esimerkiksi tutkimuksen kautta nostettuihin teemoihin. Käytiin kamppailua kulttuuripolitiikan peruserkityksistä: ovatko ne henkistä ja ideaa vai materiaa sekä kulutusta ja tuotantoa. On vaikea nähdä kumpi konfliktin osapuoli oli vahvempi, sillä oli mahdollista, että samassakin tekstissä niin sanottu materialistinen puoli sekä kamppaili että sekoittui ideaalin kanssa.

Idea vs. materia -kamppailuun nivoutui myös kamppailu humanististen tieteiden ja katsontakantojen sekä yhteiskuntatieteiden ja näkökantojen välillä. Etenkin yhteiskuntatieteitä ja niiden metodeja ajavat kokivat taistelevansa vanhanaikaisia, metafysiikkaa painottavia humanistisia tieteitä vastaan. Kulttuuripolitiikka tuli erottaa metafysisistä käsityksistä ja arvoista. Sen arvomaailma tulisi olla arvoihin sitomatonta maailmaa. Kulttuuripolitiikka piti liittää havaintoihin perustuvaan induktiiviseen tieteeseen, jota yhteiskuntatieteet kykenivät edustamaan, toisin kuin humanistiset tieteet. Humanistisia tieteitä edustavat eivät suhtautuneet yhteiskuntatieteisiin yhtä jyrkästi kuin yhteiskuntatieteitä kannattavat heihin. Humanistisia tieteitä puoltavat eivät näyttäneet osallistuvan ollenkaan niin jyrkkään konfliktiin kuin yhteiskuntatieteilijät, ja he ennemminkin hakeutuivat etsimään näiden kahden tieteenalan kohtaamisen paikkoja kritisoimalla joko omaa alaansa tai yhteiskuntatieteitä. Näin ollen sama kamppailu tieteen ja tutkimuksen taustaoletuksista ja niiden sisältämästä maailmakuvasta käytiin eri intensiteetillä kamppailun osapuolien välillä: toinen osapuoli koki toisen puolen täysin itsensä vastaisena toisena, kun taas toinen osapuoli ei nähnyt eroa kovinkaan jyrkkänä. Tämä voi kertoa siitä, että kulttuuripolitiikan käsite oli alettu yhdistää ennen kaikkea yhteiskuntatieteisiin, minkä vuoksi humanististen tieteiden edustajat etsivät kompromissia voidakseen osallistua omilla merkityksillään kulttuuripolitiikan käsitteeseen ja kulttuuripoliittiseen toimintaan. Yhteiskuntatieteelliset ajattelumallit ja arvot olivat saavuttaneet dominoivan aseman, minkä vuoksi humanististen tieteiden oli mahdollista niiden kautta saada omia käsityksiään ja merkityksiään valtaan tai pitää ne vallan kahvassa. Kamppailu tieteen taustaoletuksista oli tärkeä, sillä tutkimus oli saanut tärkeän aseman kulttuuripolitiikan käsitteen kentällä. Kulttuuripolitiikka ja tutkimus liitettiin usein toisiinsa lähinnä siten, että monissa teksteissä vaadittiin tutkimusta kulttuuripolitiikan taustalle.

Kamppailu yhteiskuntatieteiden ja humanististen tieteiden välillä liittyy osittain kysymykseen siitä, mitä kulttuurilla tarkoitettiin: onko kysymys korkeakulttuurista, sivistyksestä ja henkisestä kehityksestä vai antropologisia määritelmiä lähenevästä kokonaisvaltaisesta kulttuurista, ja mikä on populaarikulttuurin asema. Etenkin ne humanististen tieteiden puoltajat, jotka etsivät humanististen ja yhteiskuntatieteiden kohtaamispaikkoja, ottivat eksplisiittisesti esille sen, mitä kulttuurilla tarkoitetaan. He liittivät kulttuurin lähinnä sivistykseen ja henkisen kehitykseen, mutta samalla myös lähestyivät sitä kokonaisvaltaisen kulttuurin määrittelyn kautta. Yhteiskuntatieteiden kannattajat eivät erikseen pohtineet kulttuurin määritelmiä, mutta he käsittelivät teksteissään väestön ja massojen kulttuuria. Populaarikulttuuri näyttäisi olleen yhteiskuntatieteiden kannattajien mielissä kulttuuripolitiikasta puhuttaessa. Korkeakulttuurin valta-asema oli kuitenkin suhteellisen voimakas, sillä populaarikulttuurista puhuvat tuntuivat implisiittisesti tai jopa eksplisiittisesti asettuvan vastustamaan esimerkiksi vanhaa, eliittiä tai nimenomaan korkeakulttuuria. Niissä teksteissä, joissa kulttuuri ymmärrettiin korkeakulttuurina, kulttuuripolitiikka oli alisteinen kulttuurin käsitteelle. Muissa teksteissä kulttuuri oli taas alisteinen kulttuuripolitiikan käsitteelle.

Kulttuurin käsitteen sisältö ja asema suhteessa kulttuuripolitiikkaan liittyy taisteluun siitä, kenellä on valta: onko se esimerkiksi korkeakulttuurin eliitillä vai ihmismassoilla. Konflikti koski sitä, kuka on kulttuuripolitiikan toimija tai tekijä, kuka hyötyy rahallisesta tuesta ja kenellä on oikeus kokea kulttuuria. Keskeisimmät taisteluosapuolet olivat seuraavat: eliitti vs. massat ja suuret joukot, taiteilijajärjestöjen edustajat vs. puoluepolitiikan harjoittajat (vain yksi tapaus), sosiologit vs. lähinnä humanististen tieteiden edustajat, virkamiehet vs. taiteen tuntijat ja harrastajat (vain yksi tapaus), seminaareihin osallistujat vs. lehdistön edustajat sekä valtio vs. kansalaisyhteiskunta (vain yksi tapaus).

Eliitin ja suurten joukkojen asemasta käyty kamppailu liittyi seminaarien ja lehdistön väliseen vastakkainasetteluun. Seminaarien katsottiin edustavan eliittiä, kun taas sanomalehdistön nähtiin edustavan massoja ja väestöä yleensä. Eliitin valtaa vastustettiin lähes yksituumaisesti, paria kolmea poikkeusta lukuun ottamatta. Massoihin ja suuriin joukkoihin suhtauduttiin epämääräisemmin. Kysymykset kuluttamisesta ja massayhteiskunnasta vaikeuttivat yksimielistä suhtautumista. Jotkut määrittivät massoja kansan kautta, jolloin ne koettiin suhteellisen

positiivisina mutta potentiaalisesti vaarallisina ja ohjausta vaativina. Toiset taas näkivät massat ja kulutusyhteiskunnan toisiinsa kietoutuneina ja asettuivat joko tiukasti vastustamaan, kuten yleensä tapahtui, tai puolustamaan niitä. Eliitin ja massojen välinen konflikti oli selkeästi havaittavissa, mutta se ei ollut niin vaikea ja tuskastuttava kuin kamppailu siitä, tulisiko suuriin joukkoihin, ihmismassoihin ja väestöön suhtautua myönteisesti vai kielteisesti. Eliittien ja massojen välinen konflikti oli selkeydessään yksiselitteinen, kun taas kamppailu suhtautumisesta suurten joukkojen luonteeseen oli monimutkainen, mutta ne molemmat liittyivät hyvin keskeisesti kulttuuripolitiikan käsitteen tilaan.

Virkamiesten asettaminen taiteen tuntijoita ja harrastajia vastaan liittyi vastakkainasetteluja, jotka koskivat taiteilijajärjestöjen edustajia ja puoluepolitiikan edustajia sekä valtiota ja kansalaisyhteiskuntaa. Niissä todellisina kulttuuripolitiikan toimijoina nähtiin taiteilijat, taiteen harrastajat ja yleensäkin kansalaisyhteiskunnan toimijat. Näitä toimijoita vastaan kuitenkin asettuivat hyvin erilaiset tahot, jotka menivät toistensa kanssa ristiin ja joita ei voi niputtaa samaan luokkaan. Yksi näki virkamiehet huonona, mutta puoluepolitiikan hyvänä; toinen näki puoluepolitiikan pahana, mutta hallinnon edustajat ja valtion vähintään neutraaleina jopa hyvänäkin; kolmas näki yksinomaan valtiojohtoisuuden lisääntymisen valitettavana asiana. Nämä ja muut konfliktit toimijoista viittaavat siihen, että kamppailu toimijoista oli erityisen kuuma ja ettei se ollut lähelläkään päätöstä.

Toimijoita koskeva konflikti liittyi erityisesti taidepolitiikan ja kulttuuripolitiikan suhteeseen. Taidepolitiikassa ja kulttuuripolitiikassa oli samoja toimijoita, joita olivat muun muassa hallinnon edustajat ja taiteilijat, mutta uusina olivat mukaan tulleet kulttuuripolitiikan toimijat. Vaikka kulttuuripolitiikan toimijoita ei selkeästi määritelty, heidän valta-asema näytti olevan selvä. Kulttuuripolitiikan käsite valtasi itsellensä taidepolitiikan toimijat tuoden näiden rinnalle vahvemmat toimijat, kulttuuripolitiikan harjoittavat. Etenkin taiteilijat näyttivät osittain syrjäytyneen kulttuuripolitiikan merkitysmaailman keskiöstä. Tämä viestittää kulttuuripolitiikan ylivaltaa suhteessa taidepolitiikkaan. Se alkoi olla silmiinpistävä selkeä, ja se ajoikin taidepolitiikkaa kapeaan kategoriaan, joka oli alisteinen kulttuuripolitiikalle. Kulttuuripolitiikan ja taidepolitiikan välinen konflikti koskien erityisesti niiden toimijoita kertoo kulttuuripolitiikan käsitteessä tapahtuvasta murroksesta, jonka aikalaiset itsekin havaitsivat puhuessaan jonkin

uuden syntymisestä eli kulttuuripolitiikan muotoutumisesta, kuten tekstissä ”Kulttuuripolitiikan puintia tammikuussa”²⁸⁰ asia ilmaistiin.

Kamppailua kulttuuripolitiikan käsitteen tilasta voi valaista myös erottamalla merkitys ja referentti toisistaan. Esimerkiksi konflikti nähtiin sijoittuvan siihen, kummalla termillä, kulttuurisuunnittelulla vai kulttuuripolitiikalla on oikeus tiettyyn referenttiin. Niiden referentti ymmärrettiin samana, mutta kiistaa käytiin siitä, kumpi käsite ja kumman käsitteen merkitysmaailma liittyy siihen.²⁸¹ Toisaalta taas kulttuuripolitiikan referentin ymmärrettiin leikkaavan esimerkiksi yhteiskuntapolitiikan referenttiä, jolloin kulttuuripolitiikan merkityskenttä siirtyi yhteiskuntapolitiikan merkityksiin osittaisesti saman referentin vetovoimasta. Kulttuuripolitiikan liitos yhteiskuntaan ja sen kehittämiseen saivat laajalti kannatusta, ja tällä liitoksella olikin referentti- ja merkitysvalta-asema, vaikka vastalauseita myös esiintyi. Yhteiskunnan merkitystä rakennettiin erityisesti kulttuuripolitiikan ja taidepolitiikan käsitteen välisen suhteen kautta, sillä taidepolitiikka näyttäytyi kykenemättömältä pitämään itsessään yhteiskuntaan liittyviä merkityksiä – toisin kuin kulttuuripolitiikka.

Lopuksi on kiinnitettävä huomio siihen, että teksteissä käytiin kamppailua myös siitä, onko kulttuuripolitiikan käsite lainkaan poliittinen vai onko se neutraali, tekninen termi. Kiisteltiin, liikkeuko sen merkitystilassa laisinkaan aatteellisia tai ideologisia merkityksiä. Konflikti oli kuuma, vaikka se näkyikin vain harvoissa teksteissä. Ne tekstit, joissa kiista tuli esiin, olivat kuitenkin pituudessaan ja kiivaudessaan monet muut tekstit ylittäviä. Joissakin teksteissä vaadittiin, että kulttuuripolitiikan tuli olla arvottamisesta vapaata, tieteelliseen tutkimukseen perustuvaa toimintaa. Tällaiset vaatimukset tai ajattelutavat olivat kuitenkin vähemmistössä, sillä enemmistö liitti kulttuuripolitiikan nimenomaan arvoihin ja aatteisiin. Suurin osa ei kuitenkaan edes pohtinut tätä eksplisiittisesti. Joissakin teksteissä oltiin huolestuneita, ettei siitä puhuttu suoraan. Muutamassa tekstissä nähtiin tämä merkittävänä ongelmana, koska uhkana oli näiden tekstien mukaan näennäiseen tekniseen toimintaa ja neutraaliuteen piilotettu ideologia. Eräässä artikkelissa kulttuuripolitiikka nähtiin kysymyksenä vallasta, joka tapahtui taideteosten

---

²⁸⁰ Kulttuuripolitiikan puintia tammikuussa, HS 16.12.1967, 16.

²⁸¹ Ks. lisää luku 4.3.

omistuksen ja tulokinnan sekä tuottamisen ja kulutuksen ohjailun kautta²⁸². Kulttuuripolitiikka nähtiin niissä kamppailuna aatteista ja toimintatavoista sekä ylipäätään vallasta.

6. Päätäntö

Lähdin etsimään kulttuuripolitiikan käsitteelle annettuja merkityksiä, ja löysin niitä enemmän kuin osasin kuvitella. Lehdissä esiintyvät puhunnat toivat eteeni laajoja merkityskenttiä, joissa kuitenkin löytyi selviä hahmoja ja muotoja. Nämä muodot avasivat 1960-luvun kulttuuripoliittisen ja yhteiskunnallisen keskustelun. Samalla ne näyttivät aikakautena tapahtuneen murroksen kulttuuripolitiikan käsitteessä. Hyvinvoinnin ja sosiaalisen turvallisuuden lisääminen sekä demokratian ja tasa-arvon keskiöön nouseminen näkyivät kulttuuripolitiikan käsitteessä esimerkiksi siten, että kulttuuripolitiikan käsite alisti allensa taidepolitiikan käsitteen ja asettui työskentelemään hyvinvoinnin ja demokratian hyväksi. 1960-luvun murros oli samanaikaisesti konsensusta ja radikalisoitumista: silloin pyrittiin parantamaan yhteiskunnan tilaa yhdessä, mutta samalla kritisoitiin muutoksen hitautta. Kulttuuripolitiikan käsite enimmäkseen edusti konsensusta, mutta myös kritiikki ja konflikti näkyivät siinä. Jotkut näkivät muutoksen hitaana myös kulttuuripolitiikassa ja sen arvoperustoissa, toiset taas näkivät, ettei kulttuuripolitiikan arvoperustaista luonnetta oltu otettu riittävästi huomioon. Suurin osa kuitenkin ajoi luottavaisena eteenpäin asioita kulttuuripolitiikan ja sen käsitteen avulla. Kulttuuripolitiikan käsite edusti mahdollisuutta uuteen ja parempaan yhteiskuntaan.

Kulttuuripolitiikka liitettiin tiiviisti yhteiskuntatieteelliseen toimintaan, johon kuului esimerkiksi talouden kehittäminen. Se oli osa kokonaisvaltaista toimintaa kehityksen lisäämiseksi. Samoin se oli osa uskoa tieteen, systemaattisen tarkastelun ja organisoinnin voimaan. Kulttuuripolitiikan käsite ei kuitenkaan avannut suoraan tällaista arvo- ja toimintakenttää, vaan se avasi poliittisen keskustelun siitä, mitkä arvot, pyrkimykset ja toimintatavat ovat hyviä. Kulttuuripolitiikan merkitykset ja siihen liittyvä käsitys kulttuurista eivät olleetkaan niin selvästi sovittavissa ja läpivalaistavissa kuin monet aikakauden yhteiskuntatieteilijät ja virkamiehet olisivat ehkä toivoneet. Kulttuuripolitiikan käsite liitettiin selkeästi ja sen enempää asiaa kyseenalaistamatta hallintoon, mutta virkamiesten ja yhteiskuntatieteilijöiden asemaa ei kuitenkaan sellaisenaan

---

²⁸² Kulttuurin manipulointi, Parnasso 1968, 74–80.

hyväksyty. Radikalismia ei juuri esiintynyt kulttuuripolitiikan käsitteessä – yhtä poikkeusta lukuun ottamatta. Tämä sama poikkeus edusti myös vasemmiston ääntä, joka oli nousemassa 1960-luvun lopulla. Vaikka kulttuuripolitiikan käsitteen kentällä pyöri sosialistisiksi tai lähinnä sosiaalidemokraattisiksi katsottavia arvoja, se vasemmistolaisuus oli mietoa. Kulttuuripolitiikan käsitteen merkityksiä voisi ennemminkin sanoa liberaaleiksi ja pluralistisiksi kuin vasemmistolaisiksi. Liberaalit ja sosiaalidemokraattiset aatteet ja arvot sopivat todennäköisesti paremmin yhteen snellmanilais-hegeliläisten arvojen kanssa kuin ääri vasemmistolaiset arvot. Kulttuuripolitiikan käsite säilytti nimittäin kentässään vielä voimakkaana snellmanilais-hegeliläisiä käsityksiä sivistyksestä ja kansasta.

Kulttuuripolitiikan käsitteelle annetut merkitykset eivät olleet lukkoon lyötyjä, vaikka jotkin, kuten liberaalit merkitykset, olivat saaneet dominoivan aseman käsitteen merkitystenkentässä. Merkitykset liikkuvat puhunnasta toiseen, saavuttivat huonoja tai hyviä asemia, mahdollistivat uusia merkityksiä ja niin edelleen. Tällainen merkitysten liike oli mahdollista, sillä kulttuuripolitiikan käsite hengittävä oli kielellinen olio ja käyttöyhteyksiinsä mukautuva käsite.

Toisena päämääränä työssäni oli kulttuuripolitiikan käsitteen ilmenemistapojen ja luonteen valottaminen. Tämä oli mahdollista vain ja ainoastaan kulttuuripolitiikan merkitysten analyysin kautta, sillä käsitteen luonne tulee ymmärretyksi vain siinä, kuinka sitä käytetään ja miten se ilmenee puhunnoissa. Kulttuuripolitiikan käsite näyttäytyi teksteissä työkaluna, strategisena pelinappulana ja poliittisena kamppailun tilana. Työkaluna ja strategisena nappulana esiintyessään se läheni sanaa siinä mielessä, että se ei avannut selkeästi itsessään kamppailun tilaa. Se pysytteli esineellisenä oliona, joka oli suunnattu jotain tarkoitusta varten. Se suuntautui itsensä ulkopuolelle ja sillä tehtiin asioita.

Poliittisen tilan avaavana käsitteenä kulttuuripolitiikan käsite muistutti enemmän organismia kuin sanaa. Siinä liikkui ja tuottui merkityksiä. Se hengitti tekstuaalisen ja puhunnallisen ympäristönsä kanssa muuttaen, säilyttäen ja yhdistellen merkityksiä. Siinä merkitykset myös törmäsivät toisiinsa. Kulttuuripolitiikan käsite on intensiteetin tilaa: se vetää puoleensa erilaisia arvoja, aatteita, ideologiaa, toimintoja ja prosesseja, jotka törmäävät toisiinsa sen merkitystentilassa.

Kulttuuripolitiikan käsitteen tila sisältää eriasteisia konflikteja ja kamppailua, jotka ovat osa aikaansa.

Kulttuuripolitiikan käsite voi sanoa ilmentäneen erään aikakauden, hyvinvointivaltion rakentamisen ydinkauden alkamista. Vuosina 1967 ja 1968 käytetty kulttuuripolitiikan käsite tiivistä itseensä tämän aikakauden alun. Siihen liittyvät merkitykset ja sen käyttö- ja ilmenemistavat näyttivät ajan arvot ja aatteet, mutta myös tavan suhtautua asioihin, ihmisiin ja yhteiskuntaan. Hyvinvointivaltion eteen tehtiin yhdessä työtä, yhteiskunnan järjestys haluttiin nähdä selkeänä ja asioiden ajateltiin hoituvan ja onnistuvan, jos vain ne tehtiin huolella, hyvin organisoidusti ja päämäärätietoisina. Ihmisten hyvinvointi ja kansallisvaltion menestys oli kaiken lähtökohtana. Mutta näistä kaikesta myös keskusteltiin ja kamppailtiin. Kulttuuripolitiikan käsitteen luonne osoittaa, että selkeä toimintalinja ja usko tekniseen ja taloudelliseen suoritukseen eivät olleet betoniin valettuja. Kulttuuripolitiikan käsite avasi kamppailun tilaa yhä uudelleen. Vaikka voi sanoa lähes kaikkien ajaneen yhteiskunnan hyvinvoinnin edistämistä, hyvinvoinnin sisällöstä ei oltu varmoja. Kulttuuripolitiikan käsite ilmentää samanaikaisesti yhteistä tahtoa ja erimielisyyttä.

Aikakausi, jota tutkimani kulttuuripolitiikan käsite ilmensi, on 1990-luvulta lähtien ollut muutoksessa. Tätä aikaa on kutsuttu kuka hyvinvointivaltion uudelleen järjestämisen ajaksi, kuka hyvinvointivaltion lopuksi, kuka hyvinvointiyhteiskunnan ajaksi ja kuka uusliberalismin voitoksi. Miten on käynyt kulttuuripolitiikan käsitteen? Käsite edelleen elää, kantaen itsessään muistoa hyvinvointivaltiosta ja siihen liittyvästä tahdosta parantaa yhteiskunnan tilaa kulttuurin avulla. Ehkä kulttuuripolitiikan käsite ei kuitenkaan kannan vain muistoja, vaan edelleen elävää tahtoa kehittää yhteiskuntaan ja taata ihmisten hyvä elämä. Tai ehkä kulttuuripolitiikan käsite on imenyt itseensä enemmän talouden maailman merkityksiä, joita se kantoi jo vuosina 1967 ja 1968 itsessään kuluttamisen, tuottamisen ja tarjonnan termien muodossa. Olisi mielenkiintoista sukeltaa esimerkiksi 1990-luvun kulttuuripolitiikan käsitteeseen, ja tarkastella sitä mikroskooppisen tarkasti, ja tarkastella, mitä muun muassa lama, Euroopan unionin jäsenyys ja globalisaatio ovat tuoneet mukanaan. Mitkä arvot ja aatteet kamppailivat silloin kulttuuripolitiikan käsitteen tilassa? Millaisena kielellisenä oliona kulttuuripolitiikan käsite näyttäytyi tänä aikakautena? Olisiko mahdollista, että käsitteen ilmenemis- ja käyttötavat

muuttuvat ajan myötä? Ehkä käsitteen tekninen käyttö ohittaa käsitteen avaaman kamppailun tilan?

On tarpeellista myös kysyä, mitä tapahtui 1960-luvun ja 1990-luvun välisenä aikana, sillä ajallinen muutos tuo lisävalaistusta käsitteen elämään. Tarkastelemani ajanjakson lyhyiden vuoksi tutkimuksestani jäi lähes täysin pois käsitteen merkityksissä tapahtuva muutos. Kulttuuripolitiikan käsite tarvitsisi muutosta tarkastelevan käsitehistoriallisen tarkastelun, joka toisi esiin pitkän aikavälin tapahtumia käsitteessä.

Myös lähdeaineiston laajentaminen tai uudelleen kohdentaminen muuttaa tutkimuksen luonnetta. Työssäni käsittelemässä kulttuuripolitiikan käsitteessä avautui kulttuurin ja taiteen harjoittajien piireissä sekä yhteiskunnalliseen keskusteluun aktiivisesti osallistuneiden parissa tapahtunutta merkitystaisteluita ja käsitteen käyttötapoja. Kulttuuri- ja taidealan lehdet sekä Helsingin Sanomat näyttivät asiasta kiinnostuneiden ja keskusteluun aktiivisesti osallistuneiden maailman. Pois jäi suuri osa 1960-luvun Suomea, jolle kulttuuripolitiikan käsite ei välttämättä ollut edes olemassa tai oli olemassa sisällöltään erilaisena ja erimuotoisena. Myös hallinnolliset asiakirjat jäivät työni ulkopuolelle. Kulttuuripolitiikan käsite eli niissä todennäköisesti hyvin omanlaistansa elämää, josta häivähdyksiä suodattui etenkin Helsingin Sanomien kautta tähänkin tutkimukseen. Hallinnolliset tekstit voivat olla toisen tutkimuksen aihe tuoden hallinnollis-poliittisen ja juridisen aspektin kulttuuripolitiikan käsitteeseen.

Työssäni esitin yhden tavan lähestyä kulttuuripolitiikan käsitettä historiallisesti. Siinä korostui kulttuuripolitiikan käsitteen luonne kielellisenä yksikkönä, joka muodostuu erilaisista kielellisistä suhteista. Työni tarkoitus ei ole ollut määritellä kulttuuripolitiikan käsitettä, eikä väittää sen olevan ainoa mahdollinen näkökulma aiheeseen. Kielellisenä ilmiönä tämä käsite on yhtä rikas kuin mikä tahansa muu ihmisten elämään liittyvä asia. Kulttuuripolitiikan käsitteestä riittää edelleen ihmeteltävää sekä kansallisessa että kansainvälisessä tutkimuksessa.

Lähteet

Sanoma- ja aikakauslehtitekstit

Nimellä tai nimimerkillä kirjoitetut artikkelit

”Kulttuurin manipulointi”, Hannu Taanila, *Parnasso* 1968, s. 74–80.

”Kulttuuripolitiikan paluu inhimilliseen”, Pekka Gronow, *Parnasso* 1968, s. 269–270.

”Kulttuurivälitys Pohjoismaissa”, Arto S. Kouri, *Ylioppilaslehti* 26.4.1968, s. 4.

”Lisää kuntakulttuuria”, Juha Mikkola, *Kaltio* 3 / 1968.

”Maakuntaorkesterit”, Joonas Kokkonen, *Rondo* 1–2 / 1967, s.5–6.

”Maalaiskunta kulttuuriyksikkönä”, Juha Mikkola, *Kaltio* 2 / 1968, s. 36–37.

”Matkaopas 60-luvun kulttuuripolitiikkaan”, Max Rand, *Helsingin Sanomat* 21.5.1967, s. 23.

”Miksi en halua ’osallistua’?”, Leo Lindsten, *Parnasso* 1967, s. 233–237.

”Mitä on taiteen sosiologia”, Teppo Toiviainen, *Ylioppilaslehti* 8.3.1968., s. 11.

”Musiikki ja vapaa-aika”, Seppo Nummi, *Rondo* 1–2 / 1967, s. 3–4.

”Näkökohtia Tampereen kuvataidepolitiikasta”, Pentti Halonen, *Taide* 3 / 1967, s. 133–137.

”Pekka Gronowille”, Pehr-Henrik Nordgren, *Parnasso* 1968, s. 270.

”Puheenvuoroja ja vastalauseita: sosiaalistuvan kulttuurin kuva”, Tuukka Kangasluoma, *Helsingin Sanomat* 2.4.1967, s. 22.

”Suomen Akatemia: kuolla vai eikö kuolla”, Oiva Ketonen, *Helsingin Sanomat* 13.1.1968, s. 15.

”Taidekeskustelun peijaiset”, nimimerkillä R. P., *Ylioppilaslehti* 26.1.1968.

”Taidetoimikuntakeskustelu”, nimimerkillä Pohjustaja, *Taide* 1 / 1968, s. 45.

”Teatteripolitiikasta on kyse, ei linnoista”, Ritva Siikala, *Helsingin Sanomat* 30.10.1968, s. 18.

”Unesco”, Esa Peltonen, *Ylioppilaslehti* 20.10.1967, s. 7.

”Valtiojohtoisuus ja kulttuuritoiminta”, Veli Merikoski, *Helsingin Sanomat* 26.1.1968, s. 6.

”Yliopistokasvatuksemme ja kulttuuri”, Pekka I. Mäkinen, *Helsingin Sanomat* 29.8.1968, s. 4.

Helsingin Sanomat: uutistekstit

”Apurahoja, Helsinki-palkinto ja kaupungin taidepolitiikka”, 18.5.1968, s. 13.

”Itsehallinto kulttuurin itsenäisyyden ehtona ja ongelmana”, 26.1.1968, s. 18.

”Järjestelmä kehitettävissä malliksi muille maakunnille”, 18.6.1968, s. 15.

”Kuinka taide saadaan kaikkien ulottuville”, 16.9.1968, s. 14.

”Kulttuurin päämäärä on kulutustapahtuma”, 1.8.1967, s. 11.

”Kulttuuripolitiikka ja ihminen symposion käsiteltävänä Turussa”, 24.4.1967, s. 15.

”Kulttuuripolitiikan puintia tammikuussa”, 16.12.1967, s. 16.

”Kulttuuriosaston tehtävät muuttuneet”, 26.10.1967, s. 17.

”Kulttuurivarojen käytön valvonta muodostunut entistä tärkeämmäksi”, 17.11.1967, s. 21.

”Kulttuurivälitys pohjaa tieteen tutkimustyöhön”, 22.4.1968, s. 11.

”Kuvaamataiteen tutkimus laiminlyödyimpiä alueita”, 26.2.1968, s. 12.

”Maakunnan kulttuuriparlamentti on toteuttamiskelpoinen ajatus”, 20.6.1968, s. 15.

”Maakunnat tarvitsevat omaa korkeakulttuuria”, 11.6.1967, s. 20.

”Maakuntien kulttuuripolitiikan tähdättävä osakulttuureihin”, 6.6.1967, s. 16.

”Ministeri Oittinen varoitti kulttuurilakien haitoista”, 17.11.1967, 7.

”Organisaation tehtävä on tasapainottaa kokonaisuutta”, 19.6.1968, s. 19.

”Paremmat aineelliset edellytykset monisäikeistävät kulttuurin ongelmia”, 28.1.1968, s. 26.

”PM-kulttuurikonferenssi alkaa Kööpenhaminassa”, 18.4.1968, s. 17.

”Populaarikulttuurin asema”, 9.7.1967, s. 6.

”Provinsialismi uhka Suomen kulttuurille”, 21.10.1968, s. 11.

”Taidetoimikuntien tehtävät määriteltiin asetuksella”, 25.11.1967, s. 15.

Tutkimuskirjallisuus

Ahponen, Pirkko-Liisa & Kangas, Anita (2004) ”Introduction.” In *Construction on Cultural Policy*, pp. 9–20. Eds. Pirkko-Liisa Ahponen & Anita Kangas SoPhi 94. Jyväskylän yliopisto: Jyväskylä.

Arendt, Hannah (2002) *Vita Activa Ihmisenä olemisen ehdot*. Alkuteos: *The Human Condition*, 1958. Suom. Riitta Oittinen. Vastapaino: Tampere.

Aristoteles (1997) *Retoriikka*. I ja II kirjan suom. Paavo Hohti, III kirjan suom. Päivi Myllykoski. Selitykset laatinut Juha Sihvola. Aristoteles teokset osa IX. Classica-sarja. Gaudeamus: Tampere.

Alasuutari, Pertti (1996) *Toinen tasavalta Suomi 1946–1994*. Vastapaino: Tampere.

Austin, J. L. (1962) *How to do things with words*. The William James Lectures delivered at Harvard University in 1955. Oxford University Press: New York.

Beiser, Frederick C.:

(1993a) ”Introduction: Hegel and the problem of metaphysics.” In *The Cambridge Companion to Hegel*, pp. 1–24. Ed. by Frederick C. Beiser. Cambridge University Press: Cambridge.

(1993b) ”Hegel’s historicism.” In *The Cambridge Companion to Hegel*, pp. 270–300. Ed. by Frederick C. Beiser. Cambridge University Press: Cambridge.

Deleuze, Gilles & Guattari, Félix (1980) *Milles Plateaux*. Les Editions de minuit: Paris.

Dobb, Maurice (1962) *Capitalism Yesterday and Today*. Monthly Review Press: New York.

Foucault, Michel (2005) *Tiedon arkeologia*. Alkuteos: *L’archéologie de la savoir*, 1969. Suom. Tapani Kilpeläinen. Vastapaino: Tampere.

Frege, Gottlob (1970) ”On Sense and Reference.” Translated by Max Black. In *Translations from the Philosophical Writings of Gottlob Frege*, pp. 56–78. Ed. by Peter Geach and Max Black, Basil Blackwell: Oxford.

Frenander, Anders (2005) *Kulturen som kulturpolitikens stora problem Diskussionen om svensk kulturpolitik under 1900-talet*. Gidlunds förlag: Örlinge.

Gadamer, Hans-Georg:

(2004) *Hermeneutiikka Ymmärtäminen tieteissä ja filosofiassa*. Alkuperäisartikkelit sisältyvät teoksiin: *Gesammelte Werke*, osat 2 ja 4, 1986 ja 1987. Valikoinut ja suomentanut Ismo Nikander. Vastapaino: Tampere.

(1965) *Wahrheit und Methode Grundzüge einer philosophischen Hermeneutik*. 2. Auflage durch einen Nachtrage erweitert. J. C. B. Mohr (Paul Siebeck) Tübingen: Tübingen.

Heidegger, Martin (2000) *Oleminen ja aika*. Alkuteos: *Sein und Zeit*. Suom. Reijo Kupiainen. Vastapaino: Tampere.

Heinämaa, Sara (1996) *Ele, tyyli ja sukupuoli Merleau-Pontyn ja Beauvoirin ruumiinfenomenologia ja sen merkitys sukupuolikysymykselle*. Gaudeamus: Tampere.

Heiskanen, Ilkka & Martikainen, Tuomo (1989) *The Finnish Public Sector: Its Growth and Changing Role in 1960–1984*. In *Acta Politica Edit institutum politicum universitatis Helsingiensis*. Helsingin yliopisto: Helsinki.

Hobhouse, L. T.:

(1992a) "The Elements of Liberalism" excerpt from *Liberalism*, 1964, pp. 16–29. In *Liberalism Volume II*. Ed. Richard J Arneson. An Elgar Reference Collection. Edward Elgar Publishing Limited: Hants / England.

(1992b) "The Heart of Liberalism" excerpt from *Liberalism*, 1964, pp. 63–73. In *Liberalism Volume II*. Ed. Richard J Arneson. An Elgar Reference Collection. Edward Elgar Publishing Limited: Hants / England.

Hugoson, Rolf (2000) *Vad är kulturpolitik? En fråga om retorik*. Statsvetenskapliga institutionen, Umeå universitet: Umeå.

Hurri, Merja (1993) *Kulttuuriosasto Symboliset taistelut, sukupolvikonflikti ja sananvapaus viiden pääkaupunkilehden kulttuuritoimituksissa 1945–80*. Acta Universitatis Tamperensis ser A vol 389. Tampereen yliopisto: Tampere.

Jansson, Jan-Magnus (1993) *Hajaannuksesta yhteistoimintaan Suomalaisen parlamentarismin vaiheita*. Alkuteos: *Från splittring till samverkan. Parlamentarismen in Finland*, 1991. Suom. Asko Puumalainen. Gaudeamus: Tampere.

Julkunen, Raija (1987) *Työprosessi ja pitkät aallot Työn uusien organisaatiomuotojen synty ja yleistyminen*. Sosiaalipoliittisen yhdistyksen tutkimuksia 47. Vastapaino: Tampere.

Juntunen, Matti & Mehtonen, Lauri (1983) *Ihmistieteiden filosofiset perusteet*, 1977. Toinen tarkistettu painos. Gummerus: Jyväskylä.

- Juti, Riku (2001) *Johdatus metafysiikkaan*. Gaudeamus: Helsinki.
- Kangas, Anita (1999) ”Kulttuuripolitiikan uudet vaatteet.” Teoksessa *Kulttuuripolitiikan uudet vaatteet*, s. 156–178. Toim. Anita Kangas ja Juha Virkki. SoPhi 23. Jyväskylän yliopisto: Jyväskylä.
- Kolbe, Laura (2003) ” ’Hiljainen vallankumous’ – kulttuuria julkisin varoin.” Teoksessa *Suomen kulttuurihistoria 4 Koti, kylä ja kaupunki*, s. 197–199. Toim. Kirsi Saarikangas, Pasi Mäenpää ja Minna Sarantola-Weiss. Kustannusosakeyhtiö Tammi: Helsinki.
- Koselleck, Reinhart (1985) *Futures Past On the Semantics of Historical Time*. Original: *Vergangene Zukunft. Zur Semantik geschichtlicher Zeiten*, 1979. The MIT Press: London.
- Lane, Melissa (2003) ”Positivism: reactions and developments.” In *The Cambridge History of Twentieth-century Political Thought*, pp. 321–342. Ed. by Terence Ball and Richard Bellamy. Cambridge University Press: Cambridge.
- Loisa, Raija-Leena (2003) *The Polysemous Contemporary Concept The Rhetoric of the Cultural Industry*. Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research 217. University of Jyväskylä: Jyväskylä.
- McGuigan, Jim (2004) *Rethinking Cultural Policy*. Open University Press: Berkshire.
- Merleau-Ponty, Maurice (1969) *La prose du monde*. Gallimard: Paris.
- Miller, Toby & Yúdice, George (2002) *Cultural Policy*. SAGE Publications: London.
- Mouffe, Chantal (1992) ”Democratic Citizenship and the Political Community.” In *Dimensions of Radical Democracy Pluralism, Citizenship, Community*, pp. 225–239. Ed. by Chantal Mouffe. Verso: New York.
- O’Hear, Anthony (1989) *An Introduction to the Philosophy of Science*. Clarendon Press: Oxford.
- Ojakangas, Mika (2003) ”J. V. Snellman ja kansallinen kasvatus.” Teoksessa *Koulu ja kansalaisyhteiskunta historiallisessa perspektiivissä*, s. 47–61. Toim. Jukka Rantala. Historiallis-yhteiskuntatiedollisen kasvatuksen tutkimus- ja kehittämiskeskuksen tutkimuksia 1. Historiallis-yhteiskuntatiedollisen kasvatuksen tutkimus- ja kehittämiskeskus: Helsinki.
- Paloheimo, Heikki & Wiberg, Matti (1997) *Politiikan perusteet*. WSOY: Helsinki.

Palonen, Kari:

(1993) "Introduction: from policy and polity to politicking and politicization." In *Reading the Political Exploring the Margins of Politics*, pp. 6–16. Ed. by Kari Palonen & Tuija Parvikko. The Finnish Political Science Association: Helsinki.

(1997) *Kootut retoriikat Esimerkkejä politiikan luennasta*. SoPhi 11. Jyväskylän yliopisto: Jyväskylä.

(1988) *Tekstistä politiikkaan Johdatusta tulkintataitoon*. Vastapaino: Tampere.

Perelman, Chaïm (1996) *Retoriikan valtakunta*. Alkuteos: *L'empire rhétorique. Rhétorique et l'argumentation*, 1977. Suom. Leevi Lehto. Vastapaino: Tampere.

Pohls, Maritta (1989): *Suomen kulttuurirahaston historia*. WSOY: Helsinki.

Pulkkinen, Tuija (2003) "Valtio." Teoksessa *Käsitteen liikkeessä Suomen poliittisen kulttuurin käsitehistoria*, s. 213–255. Toim. Matti Hyvärinen, Jussi Kurunmäki, Kari Palonen, Tuija Pulkkinen & Henrik Stenius. Vastapaino: Tampere.

Relander, Jukka (2003) "Jäähvyäiset Snellmanille." Teoksessa *Suomen kulttuurihistoria 4 Koti, kylä ja kaupunki*, s.138–167. Toim. Kirsi Saarikangas, Pasi Mäenpää ja Minna Sarantola-Weiss. Kustannusosakeyhtiö Tammi: Helsinki.

Ricoeur, Paul:

(1969) *Le conflit des interprétations essais d'herméneutique*. L'ordre philosophique. Éditions du Seuil: Paris.

(1978) *The Rule of Metaphor Multi-disciplinary studies of the creation of meaning in language*. Original: *La métaphore vive*, 1975. Trans. by Robert Czerny with Kathleen McLaughlin and John Costello, SJ. Routledge & Kegan Paul: London.

(2000) *Tulkinnan teoria Diskurssi ja merkityksen lisä*. Alkuteos: *Interpretation Theory: Discourse and the Surplus of Meaning*, 1976. Suom. Heikki Kujansivu. Paradeigma-sarja. Tutkijaliitto: Helsinki.

Salminen, Esko (1988) "Sitoutumattomuuden ja laajenevan informaation aika 1950–1980." Teoksessa *Suomen lehdistön historia 3, Sanomalehdistö sodan murroksesta 1980-luvulle*, s. 141–305. Päätoimittaja: Päiviö Tommila. Sanomalehtien liitto Ry. Kustannuskiila: Jyväskylä.

de Saussure, Ferdinand (1969) *Cours de linguistique générale*. Publié par Charles Bally et Albert Sechehaye avec collaboration d'Albert Riedlinger. Études et documents Payot. Payot: Paris.

- Schmitt, Carl (1976) *The Concept of the Political*. Original: *Der Begriff des Politischen*, Translation, Introduction, and Notes by George Schwab, With Comments on Schmitt's Essay by Leo Strauss. Rutgers University Press: New Brunswick.
- Skinner, Quentin (2002) *Visions of Politics Volume I Regarding Method*. Cambridge University Press: Cambridge.
- Sokka, Sakarias (2005) *Sisältöä kansallisvaltiolle Taide-elämän järjestäytyminen ja asiantuntijavaltaistumiva taiteen tukeminen*. Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämissäätiö, julkaisu 8 / 2005. Cupore: Helsinki.
- Thrift, Nigel (2005) *Knowing Capitalism*. Sage Publications: London.
- Tuomikoski-Leskelä, Paula (1977) *Taide ja politiikka Kansanedustuslaitoksen suhtautuminen taiteen edistämiseen Suomessa*. Historiallisia tutkimuksia 103. Suomen historiallinen seura: Helsinki.
- Tuominen, Marja (1991) *"Me kaikki ollaan sotilaitten lapsia" Sukupolvihegemonian kriisi 1960-luvun suomalaisessa kulttuurissa*. Kustannusosakeyhtiö Otava: Helsinki.
- Vihavainen, Timo (2003) "Hyvinvointi-Suomi." Teoksessa *Suomen historian pikkujättiläinen*, s. 833–915. Päätoim. Seppo Zetterberg. WSOY: Helsinki.
- Wilenius, Markku (2004) *Luovaan talouteen Kulttuuriosaaminen tulevaisuuden voimavarana*. Edita: Helsinki.
- Winther Jørgensen, Marianna & Phillips, Louise (1999) *Diskursanalys som teori och metod*. Originalets titel: *Diskursanalyse som teori og metode*. Överstning: Sven-Erik Torhell. Studentlitteratur: Lund.
- Wittgenstein, Ludwig (1999) *Filosofisia tutkimuksia*. Alkuteos: *Philosophische Untersuchungen*. Suom. Heikki Nyman. WSOY: Helsinki.